

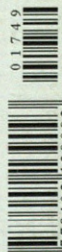
"Yoyes" filma: Udazkena hosto eroriak baino zerbait gehiago bilakatu zenean



E u s k a

ARGIA

l e t e k a r i a



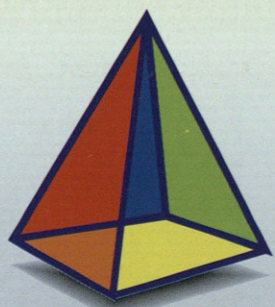
Begoña Errazti

**"BESTE ATENTATU BATEK ASKO
KORAPILATUKO LUKE EGOERA"**

Jose Ramon Beloki

"Giltzarria uneon haxe da: ETaren ondoren zer?"





GURE MENDEA

XX. MENDEKO EUSKAL HERRIA LIBURU+CD-ROM ETA MAHAI JOKOAN



FAMILIA ETA LAGUNARTERAKO EUSKAL "TRIVIAL"A

SEI GAIEI DAGOZKIEN KOLOREAK ESKURATU BEHAR DITUZU!

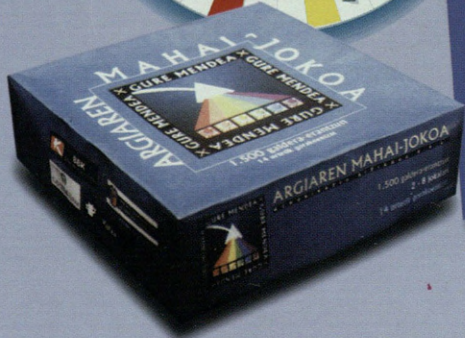
- 1.500 galdera-erantzun
- 14 urtetik gorakoentzat
- 2-8 jokalaria
- Geografia, kirola, historia, artea, hizkuntza...



ERNE GALDERA GAIZTOEKIN,
ZIRIEKIN ETA TRANPEKIN!



Inbertsio
eder bat!



XX.MENDEKO EUSKAL KULTURA Liburu+CD-ROMean



LIBURUA

- Ehun kronika
- Urtez urteko kronologia erreferentziala
- Ehun argazki.



CD-ROMa

- Ehun kronika
- Urtez urteko kronologia osatua
- Hemeroteka: iritzi artikulua, elkarriketak, publizitate-iragarkiak
- Pertsonaia esanguratsuak
- Argazki ugari



ARGIAren
eskutik

ARGIA salgai • Tel.: 943 37 15 45 • denda@argia.com



Argazkia: Alberto Elozegi
Diseinua: Aitzol Goikoetxea



■ Begoña Errazti: «Beste atentatu batek asko korapilatuko luke egoera» 9



■ Dakar-Kairo: Amaitze hutsa garaipen bihurtzen duen rallya 28



■ Jose Ramon Beloki: «Giltzarria uneon hauxe da: ETaren ondoren zer?» 31



■ «Yoyes»: Belaunaldi baten erretratoa laino artean 39

ORRIZ ORRI

Gora Pro Nobis. <i>Asisko Urmeneta</i>	4
Irakurleak mintzo	5
POLITIKA	
Euskal Politikaren Termometroa	6
Elkarrizketa: Begoña Errazti.	
<i>Xabier Letona</i>	9
NAZIOARTEA	
Shuarrek shuar izaten jarraitu nahi dute.	
<i>Ruben Sanchez Bakaikoa</i>	12
EKONOMIA	
Etxeko kontsumitzaileek industriena ordaintzen dute. <i>Daniel Udalaiz</i>	15
EUSKARA	
1999ak kulturaren emandakoa bildu du ARGIAk urtekarian. <i>Eriz Zapirain</i>	18
GIZARTEA	
Estutu patsa zukua aterako bada.	
<i>Jon Garmendia</i>	24
Ardi beltzaren salaketa marrika etxeetara iritsi da.	
<i>Nagore Irazustabarrena</i>	26
Dakar-Kairo: Amaitze hutsa garaipen bihurtzen duen rallya. <i>Nagore Irazustabarrena</i>	28
Elkarrizketa: Jose Ramon Beloki.	
<i>Mikel Asurmendi</i>	31
KULTURA	
Euskal Kulturaren Ezpalak	36
«Yoyes»: Belaunaldi baten erretratoa laino artean.	
<i>Beñat Doxandabaratx</i>	39
«Gure Mendea»: Elkarrizketa: Iñigo Aranbarri.	
<i>Eriz Zapirain</i>	42
ASTIA HARTUTA	
Argitalpenak	46
Irrati-Telebista. <i>Beñat Doxandabaratx</i>	48
Agenda	51
Bizia	52
Ihesi	53
Denborapasak	56
IRITZIAK	
Politika: <i>J.M. Ariznabarreta</i>	8
Kultura: <i>Patxi Azpillaga</i>	38
Azkena: <i>Emilio Lopez Adan</i>	58



Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria



Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura eta Euskara Departamendua

Argitarapen honen edizioak laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora:



fundazioa
fundación

N A F A R R O A N
eskuin espainiarraren bi aldeak :

Convergencia

ACEIEKO



"Hay evidencias
evidentes de
la agresión
vasca a Navarra"

Migelico Santzek - 2000

JABEA: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
ZUZENDARIA: Pello Zubiria.

Kontseilu Editorialeko Arduraduna:
Baleren Bakaikoa.

Erredakzioa: Nagore Irazustabarrena,
Onintza Irureta, Xabier Letona, Eriz
Zapirain.

Maketazioa: Berdaitz Goia.

Grafismoa: Aitzol Goikoetxea.

Administrazioa: Marijo Aierza.

Harpidetza: Olatz Korta, Edurne
Urruzmendi.

Hedapena: Ixabel Bereziartua.

Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña
Soraluze, Bego Zuza.

Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Zirkuitu ibilbidea, 15. 20160

Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45.

Faxak: 943 37 34 03 (erredakzioa)/

943 36 10 48 (komertziala).

IPARRALDEA: Xalbardin baita. 64122

Urruña. Tel.: 559 47 60 00.

Faxa: 559 47 60 01.

NAFARROA: Gazteluko Plaza 44, 3.

eskuina. 31001 Iruñea.

Tel.: 948 22 22 85.

POSTA ELEKTRONIKOA:

Erredakzioa: kazeta@argia.com

Komertziala: komertzial@argia.com

WEB ORRIALDEA

www.argia.com

LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.

ISSN: 0213-909X.

BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.

INFORMATIKA: A.S.P., S.A.L.

Harpidetza sariak:

Hego Euskal Herria..15.600 pta./93,76 euro

Ipar Euskal Herria.....746 lib./113,73 euro

Espainia.....15.600 pta./93,76 euro

Beste atzerriak....20.100 pta./120,8 euro

Airez.....31.450 pta./189,02 euro



KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
Ametzagaina Taldeko partaidea da

Edu eta gainontzeko euskal preso guztiak Euskal Herrira, orain!

Duela hiru urte euskal gehiengo politikoak euskal presoak Euskal Herrira ekartzea eta presoan eskubideak errespetatuak izatea eskatzen zuen lehen adierazpen instituzional garrantzizkoa egin zuen. Hala ere, Deustuko auzokidea den Eduardo Perez de Anuzita Urkijo, Espainiako Valentzia IIIko espetxean preso dagoena, behartuta sentitzen da bere osasunarentzako ondorio larriak izango dituen mugagabeko gose greba egitera bere eskubideak errespetatuak izan daitezen, euskal gizarte osoak eskubide horiek betetzea etengabe exijitzen ari den bezala.

Egoera horrek eraginda eta azaldutakoaren aurrean, behean sinatzen dugunok honakoa erabakitzen dugu:

1.- Onartezina irizten zaigu Madrilgo Gobernuak urtarilak 2tik gose greba mugagabe dagoen gure auzokide Edurekin, zein gainerako euskal presoekin, darabilen joko zitalari. Euskal presoak zenbait eskubideren subjektu dira eta horiek ez daitezke negoziazio, truke edo erabilpenerako gaiak izan unean uneko egoera edo interes politikoen arabera. Euskal presoan eskubideak osorik behar dira errespetatuak izan ezein egoera politiko edo negoziazio gorabehera.

2.- Salatzen dugu gobernu espainiarra eta frantsesak euskal gizarteak azaldutako gehiengoaren borondatearekiko

erakusten duten gutxiespena. Azken urte hauetan zehar hainbat eragilek (erakundeetakoak, gizarte arlokoak, sindikalak, ekonomikoak, erlijio arlokoak, judizialak eta politikoak) eta euskal hiritarrek gobernu biei euskal presoak Euskal Herriratzera eskatu diete ehundaka pronuntziamentu eta mobilizazioen bitartez. Erantzuna beti ezezkia izan da. Gobernu espainiarra eta frantsesa premiatzen ditugu euskal gizartearen borondate demokratikoa eta euskal presoan giza-eskubideak errespetatzera.

3.- Uste dugu Euskal Herriaren hitza berreskuratzeko bidean abiatutako prozesuan euskal presoak inplikatzeko elkarrikeria, negoziazioa eta balizko akordioak azkartzeko elementua izango litzaitekeela.

IKER BILBAO PALACIOS
Deustuko EH, EA, IU, Senideak,
Elkarri eta Amnistiaren Aldeko
Batzordeen izenean

Hiruko Txikian

ZABORTEGIKO

Behar gaituzte espainiar demokratikotasun nazionalistek, birzikla ezinezko zaborkaiak baiken euskal abertzaleak. Hor nonbait. Euren Ligako nahi gaituzte, beren Federazioak kudeatu hortan formalki parte izan gaitzen. Eta Garzon epaileak penaltitik penaltira gauzka lotuta, jaurti eta jaurti baloirik gabe, hedabideek batera goool oihukatzen duten bitartean. Egin ala ez. Berdin dio. Etengabeki goool. Protesta bizi gara, eta gutako beroenak, nahi eta ezin hortan ostikoren bat —airera gehienetan— jotzen duenean, arerioak beti prest duen bideoak hori besterik ez

du erakusten, gure elastikoek ezkutatzen dituen beraxe atximurrez egin ubeldurak gaiztotzen ari zaizkigun bitartean. Zigorretik zigorrera. Beti hobendun. Eta etxeko epelene arerioaren bideoari begira. Eta batzuetan, hari jarraiki. Ez digute uzten gure Liga antola dezagun, eta ez gara gauza gurean aritzeko. Eta gure aldagelan sartu nahiko gure arerioa, gurera erakartzeko gauza bagina bezala edo. Ez garela zurrumbilo zoro hontatik irteten alegia. Eta gure arteko sesioek nazkaturik naukate ●

◆ JOXE MARI OSTOLAZA



T E R M O

TXANPONA

TELEFONIKAREN IRUZURRA

Gobernuek prezioen beharpenen inguruan egin ohi dituzten iragarpenak beti engainagarriak dira. Telefono deien ustezko beharpenarena ere hala da. Letra txikia irakurri behar da, zer eskaintzen diguten jakiteko. Herriarteko telefono deiak % 8 jaitsiko direla diote. Beharpena 2 minutu eta 40 segundutik aurrera aplikatuko dela izkutatzen da, ordea. Beraz, telefonoa beharrezko kontuetarako bakarrik darabilen famili apal baten elkarriketa amaitu ohi den momentutik aurrera aplikatuko da. Norentzat izango da beharpen hori? Telefono fakturak hainbeste kalte egiten ez dien enpresa eta famili dirudunentzat. Horren ordez, Telefonikak abonu kuota 300 pezetatan garestituko du —hiru alditan, urtebetez— 2000ko abuztutik aurrera. Garestitzeak denei eragingo die, baina behartsuenak izango dira aberatsenei emandako abantaila-kontrapartidak onartu beharko dituztenak. Dirudun eta boteretsuenentzat agintzen duen eta Telefonica pensionistei eta behartsuenei iruzur egiteko erabiltzen duen eskuineko gobernu baten erretratua da honakoa. Nahikoa da!

◆ DANIEL UDALAITZ

DESOBEDIENTZIAREN BIDEA

GIZARTE mugimendu ugari aurkeztu berri du intsumisioa eta desobedientziaren bidea «Espainia eta Frantziari lotzen gaituzten kateak apurtzeko». A-8 plataforma, Jarrai, EHE, Abokatu Euskaldunen Elkarte, Ikasle Abertzaleak, ESAIT... eta modu eta aktore desberdinen aurrean intsumisio jarrerak erakutsi dituzten hainbat pertsona agertu ziren prentsaurrekoan Donostian. Modu bateratu eta koordinatuan, euskal burujabetzaren bidean desobedientzia eta intsumisioari bultzada berezia emateko asmoa agertu zuten guztiek.

ATXILOKETAK ETENGABE

ATXILOKETAK egunetik egunera ematen ari dira Ipar Euskal Herrian. Juan Carlos Iglesias Chouzas 'Gadafi' eta Kontxi Iglesias Tarnosen (Landak) atxilotu zituen polizia; beraiekin zegoen lau urteko Julen izeneko haurra —Iglesiasen semea— zentru berezi batera eraman zuten. Bestalde, polizia judizialak Iraun Zabaleta batetik (epaitegia bere kabuz aurkeztu ondoren), eta bestetik, Iñaki Ospital, Mirentxu Etxeberri eta Jose Antonio Cau atxilotu zituen Zuraiden eta Baionan hurrenez hurren. Azken gazte hauei, orain hilabete batzuk Irunen izandako lapurretara saiakera batekin nahastuak izatea leporatzen die frantsez poliziak.



LACALLE

■ Arrosadiara Plataformaren prentsaurrekoa.



21 URTE ESPETXEAN

ERREKOR latza darama gainean Iruñeko Arrosadia auzoko Kiko Martinez Apeztegia euskal preso politikoak: urtarilaren amaieran 21 urte bete ziren Espainiako kartzela desberdinetan dagoela. Gaur egun Murtziako espetxean dago. Duela sei urte bete zituen zigorraren hiru laurdenak eta, beraz, aske beharko luke aspaldi. Arrosadia auzoan bere egoera salatzeaz gain, Kiko askatzea eskatzen ari da horretarako sortutako plataforma.

IU ETA PSE-EE-REN EKIMENA

HEGO Euskal Herrian ere estatu mailan IU eta PSOEk lortutako akordioa gauzatuko bide da IU eta PSN eta PSE-EEren artean. Ez dirudi estatu mailako itunetan sinatutakotik haratago joango direnik eta, beraz, azalean bederen, ez da ezer berezirik ageri bizi dugun gatazkari dagoen.

B A H E A

- J. Mayor Oreja: «EAJren eta EHren arteko aliantza Austriakoa baino txarragoa da».
- Ibarretxe lehendakaria: «Alderdi eskuindarren bat badago, hori PP da. Izan ere, oraindik dira gauza izan 1936ko altxamentua gaitzesteko, eta, gainera, frankismoaren alde onak nabarmentzen ditu. Gainera, hark bezala, euskaldunoi errepresioarekin erantzuten digu».
- J. Pablo Fusi historialaria: «Konstituzioa sentikorra eta zabala da euskal izaerarekin».
- Txiki Benegas, PSE-EEko lehendakaria: «Ez dugu jarrera baztertailerik izan behar inoiz».

ETORROA



ETA ETORRIKO DIRENAK

Baltasar Garzon epaileak bereari ekin dio horretarako aukera ikusi duenean (edo horretarako gonbitea egin diotenean). Bere sumarioak irakurrita samur ikus liteke ikuspegi oso subjektibo eta interesatutik heldzen diela datuei. ETArekin agiritan izendatua agertzea arriskutsua izateaz gain, KAS ETArekin parekatu zuenean ate oso zabala utzi zuen ezker abertzaleko beste erakunde batzuk ere galbahe beretik pasarazteko. Ez da oso azkarra izan behar hurrengo garzonkeriak norantz jo dezakeen: Jarrai, ABB, Senideak, HB... Ezker abertzaleko erakundeetako zuzendaritzan da biltzanek badakite begiz jota daudela, hala komeni denean. Eta ezin denean, beti dago esku beltza mugiarazteko aukera, Arnaldo Otegi egin nahi izan zaion zeladak erakusten duen legez.

kionez. Alabaina, IU eta PSOEn aliantzak PP garaituz gero, gatazkarekiko elkarrizketa eta negoziazioaren bideak beste aukera bat izan dezakeela usain daiteke, lerro arteko irakurketa aursarta eginez gero behintzat. Ez dirudi samurra Almunia Blairrekin konparatzea baina Iuren konpromezua —gorabeherak gorabehera— sendoa izan da su-etenaren garaian, eta sozialistek ere beste zerbait egin nahi dutela dirudi.

UDALEN BILTZARRA ETA CHEVENEMENT BILDUKO DIRA

IPAR Euskal Herriko Udalen Biltzarreko ordezkariak, martxoaren 9an Frantziako Barne ministroarekin biltzeko jaso duten gonbitari baietza eman diote. Parisera Jean Pierre Chevenementekin hitz egitera joanen diren euskal ordezkariak zazpi dira. Euskal Departamenduari buruz hitz egitea xede dutelarik ere, ordezkariak

aparteko esperantzarik ez dutela adierazi dute aldeztetik. Barne ministro frantziarrak afera hori buruz mantentzen duen posizioa mugiezintzat jotzen baitute hautetsiok. Haatik, hautetsiok, Pariseko bilkura baliatu nahi lukete Udalen Biltzarrerako ministroa gonbidatu eta present egon dadin.



■ Ipar Euskal Herriko Udalen Biltzarra.



■ Yon Goikoetxea.

IZPIAK

Yon Goikoetxea hautatu dute berriz Gipuzkoako EAKo lehendakari. Goikoetxea sektore berritzaileko ordezkaria da eta afiliatuen botoen % 60ekin izan da hautatua. Martin Aranburu Gazte Abertzaleen lehendakaria izan da sektore ofizialeko ordezkaria eta botuen % 40ekin galdu du. Goikoetxea, halaber, EAKo Batzorde Nazionalan izango da, Gipuzkoako ordezkari gisa. Juan Cruz Alli CDNko lehendakari hautatu dute berriz, iragan asteburuan Nafarroako alderdiak egin duen kongresuan. Jose Andres Burguete izango da lehendakariordea eta Victor Maeztu idazkari nagusia. Estatu plurinazionalaren aldeko apustua egin du CDNk.



■ Juan Cruz Alli.

gai eta alderdiri dagokionez, beste gauza bat da ados jartzea, gai hauek korapilotsuak dira eta».

- Txema Matanzas, AABetako abokatua: «Grebarik txepelena izan da, ez dut hori nik ukatuko. Baina greba eguna askoz hobeki atera zitekeen desgogora eta kritiko ibili diren horiek gehiago busti balira».
- Jonan Fernandez Elkarriko koordinatzailea: «Lizarra-Garaziko Akordioa sinatu genuenok zugarrizko erasoak bizitzen ari gara. Dena gaizki egin dugula aurpegiratzen digutenek, berriz, ehen porrot egin izan zuten soliziobideak baino ez dituzte eskaintzen».

Konpromisorako ordua

Azaroaren 28an ETAk su-etenaren amaiera iragarri ondoren izugarritzko abiadura hartu du berriro ere euskal politikak. Prozesu politikoak abagune zaila eta nahasia bizi duen arren, funtsezko elementuak mantentzen ari dira. Alde batetik, Lizarra-Garazi Akordioaren edukiaren balioa gatazka gainditzeko metodologia moduan; Udalbiltza eta bere papera eszenatoki politiko berri baterako transizioan; eta EHk EAJ eta EARekin adostutako akordio instituzionalen iraupena zenbait gorabeheraren gainetik. Bestetik, Madrilek agertzen duen ukapen jarrera antidemokratiko eta probokatzaila. PPren gobernuaren helburua Lizarra-Garazi aurreko garaietara bueltatzea da, eta horren adierazpen argia da, bere eskura duen tresneria polizial-judiziala erabiliz, berriro ere, Ezker Abertzalearen aurka azken egunotan martxan jarri duen eraso.

MADRILEK elkarriketa eta negozio bideak blokeatzen jarraitzen duen bitartean ez badago Euskal Stormont batera joaterik, Quebec-eko bideari ekin beharko zaio tartean, hots, burujabetza urratsak *de facto* emateari. Gatazkaren izaera politikoa bera ere ukatu eta Konstituzio espainiarra inposatzen zaigunean, zabaldutako prozesu politikoaren alde gaudenok gatazka politikoa gainditzeko bide demokratikoa eskaintzen jarraitu behar dugu; baina, era berean, gure alternatiba politikoa adierazi behar diogu euskal gizarteari. Geure apostu soberanista eta horretarako behar den marko juridiko-politiko berria zehaztu, proiektu politikoaren inguruan gehiengo sozialak metatu eta soberania pausuak praktikan gauzatu ekimen zehatzen bidez.

Irlandako eta Quebecoko bideei aldi berean ekiteak ez du esan nahi Madrilen eta Parisen jarrera eta erasoei aurre egin behar ez zaizkionik, alderantziz, fronte horretan inoiz baino kementsu eta bateratutago jokatzeko ordua da. Euskal presoek auzia mahai gainean dago eta borroka honetan egoerari buelta eman behar diogu, garaipena lortzea ezinbestekoa delako prozesu politikoaren osasun onerako, bere sustapen eta sinesgarritasunerako.

Gehiengo sozial zabalak behin eta berri ez xijitu du euskal preso guztiak Euskal Herritarreza eta aldarrikapen hori etengabe isladatu da urteotan zehar mantendutako ekimenetan, mobilizazioetan eta ebazpen instituzionaletan bertan ere. Baina, behin eta berri, Estatu espainiar eta frantziarreko agintarien aldetik ja-

sotako erantzunak haserre, inpotentzia eta tentsioa sortu du euskal gizartearen.

Azaroan presoek kolektiboak zuzen-zuzenean hartzen du bere protagonismoa, mugagabeko gose greba martxan jarritz. Ekimen honek auzia bere gordintasun osoan agertzen du gizartearen aurrean, eta gabonetan Josetxo Arizkuren osasun egoera larriaren ondorioz bizitako momentu dramatikoaren ostean gose grebak aurrera dirau. Era berean, gizartearen gehiengo zabalak «Euskal Presoak Euskal Herrira» aldarrikapenarekin bat egiten duen bitartean, ez da ikusten masa kritiko hori aktibatze gaitasunik, eta itxaropen berriak sortu zituen «Batera» plataformak ez du lortzen zenbait konzentrazio eta manifestalditik aurrera

doan ekimenik artikulatzea. Partaide guztiak bat datoz presoek egoera jasanezina dela, ezin dela luzatu eta salto kualitatiboak eman behar direla esaterakoan, baina ez dira salto hori bideratzeko gai.



J.M. Ariznabarreta
LABeko Komunikazio Arduraduna

“Urtarrilaren 27ko greba deialdiarekin bat egin ez dutenek desegokitasuna eta porrotaz hitz egiten ari dira. Baina, gaia bere kontestu osoan aztertu ezker, porrotik izatekotan, ez da Ezker Abertzalearena, ezer egiteko gai izan ez direnena baizik”

KONTESTU honetan egin zuen Euskal Herritarrok taldeak urtarrilaren 27ko greba orokorrerako deia. Azkenean ezker abertzaleko erakundeek beraiek bakarrik egin diote aurre grebari. Besteek, nahiz eta helburuekin bat egin, nahiago izan dute deialditik kanpo edo deialdiaren aurka kokatzea. Greba eta mobilizazio egunak eragin zabal-lortu eta gizarte sektore anitzek bere konpromisoa adierazi eta urrats berri bat emateko balio izan duen arren, deialdiarekin bat egin ez dutenek desegokitasuna eta porrotaz hitz egiten ari dira. Baina, gaia bere kontestu osoan aztertu ezker, porrotik izatekotan, ez da Ezker Abertzalearena, ezer egiteko gai izan ez direnena baizik. Ezker Abertzaleak argi utzi du bere konpromisoa eta aurrerapausu kualitatiboak emateko borondatea. Orain generatikoei dagokie beren proposamenak mahai

gainean jartzea, bestela inpotentzia eta ezinaren gatibu direla edo konpromisorik eza isladatuko lukete.

Euskal Herriak izan behar duela hitza eta erabakia badiogu, presoek auzian mantentzen duten jarrerarekin Madrilen eta Parisen goitik behera ukatzen digu gure aldarrikapena. Benetako ordago politikoa luzatzen digu prozesu politikoaren alde gauden guztiok. Prepotentzia eta inposaketa antidemokratikoaren aurrean makurtu nahi ez badugu, bide bakarra geratzen zaigu, bat eginik erantzutea, gehiengo soziala aktibatuz eta urrats kualitatiboak emanez. Konpromisorako ordua da ●

B E G O Ñ A E R R A Z T I

Euskal alderdi handi baten lehendakaritzara iritsi den lehenengo emakumea da. Une korapilotsuan egokitu zaio gorenera iristea, bai alderdiaren barne egoeragatik, eta baita su-etenaren apurketaren ondoren gizartean sortu den egoera gatazkatuagatik ere.

“BESTE ATENTATU BATEK ASKO KORAPILATUKO LUKE EGOERA”



Madrilgo atentatuaren ondoren, EH biolentziatik behar beste aldentu ezik Lizarra-Garazin jarraitzea ere berplanteatuko zenutela iragarri zenuten. Oraindik ere zutik dirau berplanteatze horrek?

Guk ez dugu indarkeria onartzen eta horrela azaldu izan dugu behin eta berriz, argi eta garbi. Atentatua zela eta, indar politiko guztiak indarkeriaren kontra agertzea nahi genuen, EH barne. EHren aldaketa estrategikoa bultzatzen dutenek zenbait pauso eman dute, bai hilketaren ondorengo komunikatuan zein Eusko Legebiltzarrean urtarilaren 28an izandako ekimean... Guk ez diogu hitz zehatz bat eskatu EHri, hori gutxiena da, hitzak egon asko daudelako... Kontua da zer esaten den. Lizarra-Garaziko foroa biltzea eskatu genuen, guztiok indarkeriaren aurka gaudela adierazteko. Guk esandakotik, ordea, Madrilgo zenbait mediok Lizarra-Garaziko foroa uzteketan gaudela irakurri izan du.

■ **Urtarrilaren 28an Eusko Legebiltzarrean EHk onartu zuena nahikoa al da zuentzat? Hitzena gutxiena dela diozu, baina hitzak izugarritzko garrantzia dute, ikusten denez?**

Jakina, izugarri garrantzitsuak dira eta ostiral hartakoa beste pauso bat izan zen. Baina hor ezin gara geratu, egoerak gauza asko eskatzen duelako, besteak beste su-eten...

■ **Baina zuek noraino iritsi nahi duzue? Gaitzespen hitza ez da aterako EHkoen ahotik. Non dago muga?**

Gure muga gure helburuak lortzea da. Nik badakit zer nahi dudan prozesu honetan, baina nik ezin dut zehaztu EHk zer egingo duen. Errespetatzen ditut EHko bu-

ALBERTO ELOSIGI

■ «EAJK argitu behar du nazio eraikuntzan zein den bere benetazko jarrera».

ruzagi horiek eta badakit batzuk aldaketa estrategikoa bultzatzen ari direla, edo nik hori pentsatzen dut. Argi dago indarkeria nori interesatzen zaion, ezta? Nork ateratzen duen etekina argi dago. Atentatu honen —hau justifikazio gisa erabiliz—, batzuk azken bi urteetan eman ditugun aurrerapausoak apurtu nahi izan dituzte. Guk beste bide batzuk jorratu behar direla pentsatzen dugu eta horregatik eskatzen diogu EHri ardurakizuna, indarkeria ez onartzea eta prozesuarekin aurrera jarraitzea. Prozesua ez da bakarrik deklarazio bat, askoz korapilotsuagoa da: nazio eraikuntzarako eztabaida, presoak... Fronte asko dago prozesuan.

■ **Jaurilaritzako EHrekiko legealdirako akordioa indarririk gabe utzi zuen Ibarretxe lehendakariak; EAJk eta EAK erabakia berretsi zenuten. Diputazioetan ez da halakorik izan, ordea, eta Gipuzkoan gainera aurrekontuen inguruko akordioa gauzatu egin da. Kontraesana agerikoa da.**

Kontraesan handia, bai, arrazoi dugu, gure herrian kontraesan asko ikusten da. Martxan ziren prozesu horiek, eta aurrekontua dela eta, garrantzitsuena bukatzea zen. Bizkaia eta Gipuzkoako gizonezko-emakumezkoen bizitza da, pentsioak... horrekin ezin zen moztu, aurretik erabakita eta negoziatuta zegoelako.

■ **Horrek esan nahi du neurri batean politikan irudikeria ere badagoela.**

Badago bai, tamalez, baina hau ez da irudikeria. Gasteizko Gobernuan EHrekiko akordioa indarririk gabe uztea ez da txantxetako gauza, eta hori ez da ona gure herriarentzako. Gipuzkoako eta Bizkaikoan kontraesana ikusten da kanpotik begiratuta, eta neurri baten bada, baina ba al dugu jendearen gastu publikoaz eta administrazioan aldeztu aurretik negoziatutakoa indarririk gabe uzteko eskubiderik? Nik uste dut ezetz. Hitza emana dago eta hori garrantzitsua da. Dena den, berriro diot, Gasteizko indarririk gabe uztea ez da txantxetako, eta serio hartu behar da. Beste atentatu batek asko korapilatu luke egoera.

■ **Atentatuaren ondoren, EAJ eta EA ondo egurtu zaituztete alderdi eta komunikabide askoren aldetik. Noiz arte eutsi ahal izango diozue egurtze horri?**

Hau erantzukizun historikoaren klabea bakarrik uler daiteke. Alderdi klabea, elektoralean, ezin da ulertu... EAK konpromisoa du herri honen normalizazioarekin, dagoen ilusioa bideratzeko konpromisoa dugu, baina horrek ere badu arrisku bat, agian heldu daiteke erasoaldi

Foroko kideon arteko konfiantza berrezartzea, hori da datozen hilabeteetako Lizarrako erronka

eutsi ezin zaien unea. Neurri handi batean hori EHren esku dago eta argi utzi behar du bide instituzional, demokratiko eta bake-tsuen aldeko bere apustua.

■ **Egoera korapilotzen jarraitzeko, HBko atzerri politikan dabilen kideen atxiloteta eta espetxeratzea etorri zen. Nola baloratzen duzu Garzonen jokaldia?**

Ez ditut zalantzan jarriko kontu judizialak, baina zuhurtziarekin hartzen dut

Euskal estatu independente bat nahi dut, baina hori lortzeko egungo sistema ere baliatu beharra dago

esandako guztia, prentsatik informazio guztia ezin dela atera ikasi dut eta. Hori bai, bitxia da denbora luzea pasatu denean halako kontu bat ateratzea, agian unea aprobetxatuz. Gure herrian ikasi dugu gehiegi ez fidatzen...

■ **Ez fidatzen zertaz?**

Poliziaren muntaiekin. Agian batzutan

nahasten ditugu benetakoak direnak eta ez direnak.

■ **Zein da Lizarra-Garaziko erronkarik garrantzitsuena epe laburrera, datozen hilabeteetara begira?**

Seguruenik kideen arteko konfiantza berrezartzea. Irailetik —urteurrenetik—

gaurdaino zenbait gauza geratu da gure herrian, baina akordioaren helburuak berdinak dira eta berriz martxa hartu behar dugu.

■ **PSOE eta IUK akordio batzuk lortu dituzte Espainia**

mailan. Ba al duzu esperantzarik horrek eman dezakeenaz?

Ez dakit esperantza den hitzik egokiena, baina saiatu behar dugu haiekin. PSOErekin denok dauzkagu gure kontaktuak, ez da berria. Prozesua desberdina litzateke PSOErekin; begira zer gertatu zen Ingalaterran. PPrekin duguna garbi dago, irtenbide poliziala, eta horrekin ikusi dugu zer izan dugun urteetan zehar. Indarkeriak beti dakar indarkeria. Baina nire itxaropena

gehiago doa beste ildo batetik: herritarrek nahi dute bakea, eta hori lortu egin behar da.

■ **Zuek lagunduko al zenukete PSOE eta IUK osatutako gobernu bat?**

Gure programaren zenbait gauza lortzeko aukera balego agian bai. ERCrekin sinatutako Iruñeko Adierazpenean gienenez, hurrengo legealdian Madrilgo kongresuan autodeterminazioa onartzeko bideak jorratuko genituen. Horrez gain, bake prozesua babesten ez zuen gobernuari gure sostengua ez geniola emango adierazi genuen; baieztapen hau alderantziz hartuta... Testuinguruan ikusi beharko da. Madrilen izatea garrantzitsua da, handik ere gure herriarentzako garrantzitsuak diren gauzak aldatu egin behar direlako. Horregatik, guretzat oso garrantzitsua den gauza egin dugu, estatuko beste herri bateko indar politiko batekin —ERC— akordioa lotu.

■ **EHk dio ordua dela Espainiara begiratu gabe jokatzeko; zuek diozue Madrilen ibili egin behar dela. Zuek ulertuko al zenukete horrelako erabaki bat beste momentu batean, nahiz eta orain EHko erabakiarekin bat ez etorri?**

Independenteak izango bagina bai, ez genuke Paris eta Madrilen beharrik, gaur egun bai. EHn badira

BOST URTEKO MILITANTZIATIK EA-KO LEHENDAKARITZARA

Duela 17 urte abiatu zen Barakaldotik Iruñera, 25 urterekin. EAekin, independente gisa heldu zen Nafarroako Parlamentura iragan legealdian. Egungo legealdian —iazko azaroan—, EAko lehendakaritza hartzea lortu du, euskal politikagintzan hesiak apurtu eta Carlos Garaikoetxearen ondorengoa izatearen erantzukizunarekin. Aurretik Nafarroako Ikastolen Federazioko gerentea izan zen laupabost urtez.

erabaki horren aurka dauden hainbat indar. EH, gainera, orain arte beti joan da, zergatik orain ez? Duela lau urte, adibidez, egoera askoz gogorragoa zen, eta hala ere joan egin zen. Beraientzat urte askotan ez da garrantzitsua izan han egotea, joan ere ez direlako egin, baina orain... Eta Iparraldean zer? Han ere ez aurkeztea? Nahiago dut diputatu bat Parisen ezer ez izatea baino. Pragmatismo politikoa da hori.

■ **Nazio eraikuntzaren bidean proposamen desberdinak dauzkazue EAJk, EAK eta EHk. Gutxiengo adostasunera iristeko borondateaz hitz egin izan duzue eta gainera horretarako bildu ere bai. Noizko akordio hori?**

Horretan ari gara. Hiru indar horien artean bi independentista dira, EA eta EH, eta EAJ ez da orbita horretan izan. EA oso garbia izan da beti horretan, gure kongresu eta idazkietan hala defendatu izan dugu. Baina EAJk argitu behar du zein den benetazko jarrera. Hauteskunde garairekin, moteldu egingo da lan hori ere baina datozen hilabeteetarako helduko gara gutxieneko akordioen batera.

■ **Zuen eremuan autodeterminazioa da ardatza. Nola bideratu beharko litzateke eskubide hori Euskal Herriko lurraldeari dagokionez?**

Hor dago arazoa. Zaila da eta erritmo desberdinekin jarri behar ko da indarrean. Tarteko pauso batzuk eman behar dira. Iparraldean, adibidez, lehenengo pausoa departamendua lortzea da, eta Nafarroa eta EAEren artean harreman sistema bat eraiki behar da; *Dieta vasco-navarra* edo horrelakoren bat lortu beharko da. Estatu espainiarreko Konstituzioak, bestalde, ez du onartzen komunitateen arteko federaziorik eta aukera hori ere agertu beharko litzateke, hortik sor liteke aipatutako dieta hori. Europa mailan ere, mugaz bestaldeko era honetako akordioak zailak dira, baina une honetan, beharbada Estatu espainiarrean baino errazagoak.



■ «Hau ez da irudikeria, Gasteizko Gobernuan EHrekiko akordioa indarrak gabe uztea ez da txantxetako gauza».

ALBERTO ELOSEGI



■ «Nafarroa eta EAEren artean harreman sistema bat eraiki behar da: 'Dieta vasco-navarra'-edo izan liteke».

ALBERTO ELOSEGI



■ «Gure herrian ikasi dugu ezin garela gehiegi fidatu muntaia polizialekin».

ALBERTO ELOSEGI

■ **Autodeterminazioa Espainiako Konstituzioan sartu nahi duzue. Bere horretan, xedapen gehigarrien bidez... Nola**

egin nahi duzue hori? Espainiako alderdi nagusienek orain arte erakutsitako jarrera ikusita gaitz samarra dirudi.

Jakina, xedapen horiek eta gisakoak erabili egin behar dira. Espainiako Konstituzioa ez da nire konstituzioa baina bere tresnak baliatu behar ditugu, ahal den neurrian. Estatutuan badago aukeraren bat, Amejoramentuan ere bai... Bitxia da baina Nafarroan jendeak oraindik ez dio eman ez baietzik ez ezetzik 'estatu' honi. Iparraldean zeresanik ez. Dena erabili behar da, zalantzarik gabe, ni pragmatikoa naiz politikan; baina utopikoa ere bai. Biak dira beharrezkoak politikan proiektuak aurrera ateratzeko. Oso garbi dut euskal estatu independente bat nahi dudala, baina baita ere dugun sistema horretarako baliatu behar dela. Hor ez dago kontraesanik.

Espainiarrek ez dute arazorik nazioarteko hitzarmen askotan beste herri batzuekiko autodeterminazioa onartzeko, kurduak direla, palestinarrak... Eta guri zergatik ez, guri ere badagokigunean? Zein da diferentzia? Gu Estatu espainiarrean gaudela. Eskubide hori praktikara eramateko da.

■ **Presoen gose grebak hor jarraitzen du eta ez dakigu noiz arte. Zer egin beharko litzateke presoen eskakizun horien aurrean, datozen egunotan, asheetan, hilabeteetan...**

Legezkoa dena exijitzen jarraitu, zigorraren hiru laurdenak beteta dituztenak askatzea eta abarrekoak. Oso erraza da, Espainiako Gobernuak ez du legea betetzen eta bete dezala eskatzen jarraitu behar da. Presoak ezin dira izan aldagai bat, kromoak bailiran. Edozein pertsonak merezi duen errespetoa merezi dute. Espainiako gobernuak 105 haiek mugitu zituenean eta su-etenean zehar aukera garrantzitsu bat galdu zuen legalitateari begira presoen egoera normalizatzeko. Sakabana-keta eta beste arazoezin amaitzen bada, euskal gizartea asko lasaituko da ●

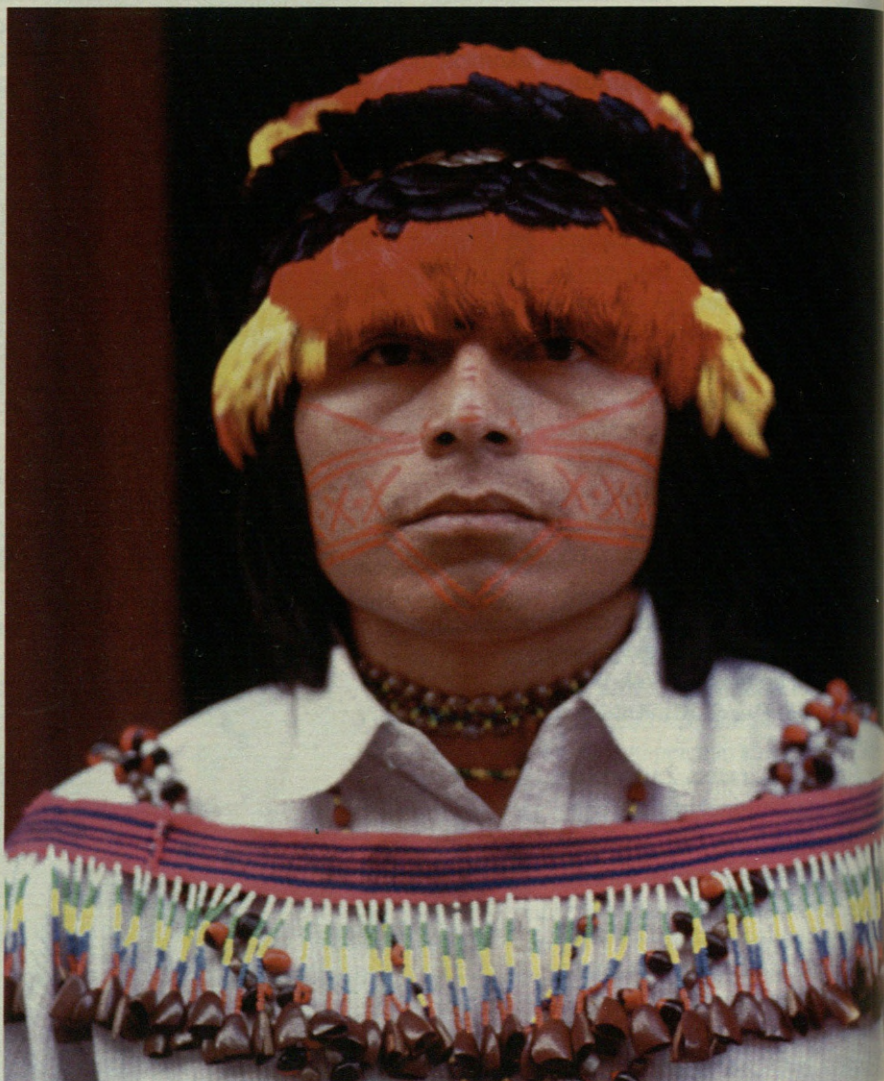
◆ XABIER LETONA

Shuarra Hego Ameriketako indiar nazio bat da. Mendeetan «kampumniuka ii nururimti», hots, oihana izan da beren ama, Mendealdeko zibilizazioa iritsi arte. Orain elkartasuna eskatzen dute. Horretara etorri ziren Irar eta Etsa Euskal Herrira, joan den urte amaieran.

SHUARREK SHUAR IZATEN JARRAITU NAHI DUTE

Irar eta Etsa Sachik badituzte gaztelaniazko izenak: Luis eta Calixto dira, hurrenez hurren. Baina, izatez, shuarrak dira. Ekuadorren eta Perun kokatzen den indiar herrikoak. Irar-ek 30 urte dauzka, ezkondua dago eta 3 seme alaba ditu, beren izen indiarrekin, eta gaztelerazkoekin. Bere seme gazteenak Aitor du izena, euskaldunekin izan dituzten harremanen eraginez. Irakaslea da eskola elebidun batean. Etsa-k, berriz, 39 urte dauzka, eta Irar-ek txantxetan dioenez, «berak bete ditu ugalketa lanak familian», 6 seme alaba baititu bere emaztearekin (ez du zehaztu besterik zituenentz beste emakume batzuekin, bere lanbidea dela eta). Leinuko *uwishina* (txamana) da. Biak dira neurri berekoak 1,60 metro. Baina diotenez, lehen shuarrak altuagoak ziren. Elikadura txarrrak eta gaixotasunek eragin dute txikitze hori.

Shuar herria, Pastaza ibaiaren bi aldeetan banatzen da, zati handiena Morona-Santiago (60.000 bat lagun) eskualdean biltzen da, eta beste 3.000 bat lagun Pastaza eskualdean. Etsa, eta Irar Pastazako lurraldeetatik etorri dira. Bertan oinarritzko unitatea familia da eta hauen multzoak komunitatea sortzen du. Beren komunitatean, esaterako, 50 bat lagun bizi dira (gehienez 300 bat lagunekoak izan daitezke). Komunitateen multzoak asoziazioak dira, azken hauekin federazioak osatzen dira (Shuar herriak 4 dauzka). Hierarkian gorago CONFENIAE (Confederación de Nacionalidades Indígenas de la Amazonia Ecuatoriana) dago, eta azkenik badaude CONAI (Confederación Nacional Indígena del Ecuador) eta COECA (Coordinadora de Organizaciones indígenas de la Cuenca Amazónica). CONFENIAE-n shuar, achuar, quichua, huwarani, shiona, secoya, cofan eta zaparo indiar nazioak daude.



■ Mendeetako usadioak galtzear daude, misiolariak eta militarrek iritsi zirenetik.

ANTZINAKO BIZIMODUA. Antzinako bizimodua, mendealdeko kulturarekin lehenbiziko harremanak izan arteko epeari deritzote. Haien hitzetan, bizimodua baino beren «zientzia» dena. Familia izan da oinarritzko osagaia beren gizartean. Baina

egungoa ez bezala, ugariagoa zen iraganean, ezen shuar gizona 12 emakume izatera hel zitekeen, eta gainera amagin-aitagin arrebeekin bizi ziren. Orain hori ez da posible, oihanak lehen beste ez duelako ematen, eta egun premia berriak baitituzte. Gizona baso barazkiak bildu (yuca, platan,

■ Lehendabiziko topaketak Mendebaldeko «kultura» rekin

Lehenengo misiolari salestarrak edo boskotarrak 1950-1960 inguruan heldu zitzaizkien. Erlijio berri bat zekarten, eta hasierako jarrera oso bortitza izan zen shuarren eta inguruko indiarren usadio, sinismen, zientzia eta hizkuntzekiko: ukatu zieten *Arutam* zegokeenik, eskola berrietan shuar hizkuntza debekatu zuten, opariekin bereganatzen zituzten... Ondoren militarrek, polizia, eta koloniarrek sartu ziren. Orain erlijiosoak gauzak beste modu batera azaltzen saiatzen dira: azken batean *Arutam* eta beren jainkoa bat direla, izendatzeko modu ezberdinak direla besterik gabe, eta shuar hizkuntza ez dute gaitzesten... Baina Etsa-k go-goan ditu, aita fraide horien eskolara bidali zueneko garaia, shuar zela ia ahaztu zueneko garaia.

Polizia, militarrek, eta koloniarrek orain 40 bat urte sartu ziren Morona-Santiago. Ordu arte sakabanatuak bizi ziren, baina mehatxuaren aurrean, Kirup buruzagiaren inguruan bildu eta antolatzen hasi ziren. Gerrarako prestatu eta koloniarren aurka oldartu ziren. Hauek elizaren barruan sartu, eta orduan Ama Birjina (vírgen purísima de wakkas) agertu omen zitzairen indiarrei, eta hauek, beldurtuta, inor ez zuten hil. Geroztik antolatuta bizi dira: shuar federazioa sortu eta lurra legeztatu zituzten (ez denak halere).

Alabaina, shuar gehienak

(%90) bizi diren Morona-Santiago lurraldean, bizimodu asko aldatu da. Ezezaguna zuten abelzaintza lantzen dute orain. Lehen nekazaritza *chacraren* birtate egiten bazuten (baratzak, lekuz aldatzen zirenak lurra antzu bihur ez zedin, horregatik deitzen zieten nomada shuarrei), orain landaketa erraldoiak dira nagusi, horretarako oihana garbitu behar badute ere. Ehizan eskupetak eta lehergailuak erabiltzen dituzte (nahiz azken hauek lege kanpo dauden egun, hainbat

hots, bere leinukideak engainatzen saiatuko den entresarako bitartekaria. Bi anaiei hau harrigarri bezain mingarri egiten zaie, ikustean mendebaldeko gizakiaren eragina anai bat bere anaien aurka jartzearaino hel daitetekeela.

Ez dute konfidantzarik jada politikan, ezen beren ordezkariak erosiak izaten baitira sarri ustelkeriaz beteriko Ekuadorreko demokrazian (bada, halere, indiarren alderdi bat, Pachakutik). Batzuetan laguntzeko bidaltzen den dirua ez zaie iristen. ONG batzuk ere kritikatu dituzte, beren proiektu handiak ezin direlako gauzatu eta dirua bukatzean anka egin behar izaten dutelako.

Bi munduen arteko talkak hondamendia eta desagerketa dakartzkie indiarrei. Musika eta jazarke ia guztiz mendealeratu dira, gutxi batzuek ez dakite shuar hizkuntza, beste batzuk ikastera joan eta ez dira itzuli, alkoholismoa, gaixotasun ezezagunen ugalketa, kutsadura, oihanaren suntsiketa, beren lurretatik igarotako errepideak... Gauzak horrela, 5 urtetik hona, gobernutik alperrek direlako ideia zabaltzen saiatzen badira ere, Irar eta Etsa-ren komunitatean eta inguruan, autogestioa bultzatzen ari dira, ekoturismoa. Antzinako usadio, kanta, dantza eta zientziarako bidaia egin nahi dute, geroa bermatzeko, shuar bezala bizi iraupena lortzeko ●

■ Ez dute konfidantzarik jada politikan, ezen beren ordezkariak erosiak izaten baitira sarri

pertsona elbarri utzi dutelako).

Koloniarren eraginaz gain, badituzte beste arerio batzuk: nazio askotako entresak, batez ere zurgintzan, eta petroleogintzan aritzen direnak. Maiz Texaco-k, Arco Oriente Compañía Transnacional-ek, Magsus-ek, edo CGC-k (Compañía General de Combustibles) iruzur egin diete. Batzutan saiatzen dira leinuko kide bat erosten «relacionador comunitario»aren lanbidea eskainiz,



■ Ekuador eta Perun 70.000 inguru shuar bizi dira.

teko sexu harremanei bide egiten zitzairen. Jantziak ere zuhaitzen azalez eta kotoiez egiten zituzten. Aurpegiak margotuak eraman ohi dituzte. Gorri koloreak tigre eta boa irudikatzen ditu. Urdinak berriz, sugea. Hauetako usadio batzuk desagertzeaz daukete.

Arutam izan da euren jainkoa mendeetan zehar. Jainko hori eta animalien izpiri-

tuak begitazioen bidez azaltzen zaizkio *uwishinari*. Honek bere leinua zaintzen du, baina leinu guztietan ez dago *uwishin* bana. Etsa-k dioenez *uwishin* guztiak ez ziren onak, batzuetan leinuen arteko liskarrak eragiten zituzten.

Adibidez, gaixo bat joaten zitzaion *uwishinari* suge baten ziztadarekin, eta honek esango zion beste leinu bateko *uwishinak* eragindakoa zela, borroka sortaraziz. Halere, gehienak zintzoak izan dira bere esanetan. «*Burua txikitzen bazekiten eta badakite, nahiz orain ez egin*». Baina bakarrik kasu berezietan egiten zuten.

Etsa eta Irar-en aita *uwishina* zen, eta

noa, patachina...), ehizan eta arrantzan atera ohi da, oihanarekin harmonian. Ez ditu animaliak uxatzen zerbatnaz atzematen dituelako, dardo loarazleekin. Baina lehen ez ziren egun bezala 8 ordu behar mantenua lortzeko. Beren esanetan oihana beren «*supermerkatu erraldoia*» izan da, betidanik. Emakumeak etxeko lanak egin eta baso fruituak biltzen ditu. Ibai eta putzuetan bainatzen ziren. Musika instrumentoak, danbolina eta txirula kasu, zuhaitzen azalez eta animalien ileez egiten zituzten. Eta musikaren laguntzaz, dantza ere egiten zuten, dantza horietan gizon-emakume eta mutil-nesken ar-

■ Indigenak zure erakusleioan

Igandean, bidezko salerosketa egiten duen denda erositako kafearen zurruten artean, desagertzearen dauden kulturei buruzko erreportaiak irakurriko dugu. Ez diogu propagandari erreparatzen, propagandarik gabe argitalpena ez zelako ekonomikoki bideragarria izango. Honek ez gaitu kontsumismorantz bultzatzen, gaitasun kritikoko pertsonak, aurrerakoiak eta ezkertiarak garelako. Paretatik dirua ateratzen dugu bankuetezari ematen dizkion etekinaren % 0,7a Amazonian garapen proiekturen bat bultzatzeko balioko duen txartelarekin. Andetara joateko bidai bat eskaintzen duen agentziako erakusleiora begiratzen dugun bitartean ostegunean hunkitu gintuen hitzaldian pentsatzen dugu.

Zientifikoki azter dezakegu euren hizkuntza, folklorea CD-ROMean gorde, genoma patentatu edo gizadiaren ondare legeaz salbatzeko erreserben sorrera finantzatu, ekoturismo iraunkorreko proiektuan lagunduz. Euren folklorea ekonomikoki errentagarri bihurtu eta bizirik iraungo dute. Baina ezin gara eurekin solidario izan, garapenak eta pragmatismoak gure elkartasuna zentzugabe bihurtu dutelako. Eurek elkartasunez beren begiak uzten dizkigute etorkizunari aurre egiteko izan behar duten beldurra sentitzeko. Guri begiratzeko adorea falta zaigu. Inork badaki elkartasunez antolatzen eta borroka egiten, eurak dira. Behin eta berriz Ekuadorreko Gobernuak estualditan jartzen dute ustelkeriaren, esplotazioaren, ingurunearen deuseztapenaren, erosahaltenaren murriztearen eta miseriaren aurkako mobilizazio baketsuekin. Huts egiten dute, baina ez gaitasun faltagatik ez eta gure elkartasuna eta jakituria falta zaizkielako. Ez dute lortzen betebeharrak betetzen dituen gobernuak, geure eguneroko kontsumo eta lanarekin garapen totalitarioaren erdua mantentzen dugulako eta esplotazioaren apur odoltsuekin elikatzen gaituen eskua defendatzen dugulako ●

♦ WALTER WENDELIN
Askapenako kidea

SHUAR HERRIA



- Perun eta Ekuadorren dago kokatua. Guztira, EAEk baino azalera txikiagoa du, eta 70.000 shuar bizi dira gutxi gora behera.
- Ekuadorreko aldean, Pastaza ibaiak banatzen du bi eskualdeetan: Pastaza eskualdea eta Morona-Santiago. 60.000 bat Morona-Santiago bizi dira eta 3.000 inguru Pastazan.
- Euren hizkuntza shuarra da. Shuarra hizkuntza jibaroen taldekoa da. Guztira, 32.000 bat hitzen ditu. Baina gaztelania ari da sartzen. Egun ikastetxeak elebidunak dira, alfabetismoaren aurkako *tsantsa* ("buru txikitua") programaren bidez.
- Macas eta Sucua dira bi hiri nagusiak. Lehenengoa hiri handiena da. Bigarrenen, shuarren bulegoa kokatzen da. Errepide nagusi bakar batek gurutzatzen du shuar herria. Beste guztia bidexkan bitartez lotzen da.
- Oihanak emandakoak bizi dira: fruituak, landareak, arrainak... Soberan dutena solik saltzen dute, baina ia ez dute merkatalari jarduerarik. Saltzekotan, zuntza eta aberreak saltzen dituzte.
- Enpresa internazionalen presentzia handitzen ari da. Batez ere, petroleogintzan edo zurgintzan aritzen dira. Bertan lan egiteagatik ordea, oso diru gutxi ordaintzen dute.



■ Azken bost urteetan ekoturismoa lantzen ari dira, nortasuna mantentzeko.

aita egon zen Etsa prestatzen *uwishin* bilaka zedin. Alta, ez zen bide samurra izan. 12 bat urte zituenetik, zuhaitzen azaletik ateratako isurkari bat, *natema*, hartu behar izaten zuen baraurik. Gazte zela beste gizon batekin borrokatu omen zen, eta ondorioz aita haserretu eta zigortzat 9 egun jan gabe utzi zuen, hausnar zezan. Egun horiek pasa, eta ur jauzi magikoetara alde egin zuen, bertan *maikiua* (droga bat, tabako zuku mota bat, oso garratza eta mikatza dena) hartuta, 3-4 egun mozhorturik pasatu zituen, eta geroko bizitzako begitazioa izan zuen. Begitazioan *Arutamek* gazte bat *uwishin* bihurtu zuen, zeina herri osoak maite eta babesten zuen, eta berak herri osoa menderatzen zuen, jakinduriak eta zintzotasunaz. Handik itzuli eta 10 egune-

tara aitari kontatu zion begitazioa, baina aita hil egin zen. Beraz, berak bakarrik burutu behar izan zuen *uwishina* izateko bilakaera. Bihurtu zen berriro beste ur jauzi batzuetara. *Natema* hartu zuen 8 hilabetez, eta baraurik bainatu zen, eta irudimena eta ikusmena zabaldu zitzaizkion, azkenean *uwishina* bihurtzeraino.

Uwishinak leinukoen gaixotasunak sendatu ditu mendeetan zehar. Horretarako *natema* hartzen du. Hau landare batekin egiten du, 3 zatitan moztu, eta egosi ondoren, kafe koloreko likidoa sortzen da. Gaixoa sendatzeko, hau baraurik hartu eta 6-8 orduz egoten da drogaren eraginpean. Horrela gaixoarengan ikus dezake, hura sendatzeko. Egun gaixo batzuk medikuengana bidaltzen ditu. Baina oihana beren botika bakarra izan da luzaroan, eta lehengo senda belar ugari, Etsa-k dioenez, erabili dira piletan eta abarretan.

Hezkuntzan, bestalde, garai batean ez zuten eskolarik. Egunean-egunean egiten baitzuten, modu jarrai batean, eta ordutegi finkorik gabe. Lehen, shuarra benetakoa zen, komunitatean ez zegoen lapurketarik, ez eta bortizkeririk ere. Aipatu dugun hau guztia, beraien hezkuntzari zor zioten, seme-alabei ezin zitzaien gezurrik esan, eta hortik datorkie benekotasun hori. Baina hezkuntza mota hau erabat aldatu zen lehenengo misiolariak lur haietara heldu bezain laster ●

♦ RUBEN SANCHEZ BAKAIOA

E L E K T R I Z I T A T E A

Ekonomi Lankidetza eta Garapenerako Erakundearen (OCDE) txosten baten arabera, etxeetako elektrizitatea kontsumitzen dugunok, munduko garestienetakoak diren fakturak ordainduz, kontsumitzaile industrialak finantzatzen ari gara.

ETXEKO KONTSUMITZAILEEK INDUSTRIENA ORDAINTZEN DUTE

Espainiako Estatuko etxeetako elektrizitate kontsumitzaileek, ordaintzen dituzten fakturekin, industrietako kontsumitzaileen gastua finantzatzen dute. Hau da, etxeetako kontsumitzaileak enpresen gastuak ordaintzen ari dira. Baieztapen hau ez du testu honen idazleak egiten, berriki ezagutza eman den eta duela gutxi arte isilpean egon den Ekonomi Lankidetza eta Garapenerako Erakundearen (OCDE) txosten baten baizik.

Txosten horrek, aldi berean, elektrizitate sorkuntzaren gehiegizko kontzentrazioaz ohartarazten du, Endesak eta Iberdrolak bien artean merkatuaren % 76 kontrolatzen baitute; «duopolio» bat osatzen dute. Horregatik OCDEren txostenak aholku batzuk ematen ditu horien ahalmena mugatzeko eta, batez ere, Estatuak enpresa elektrikoei ematen dizkien laguntzetan garrantasun handiagoa izateko.

Ekonomia, kontsumo eta politikako hainbat arlotan bezalaxe, Euskal Herria oraindik bere prezio eta kontsumoetan Madril eta Parisen menpe dago. Horregatik, gaur egun oraindik ere, Espainiako eta



■ Gure etxeetako elektrizitatearen faktura munduko garestienetakoak da.

Frantziako datuekin batera nahasturik gauden estatistiketara jo behar dugu, eta horrek, sarritan, desitxuratu egiten du errealitatea.

KILOWATT GARESTIENETAKOAK.

Joan den abenduaren erdialdean «El País» egunkari madrildarrak ezagutarazi zuen txosten horren arabera, Espainiako Esta-

■ Gure fakturen bidez, 400.000 milioi pezeta oparitu diegu enpresa elektrikoei

Gure fakturen bidez, 1999 urtean zehar 400.000 milioi pezeta (16.000 milioi libera) oparitu dizkiegu Espainiako Estatuko enpresa elektrikoei. Horrelakoxe argia da errealitatea. Eta zergatik oparitu dugu kopuru hori kontsumitzaileok? Ez, behintzat, elektrizitate gehiago erabili dugulako. Oposizioko talde batzuk aurka agertu arren, Espainiako Gobernuak 1998ko irailean, konpainia elektrikoekin ados-

tuta, enpresa lehiakideari trantsizio kostu bezala (edo kalteordain gisa) 1,3 bilioi pezeta ematea erabaki zuelako baizik. Merkatu librerako jauzia emateko, Espainiako Gobernuak diru kopuru izugarri hori eskaini zien kalteordain gisa. Datu ofizialen arabera, konpainiek kopuru horretatik 387.000 milioi pezeta eskuratuak dituzte dagoeneko.

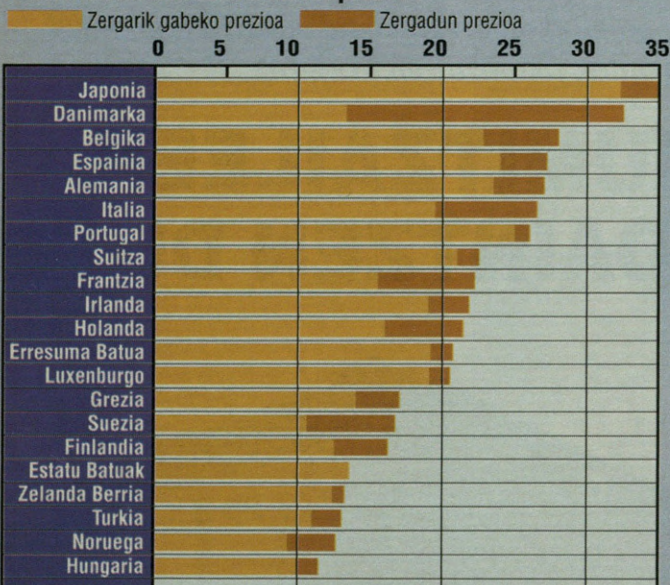
Espainiako Gobernuak eta presio taldeek konpentsazio horretarako bere-

halako baimena lortzeko Europako Batzordearen aurrean erabili zuten argudioa hauxe da: enpresa elektrikoak onartua eta abian jarria zutela merkatu elektrikoaren berehalako eta erabateko liberalizazioa. Baina argudio hori guztiz indargabeturik geratzen da, OCDEren txostenak berak eta beste azterketa batzuk agerian uzten dutenez, Espainiako merkatu elektrikoaren zabaltzea Europako Batasuneko batez bestekoaren oso azpitik baitago ●

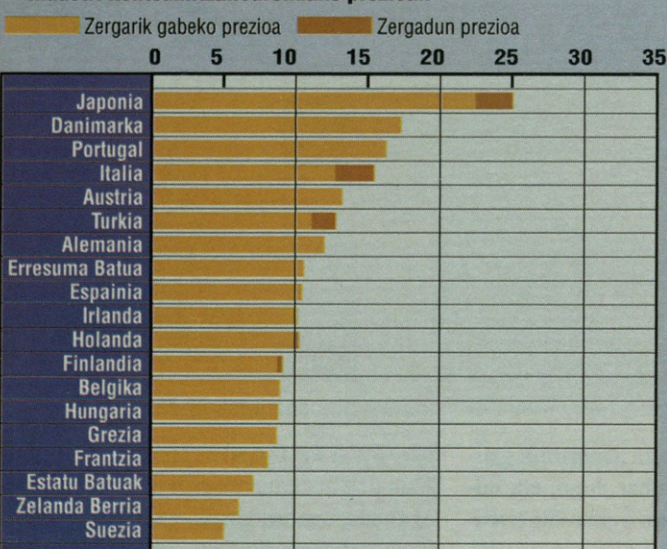
ARGINDARRAREN PREZIOA HERRIALDE ABERATSENETAN

Kw/ordua pezetatan

► Etxeko kontsumitzailearendako prezioak



► Industri kontsumitzailearendako prezioak



■ Industrietako kontsumitzaileek 4 pezeta ordaintzen dute kilowatt-eko, etxeetakoek 20.

tuko elektrizitatearen prezioak OCDEko herrialdeen arteko garestienetakoak dira. Joan den urrian egindako txostenean ageri denez, Espainiako Estatuko elektrizitatearen prezio orokorra erakunde horretako herrialdeen batez bestekoaren parekoa da, baina, aldiz, «zerga aurretiko etxeetako prezioak altuenen artean daude» (ikus goiko taula). Kontuan hartzen diren 20 herrialdeetatik, 3 herrialde soilik dira (Japonia, Danimarka eta Belgika) Espainiako Estatuko hiritarrek baino gehiago ordaintzen dutenak.

Zergatik gertatzen da distortsio hori? Bada, hain zuzen ere, etxeko kontsumi-

relako. Txostenak aipatzen dituen aldeak ikustea besterik ez dago: energia kontsumitzaile handiek, hau da, enpresek, kilowatt bakoitzeko 4 pezeta ordaintzen dute, eta kontsumitzaile txikiek 20 pezeta kilowatt-eko.

Txostenaren arabera prezio altu hori, batetik, «eranskin» ugariren ondorio da, fakturaren % 16 osatuz; eta bestetik, ikartzarentzako dirulaguntzen, luzamendu nuklearrarengatik ordaindu beharreko konpentsazioen eta lehiakortasunerako trantsizio kostuen ondorio —1,3 bilioi pezeta, erabiltzaileek konpainia elektrikoei datozen urteotan ordaindu beharrekoak—.

tzaileak eta industriako kontsumitzaileak faktura ezberdina ordaintzen duelako, zehazki esateko, etxeetako kontsumitzaileek enpresetako eta industriako kontsumitzaileen faktura ordaintzen ari ga-

OCDEren txosten horrek sektorearen liberalizaziorako prozedura ere aztertzen du, eta hainbat itzal ageri da bertan. Itzal horietako bat sektorean dagoen kontzentrazioa da. Elektrizitatearen produkzioan ari ziren hamabi enpresetatik bi merkatuaren % 76 biltzera iritsi dira, aipatu dugun «duopolio» hori eraginez. Kontzentrazio hori gertatzeko arrazoietako bat Espainiako Gobernuak Europako merkatuan enpresa «nazionalak» bultzatzeko izan duen jarrera izan da. OCDEren txostenaren arabera, jarrera hori «kontraesanean» dago liberalizazio prozesuarekin eta merkatu elektrikoaren lehiakortasuna bultzatzeko Gobernuak daraman politikarekin. Hain zuzen ere, duopolio horrek kostuen gorakada, lehiakortasuna eragozte eta kontsumitzaileen kaltea eragiten ditu.

OCDEren txostenak Espainiako Estatuan lehiakortasuna bultzatzeko eta merkata zabaltzeko egiten ari diren ahaleginak aitortzen ditu. Baina, hala ere, azken hiru urteotan lortutakoari buruzko ñabardurak eranstean ditu. Lehiakortasun handiago baterantzko bidea «ondo doala dirudien» arren, prezioak beheratzeko dagoen joera,

■ Iberdrola eta Endesaren duopolioa

OCDEren txostenean agerienez, Espainiako Gobernuak konpainiekin hitzartutako laguntzek, ondoko herrialdeetatik inportatzen den energia kopuru urriak, gas naturalak oraindik duen hedadura apalak eta prezioen distortsioak ezinezkoa egiten dute Espainiako Estatuan elektrizitatearen benetako merkatu bat garatzea.

Testuinguru honetan, nazioarteko erakundeak hainbat gomendio egin die konpainiei, eta hauek, dagoeneko, gomendio horiekiko aurkako jarrera erakutsi dute. Besteak beste, Iberdrolak eta Endesak elektrizitatea sortzeko dituzten aktiboetako batzuk «askatu» beharra aipatzen du, beste energia hornitzaile batzuei salduz edo lagapen kontratuak eginez. Antzeko zerbait egin zen Erresuma Batuan, Zeelanda Berrian, Estatu Batuetan eta Kanadan.

Beste neurri batean, Iberdrola eta Endesari energia sortzeko instalazio berriak eraikitzeke ahalmena mugatzea aipatzen da. OCDEk, gainera, premiazkotzat jotzen du kontsumitzaileek gas naturala eskura dezaten erraztea, ondoko herrialdeekiko elkarlotura sistemak areagotzea eta Espainiako Sistema Elektrikoaren Batzordearen (CNSE) ahalmen arautzailea indartzea.

OCDEren txostenak Espainiako Gobernuak konpainia elektrikoiei emandako eta kontsumitzaileak gure fakturekin ordaintzen ari garen laguntzak eta kalteor-

dainak (1,3 bilioi pezeta) ere aipatzen ditu. Txostenak onartzen du beste herrialde batzutan ere antzeko operazioak egin direla, baina ohartarazten du Espainiako Gobernuak agian hitzartutako neurriren batzuk aldatu beharko dituela, kontuan izanik, une honetan, Europako Batzordea laguntza horiek aztertzen ari dela.

Azkenik, txostenean, gardentasun handiagoa eskatzen zaio Espainiako Gobernuari. Bere ustez, Espainiako Estatuko elektrizitate sektorearen arauketa «ez da behar bezain independentea edo gardena». Ministerioa, arautzaile garrantzitsuena, «ez da egunean eguneko presio politikoekiko behar bezain independentea». Eta, amaitzeko, Ekonomi Lankidetzak eta Garapenerako Erakundeak zera nabarmentzen du: «Arautzaile independenteak (CNSE) ahalmen gutxi du. Benetako merkatu lehiakor bat garatu ahal izateko kome-nigarria litzateke azken erabaki arautzaileetan independentzia eta gardentasun handiagoz jokatzeara» ●



■ Rodolfo Marin Villa, Endesako lehendakaria.

nagusiki, «eskaeraren igoerari, interes moten beherakadari eta enpresen inbertsioei» zor zaie. Eta txostenak dioenez, «lehen bi faktoreak ziklo ekonomikoaren ondorio dira eta etorkizunean aldatu egin daitezke».

«El País»ek ezagutarazitako txostenaren edukia liskarra eragin du egunkari

horren eta Espainiako Gobernuko bozemaile eta Industria ministro Josep Piquéren artean. Gobernuak eduki hori gezurtatzen saiatu zen baina gaizki atera zitzaion: OCDEren bigarren zirriborro bat zabaldu zuen, baina egunkariak ezagutarazitakoan antzeko datuak eskaintzen zituen ●

◆ DANIEL UDALAITZ

ITZULPEN ZERBITZUA
eskura

SERVICIO DE TRADUCCION

JOSÉ ARANA, 15 BEHEGAINA
20001 DONOSTIA

TELEFONOA: 943 29 18 30

FAXA: 943 27 58 69

eskura@euskalnet.net

Itzulpenak

Testu zuzenketak

Interpretaritzak



Bezeroen beharretara egokituz,

Ingelesa
Frantsesa
Alemaniera
Italiera
Katalana
Portugesa
Galegoa...

bizkuntzetarako itzulpenak ere
eskaintzen ditugu.

1985EAN SORTUA

Hamaseigarrengeoz kaleratu du ARGIAk «Euskal Kulturaren Urtekaria». 1999 urtean euskal kulturaren jazotako gertakari garrantzitsuenak hamazazpi atal nagusitan bildu ditu. Gertaerekin batera sortutako iritzi esanguratsuenak eta elkarriketa deigarrienak ere bertan daude.

1999AK KULTURAN EMANDAKOAK BILDU DU ARGIAK URTEKARIAN

Labetik atera berria da «Euskal Kulturaren Urtekaria 2000». ARGIA-ko erredakzioak urtero taxutzen duen liburuak hamaseigarren edizioa du aurtengoa, eta ohi legez, aurreko urtean euskal kulturaren gertatutakoa biltzen du. Hamazazpi atal nagusitan sailkatua, bakoitzari dagozkion kronologia, iritziak, elkarriketak eta arloa ezagutzen duen kolaboratzailearen sarrera orokorra aurkituko ditu irakurleak. Baina hau 300 orrialde inguruko liburuaren lehen zatia baino ez da. Honekin batera, Euskal Kulturaren eta Hizkuntza Gutxiagotuen Aurkibide eguneratu eta eraberrituak kontsultagai daude.

1984an sortu zenetik, informazio tresna erabilgarria izatea du helburu «Euskal Kulturaren Urtekaria»k, bai sailez saileko edukiekin, bai Euskal Kulturaren eta Hizkuntza Gutxiagotuen Aurkibidearekin. Azken honetan hogeitik gora herrialdeetako erreferentziak bildu dira. Euskal Kulturaren Aurkibidean kultur eremu guztietako pertsona eta elkarren helbide, telefono eta azken boladan izugarri hazten ari diren helbide elektronikoak ere bildu dira. Aurkibide honen lantokitan ez ezik etxeetan ere duen erabilpenaz oharturik, ahalegin berezia



erri daudela. Sareko ARGIA (www.argia.com) sartzea besterik ez da.

SAILEZ SAIL. Administrazio (Malores Etxeberria), Antzerkia (Iñaki Larrañaga), Arteak (Ismael Manterola), Bertsolaritza (Iñaki Murua), Dantza (Oier Araolaza), Euskalduntze-alfabetatzea (Götzon Hermosilla), Hizkuntzalaritza (Imanol Esnaola), Irakaskuntza (Joxe Mari Auzmendi), Irratia (Xabier Lasa), Kulturgintza (Elizabete Garmendia), Literatura (Aitor Zuberogitia), Musika (Andoni Tolosa), Normalizazioa (Iñaki Arruti), Prentsa (Pello Zubiria), Telebista (Edorta Arana), Unibertsitatea (Baleren Bakarkoa) eta Zinema (Xabier Portugal). Horra «Euskal Kulturaren Urtekari»ko hamazazpi sailak eta bakoitzaren urteko laburpen-sarrera egiteaz arduratu direnak.

Gasteizko Legebiltzarra Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia onetsi izana edota Arabako Foru Aldundiak Euskara Zerbitzua

egin da azken hauek, helbide elektronikoak, eskuratzeko eta, noski, zaharkituak geratu diren telefono eta helbideak eguneratzeko. Guztira 7.300 erreferentzia baino gehiago bildu dira. Aipagarria da, halaber, bi aurkibideok Interneten ere kontsultaga-

tzua desagertarazteko hartutako erabakia, besteak beste, lehen atalean nabarmentzen diren albisteak. Antzerkian ez da aparteko obrarik taularatu, eta euskarazko produktzioa urri joan da. Artean, Kursala eta Euskaldunaren inaugurazioak nabarmendu dira, Txillidaren atzerabegirakoa ere egin dute Guggenheim-en, eta Zarauzko seme kuttun izendatu Oteiza. Bertsolaritzari dagokionez, txapelketa berezia herriartekoa, antolatu zuten Gipuzkoako bertsozaleek, «Basarri» zendu zen, Lopeategi omendu zuten Durangon eta Antonin Zabala «honoris causa» doktore izendatu Deustuko Unibertsitatean.

Euskara sailaren babeslea:

**Hondarribiko herriak ere
Bai Euskarari**



Zortzi milioi pezeta inguruko (320.000 libera) aurrekontu lotsagarria bideratu zuen Eusko Jaurlaritzak dantza sorkuntzara 1999an, Jon Maiak beste bi auresku txapelketa bereganatu zituen, baita «Upeletan erronka» ikuskizun berri-tzailea oholtzaratu ere. Euskalduntze-alfabetatzean, Korrika I lren ospakizuna eta HABEk Oinarizko Kurrikulua aurkeztu izana aipa genitzake. Hizkuntzalaritzak hiztegitintza izan du albiste pasa den urtean: UZEI, Elhuyar eta Bostak Baten sinonimoen hiztegiak, Gizarte-Laneko Hiztegia... Irakaskuntzan, Seaskaren 30. urteurrena, lehendakari berri (Itxaro Borda) eta guzti, Ermitagañako 17 haurren gurasoen aldarrikapena edota PPK Gasteizen ezarri nahi duen eredu elebidun bakarra dira aipagarri.

Irratian, beste urtebetez, Iruñeko Euskalerria Irratiak jarraitzen du albiste izaten. FMko lizentzien banaketa ikertu zuen batzordeak besterik bazioen ere, ez da lehia-keta berriro errepikatuko. Kulturgintzaren eremu zabalean Zarautzen topatutako IX. mendeko hilerria museo bilakatuko dela aipa genezake. Literaturan, Atxaga (aurki Jose Irazu), Lertxundi eta Izagirreren sari-ekin batera, euskarazko argitalpenek gora egin zutela jakin genuen. Besteak beste, Lin Ton Taun, Su Ta Gar, Skalariak, Etsaiak, Kashbad eta Fermin Muguruzaren lan berriak ezagutu genituen musikan. Normalizazioak Kontseiluaren Plan Estrategikoa finantzatzeko kanpaina edota Chirac-ek Hizkuntza Gutxituen Eurokarta sinatzeari emandako ezetza ekarri zituen.

«Gara» egunkaria, «Zabalik» astekaria, «Putz» eta «Bazka» aldizkariak jaio ziren eta «Aizu» hilabetekaria berriturik azaldu zitzaigun. Telebistan, EITBko zuzendari nagusia izendatu zuten: Andoni Ortuzar, ez iskanbila gutxi eta gero. Unibertsitateari dagokionez, UEUK, AEK-k eta Ikastolen Elkartek «Ikasgu Nagusia» unibertsitate-ikastetxea sortzeko asmoa azaldu zuten. Zineman, azkenik, film laburren urtea izan da, zinean euskara sustatzeko Tinkoren ekimena ahaztu gabe. Ez dira, noski, hauek gertakari garrantzitsu guztiak baina erreferentzia moduan balio dezakete.

Gertakari hauen azalpen kronologikoari iritziak eta elkarriketa esanguratsuak gehitu zaizkio, guztira 160 orrialde osatuz. Aurki liburudendetan izango da, 2.100 pezetatan, eta ARGIAko harpidedunek etxean jasoko dute ●

◆ ERIZ ZAPIRAIN



Arturo Campion

SEI-K HELBURUAK ONARTU DITU

Euskal Soziolinguistika Institutua Sortzen elkarteak (SEI) 2000. urterako helburuak finkatu ditu: «Bat» aldizkaria argitaratzen jarraitu eta soziolinguistikazko berripaper elektronikoa sortzea, 2001eko erabileraren neurketari ekitea eta urtebeteko epean institutuari buruzko gogoeta burutu eta kongresu edo batzar bat eratzea oinarriak erabakitzeke. Gainera, Euskal Herrian bertan nahiz hemendik at soziolinguistika arloan dagoenaren berri jasoko du datu-base bat osatze aldera, kale neurketei ere jarraipena emango zaie eta aldian aldiko ikerketak bultzatuko ditu, besteak beste.

EUSKAL IRAKASKUNTZAREN ALDE

Euskalgintzako hainbat elkarte osatutako bilguneak euskal irakaskuntzaren aldeko kanpaina abiatu du Euskal Herri osoan. Atxikimendua eskatzen ari dira hainbat sektore eta arlotan eta kanpainaren lehen fase hau hilaren 26an amaituko da.

HABENET MARTXAN

HABEk eta Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak HABenet sarea eratu dute. Sare telematikoa hau helduak euskalduntzeko eta alfabetatzeko erabiliko da, eta informazioa kudeatzeko bide eroso eskaintzea du helburu nagusi. Sare telematikoa berriak 140 euskaltegiei, 1.800 irakasleei eta 50.000 ikasleei zerbitzu zuzena emango die, eta herritar guztiak erabili ahal izango dute. HABenet bi sarek osatzen dute. Bata gizarte osoarentzako webgunea da: www.habe.org. Bestea, berriz, intranet sare bat da; honek erabiltzaile jakinak izango ditu, euskaltegiak eta HABeko langileak batez ere.



EXPOLANGUES 2000

Hizkuntzen, Kulturen eta Nazioarteko Trukeen 18. Aretoa aurten Parisen burutuko da, otsailaren 23tik 27ra arte. Hizkuntzen azoka hau lehen mailakoa omen da bere arloan. Beren hizkuntza eta kultura sustatu nahi duten herriek erakuslehoi aparta dute Expolangues-en. Aurten, Australia izango da nabarmenduko den herrialdea.

U r r e a



■ Europako Batzordeak «Hizkuntzen Urtea» izendatu du 2001. urtea, hizkuntza aniztasuna Europako ondarearen elementurik funtsezkoenetako bat dela eta izango dela adierazi nahian. Hizkuntzen Urtearen helburuak, batetik, europarrak aberastasun honetaz jabeaztea, eta bestetik, hizkuntzen ikas-irakaskuntzaren gaineko informazio denak bildu eta zabaltzea dira.



I k a t z a

■ Karlos Argiñano sukaldari ezagunak arrakasta handia erdietsi du atzerriko hainbat telebistetan egin saioetan. Bada, jada bere webgunea ere badu Interneten. Abraham Olanoren dietak, sukaldaritzaren inguruko hainbat kontu... agertzen dira bertan, baina guztiak ere gazteleraz. Euskaraz paratzeak ez du antza prestijiorik berezantzat.



Peio Monteano Nafarroako Unibertsitateko doktoreak «Los navarros ante el hambre, la peste, la guerra y la fiscalidad (XV-XVI)» liburua argitaratu du. Goseteek eta izurriteek populazioa murrizten zuten eta biztanleak behin betiko itotzeko zerga biltzaileak ate joka zebiltzan.

“HERIOTZAREN AULKIAN ZERGAK JARRI DITUT”

Izenburuaz jabetu eta nagusitzen zai-gun ezinegonak ez zaitu harritu behar, irakurle. Izan ere, azken bolada honetan gure artean Nafarroaren inguruko lanak ugaltu diren arren, eta LARRUN txokoan (26 zbk.) ongi erakutsi zenez, ez da ohikoa euskal historiografian honelako lan bat topatzea. Kasu honetan, berriro ere eta zoritxarrez, erdaraz idatzirik dago, elkarrizketa hau bezala. Euskarazko laburpena, hau bai berrikuntza txalogarria; amaieran eskuratzeko ahal da.

Edonola ere, liburua doktorego tesi gisa aurkeztu den lan sakonago bati lotu behar zaiola erran beharra dago. Argitaratu den emaitza, hitz batez, oinarriko ikerketa lana baino era dibulgatiboagoan eman baita: «Bertzenaz horrelako lan bat irakurtzerik ez baitago». Izenburuak bertelakorik adierazten digun arren, XIV. eta

XVII. mendeak ere aztergai izan ditu atarrabiar honek. Ezin ahanzi, era berean, garai hartako Nafarroako Erresuman egungo Nafarroa Garaiaz landa Nafarroa Beherea eta Arabako Errioxa ere bazirela. Eta orrien artean behin baino gehiagotan atzetan ahal dugunez, historialariari ezezik, soziologiari ere kasu, jakina.

■ **“Zerga berrien inposaketa ezarri zelarik, izurriteak nafar populazioaren erdia hiru urteetan hilobiratu zuen”**

■ **Zein izan da zure helburua lan hau egiterakoan?**

Argi dagoena da erdietsiriko datuek eragin zuzena izan dutela hasierako helburuan. Dena den, gehiengo isilaren gaineko lan bat burutu nahi nuen, historiarik gabeko jendearen inguruan, alegia. Horrezaz gain, ez nuen bakarrik toki bat ikertu nahi, testuinguru osoa, Nafarroa osoa baizik. Azkenik, XV eta XVI mendeak gutitan landu ohi dira, bi aroen artean kokatzen direla-kotz, eta horregatik hutsune hori betetzen lagundu nahi nuen. Eta erdian konkista dago...

■ **Bai, baina zure lana irakurtzerakoan bistan da populazioaren bilakaera baldintzatzen zuena aztertu duzula batik bat.**

Axola zitzaidana arazo demografikoa zen, izenburuan agertzen diren faktoreek jendearengan zuten eragina. Apokalipsisen oinarritu naiz eta laugarren zaldia, heriotzaren aulkian, zergak jarri ditut, gure historiaren balizko alde idilikoa baztertuz.

■ **Gosea eta izurriteak nabarmenaraziz...**

Biak hagitz loturik baitaude. XIV. mendearen hasieran Nafarroa ongi populaturik zegoen, baina erabateko aldaketa

mende horren erdi aldean heldu zen, eguraldiaren laguntzaz ere bai (paleoklimatologia aztergai). Gosea sortu eta izurriteak etengabe eman ziren, bata bertzearen gibelatik. Eta garai hartan ez zegoen ihes egiterik. Jendea masiboki hil zen. Ondorioz, hurrengo belaunaldiak jende gutiagotzatzen ziren eta erresumaren ahulezia nabarmena zen, sozioekonomikoki nahiz militarki.

■ **Eta eszenatoki hartan aipatzen dituzun zergak ere horren erabakiorrak ziren?**

XV. mendearen amaiera arte konpontzen hasi ez zen egoera horretan zergak pisu handia zuten. 1348an Karlos II.ak koroa eskuratu zuen. Kanpotarra, bere nazioarteko politika pertsonala nafarrek ordaindu behar izanen zuten. Justu une horietan, zerga berrien inposaketa ezarri zelarik, izurriteak nafar populazioaren erdia



JOXE LACALLE

■ **Peio J. Monteano Sorbet atarrabiarra da liburuaren egilea.**

Los navarros ante el hambre, la peste, la guerra y la fiscalidad

Siglos XV y XVI

PEIO J. MONTEANO

■ **Nafarroako izurriteak eta goseteak dira hizpide liburuan.**

hiru urteetan hilobiratu zuen. Hots, bizirik gelditu zen erdiak zerga horiek guzietan aitzin egin behar izan ziren. Erregeak estatu modernoaren sorrarazi zuen, eta hori norbaitek ordaindu behar zuen: Korteak, jauntxoak, soldatapeko armada... Izurritearen lehen erasoak eta gero populazio erdia bizi zen, baina ez zituzten zergak murriztu.

■ Zein zen nafarren jarrera zerga horien aitzinean?

Hagitz zaila bazen ere, erresistentzia armatua eman zen. Gertatu zena nahikoa ezezaguna da, baina matxinadak jazo ziren: Milutze, Amikuze (1371), Faltzesko laborariak sarraskitu zituzten, Iruñea (1386) zapalduz mila eta bortzehun soldaduen bidez,...

■ Eta matxinada horiek huts egindakoan...

Gero fraude masiboa, eraginkorragoa zena. Bianako Printzeak berak, beranduago, zerga horiek ia militarki biltzea agindu zuen. Beaumont eta Agramont taldeen arteko liskarrek, hondarrean, zerga bilketa ofiziala zapuztu zuten.

■ Liburuan, XVI. mendean hori aldatu zela irakurtzen ahal da.

Gaztelak, konkista ondoren, jendea bereganatzeko 1512an ordaintzen zen kopurua mantendu zuen, berte tokietako igoerak Nafarroan saihestuz. Hazkunde demografikoak, halaber, 1512ko eskaerak tikiagotu zituen. Honela, XIV. mendean zergen egoerak hondamendia handitu zuen eta XVI. mendean hobekuntza ekarri zuen.

■ XV. mendeko gerra zibiletan zerga handi horiekin batera antolaturiko estatua desegin zela diozu, prozesua azaltzen ahal diguzu?

Karlos III.a eta gero, 1429an gerra zibila zabaldu zen. 1430-1450 tartean, lehenagoko ahulezi handiari jarraikiz, gerraren desorekak untzia urperatu zuen. Jauntxoaren arteko banaketa ere hori kokatu behar da, estatua zatituz.

■ Zergatik sortu zen krisialdi hori jauntxoaren artean?

Arazoi familiar eta ekono-



■ Nafarroako Erresumako bi errege: Karlos II.a eta III.a. Lehenak koroa eskuratu eta zerga berriak ezarri zituen.

mikoengatik. Jauntxoek errentak dirutan jasotzen zituzten, hauek ez ziren aldatzen baina diruak gero eta gutiago balio zuen. Beraz, dirua erdiesteko bide bakarra zuten: erregeak zerbait ematea militar zerbitzuen ordainez. Konpetentzia sortu zen, baliabide ekonomikoak eusteko. Erregeak Erriberako gaztelu garrantzitsuenak menperatzen zituen. Beaumont eta Agramont taldekoek berteak.

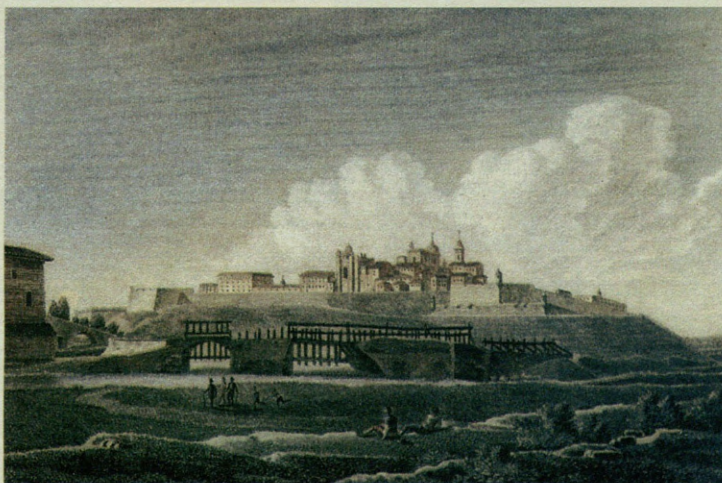
■ Bi estatu?

1451tik bi estatu tiki bezalakoak ziren. Bi zerga biltzaile aritzen ziren, bi talde-

Muga Gipuzkoa zen, baita Araba ere, baina garai hartan Pirinioak ez ziren inongo muga. Hango jendearen artean, halaber, jauntxo tiki anitz zegoen eta une horietan, zergatik ez badakigu ere, Nafarroa Garaian horietako leinu historiko anitz desagertu zen, berte horiei tokia hartzeko aukera emanek. Batzuk Korte berrirat joan ziren, berteak herrietarat. Hamaika ziren. XVI. mendean uholdea gertatu zen, Erriberarantz batik bat, oraindik ez baitziren Ameriketarat joaiten.

■ Hortaz, demografian nabarmena zen, eta hizkuntz arloan ere bai.

Ez dut hau landu, baina Erriberako berreskurapea azpimagarria da, abizenak ikusten dira. XV-XVI. mendean euskarak hori aitzinerat jo zuela dirudi, eleantzasunak ere bai. XV. mendeko eskutitz tekniko batean euskarazko testuak daude eta igorlea nahiz hartzailea, Iruñeko Matxin de Zalba merkataria eta Martin de San Martin, Korte goi karguak eta aspaldiko familia aberatsekoak euskaraz aritu



■ Izurriteek Iruñeko populazioa murriztu zuten. Gaixoak etxeetan ixten zituzten inor kutsatu ez zezaten.

ziren bertan. Eleanitzak ziren, baita euskaldun peto-petoak ere. Bat erregaren idazkaria zen eta ziurrenik nazioarteko unibertsitateetan ikasi zuten. Elitekoak. Ez ziren laborariak. Euskaraz idatzi zioten elkarri. Dokumentazio osoan euskaraz agertu den gauza bakarra eta gainera tokiz kanpo zegoen.

■ Zer gertatu zen konkistan?

Gerrak eragina izan zuen, baina joera ez zen aldatu. Muga aldatu zen, baina Veneziako enbaxadoreak jaso zuenez, nafarrek argi zuten ez zirela espainolak, beharbada XIX. mendea arte. Batetik independentziaren galera hor dago, baina bertetik gerra amaitu eta 1523tik berreskurapen handia eman zen, lehenagotik hasia zena.

■ 1520 aldean erresistentzia 1512koa baino herrikoia goa izan zela diozu.

1512an ez dago gatazka handirik, Tuteran salbu. Beharbada hasieran azken uholdea ez zela uste zuten, orain 1512koa definitiboa ikusten dugun arren. Baina bai, beranduago Sakanan (Zegorrea) gipuzkoarren aurka eta Zangozan, erraite baterako, bertzelako liskarrak gertatu ziren, lehen baino hagitzez lagun gehiagok parte

hartuz.

■ Liburuan 1630 arte heldu zara. Iturbideko Mikelena laster gertatuko zen. XVII. mendean erresistentzia berria atzeman zenuen?

XVI. mendean ere bai, baina handiki batzuen artean bakarrik. Gaztelak dirutza gastatu zuen eta erlijio banaketak dena

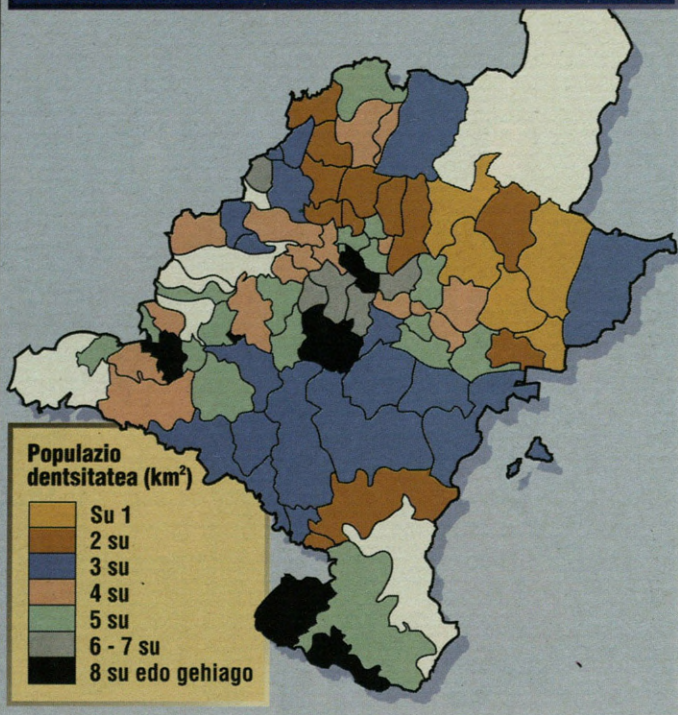
zaildu, irudi txarra ekarri baitzuen.

■ Dokumentazioa itzela da, baita «su» delakoan arazoa ere.

Bai, Gaztelan baino hagitzez gauza gehiago dago. Kontuz ibili behar da, hala ere, suak ez baitute berdin balio. «Sua» ordaintzen da eta «sua» familia izaiten da, baina nolakoa zen? Mendialdeko suetan lagun gehiago kokatu behar dugu (7,8), eta Erriberan lagun gutiago su bakoitzean (3,4). Hori lanean frogatu dut. Era berean, izurriteak gertatzen zirelarik ikerlariek honako irakurketa egiten zuten: «Lehen hamar su zeuden eta orain bortz, populazioaren erdia bizi da». Baina ez zuten kontuan hartzen geditzen ziren su horietan ere populazioa jaitsi zela, familian senide batzuk hil zirelako.

Beraz, jaitsiera handiagoa zen eta hori eskaini dut liburuan. Eta gainera egoera ondorengo belaunaldietan ere islatzen zen. Fiskaltzak, honetan ere, gogor jo zuen bizirik atera zirenen aurka, haien zoritxarra areagotuz. Ni soziologian erabiltzen diren hainbat teknika estatistikez baliatu naiz eta orain arte zeuden zenbait datu hutsune

NAFARROAKO ERRESUMA. POPULAZIO SUAK 1601-1612



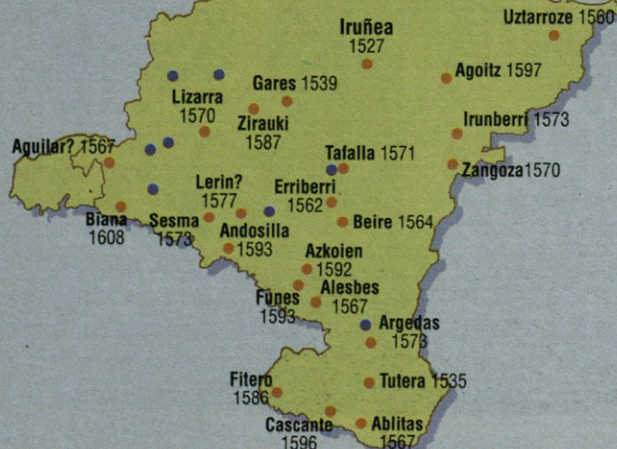
NAFARROAKO ERRESUMA. GARIA HERRITARREN SUSTENGU

● «Vinculos»

Mailegu erakundeak ziren, nekazariak garia erein zein jan zezaten.

● «Arcas de misericordia»

Hiriak, berau elikatzeko, garia erosteko hitza hartzen zuten, gariaren prezioaren garestitzea arrazoitzat hartuz.



NAFARROAKO ERRESUMA. IZURRITEAK XVI. MENDEAN

DATAK

● 1500 - 1507

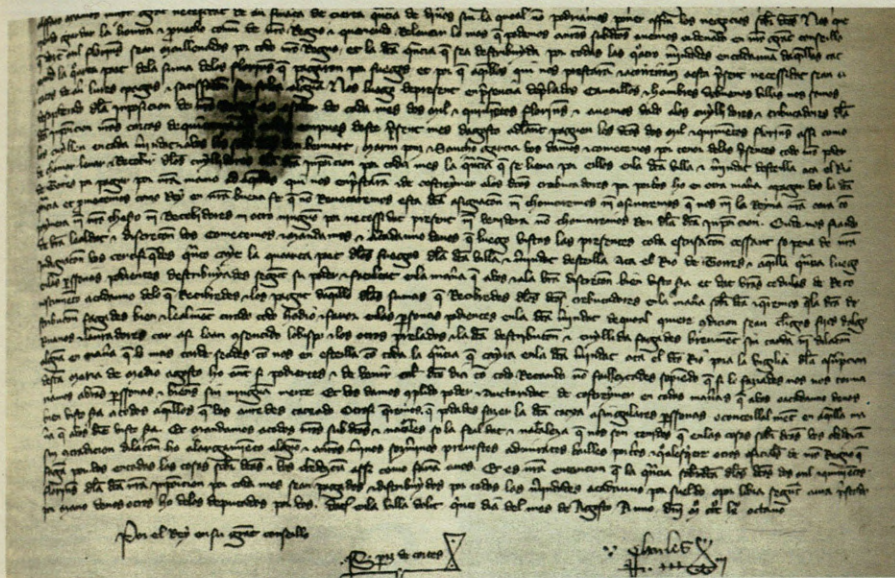
● 1524

● 1530

● 1564 - 1566

● 1599 - 1601





■ Karlos II.ak Logroño eta Araba birkonkistatu zituen eta zerga eskaera berezia egitea agindu zuen. Erregearen garaipenaren ordaina.

konpondu ditut. Zergen bidez populazioaren zenbaki galduek berreraiki ditut. 1348 baino lehen 250.000 nafar inguru bizi zen, hiru urte ondoren 125.000 eta XVI. mendean zehar berriro igo zen, dena berreskuratu gabe. 1348koa aurretik Nafarroak mila herri baino gehiago zuen. Herri basamortu pila sortu zen.

■ Zer da gehien harritu zaituen?

Izurritea. Nahikoa gaia baztertua zen. Orduko jendearengan izan zuen indarra ikaragarria da. Gaixotasuna atzemanaz ge-

ro, etxeak ixten zituzten jendea barruan utziz. Janaria pasatzen zieten zulo batetik, bizi ziren artean. Lapurretak ere ugaltzen ziren. Kasu batean, Atarrabian, Landibar handikiei gertatu zitzaizen, aspaldi Nafarroa Beheretik Iruñerriratz joanak zirenei.

Etxean itxiarazi zituzten. Guziak hil ziren, baina horietako bat haurdun zegoen eta alabatxo batez erditu zen. Urte batzuk beranduago udala, familia horrekin janaritan gastaturiko sosak, bizirik atera zen umetxo horri kobratzen saiatu zen.

Herri berean hamalau edo hamabortz familia etxeetan itxi zituzten. Izua. Aitak alde egiten zuen semearengandik eta alde-rantziz. Apaizek ez zuten aitortza hartu nahi, kutsatuko ziren beldurrez. Lurperatzeko ere komeriak... Jendearen sofrimendu hori irakurtzen ahal da. Gizonak hilda, laurogei urteko agureak, gelditzen ziren gaztetxoekin ezkondu eta berriro seme-alabak zituen; herriko azken gizona zenak, herrian norbait bizi zedin. Alabak hil izana ere atzematen da hainbatetan, Txinan bezala, abortoak, nekrofagia. Gogorra zen. Ubaniko Urraka hor da, amatxi zaharra, ezindua, itsua, eta ume tiki-tikiak zituen inguruan, amatxi eta umeen arteko belau-naldi oro desagertua zelakotz. Horrezaz landa, juduak eta moriskoak kanporatu zituzten, ijitoak bertaratu. Batzuetan beraiei leporatu zieten izurritearen iturria izana ●

◆ ERLANTZ URTASUN



Administrazio-Kontabilitate Sailerako Arduraduna

EGINKIZUNAK

- Kudeaketa Planak egitea, finantza eta gastu kontrola, lan taldeak gidatu...

BALDINTZAK

- Erdi edo goi mailako titulazioa Enpresa Zientzietan eta Ekonomian.
- Enpresa desberdinetan (ahal dela), zenbait urtetan administrazio eta kontabilitateko sailtako kudeaketan jasotako esperientzia izatea.

GAITASUNAK

- Enpresetako kudeaketa programa informatikoen erabiltzaile mailako esperientzia izatea.
- Euskaraz alfabetatua izatea, eta erraztasunez hitz egitea.
- Informazioaren antolaketa erraztasuna.
- Antolaketa arazoen tratamenduan, abstrakzio-gaitasun ona izatea.
- Erraminta informatikoen erabilpenerako erraztasuna izatea.

Interesadunak, curriculumak bidali, haurtako helbide batera:

Ametzagaina Taldea, Zirkuitu Ibilbidea 2, Industrialdea, 1 Pabiloia. 20160 Lasarte-Oria (Gipuzkoa)
ametza@ametza.com



■ Zerga fraudeari aurre egiteko, Bianako Printzeak ia militarki biltzea agindu zuen.

Sagardoari tarte berezia egingo diogu datozen hiru asteotan. Sagardotarako upelik onenak, upelen garbiketa, sagardogintzaren adibide zehatz bat, sagardoa hizpide duten idazki zaharrak... Ale honetan berriz, sagar jotzea, prentsa motak eta sagardoa garai bateko legepean.

ESTUTU PATSA ZUKUA ATERAKO BADA



■ Argazkiko sagardogileak eskuz eragiten dio prentsari patsa estutu dadin.

Sagarra txikitu edo ebaki baino, lehertu egin behar da. Sagarra jotzearen sekretua mamiak duen gelatxo txiki horien lehertzea da, sagarraren azala errespetatuz, horrela honek gero prentsatzetarakoan iragazki edo filtro gisa egingo du. Antzina, hotz handia eginez gero edota sagarra hotzegia egonez gero, sagarra jo aurretik berotu egiten zuten. Sagarra jo ondoren ateratzen diren zatiei patsa deitzen zaio.

Ohikoa den matxakak motortxo bat du, hortz batzuei eragiten diena, sagarrak horien artean pasatzen direlarik. Tresneri horrek inbutu bat dauka gainean, sagarrak biltzen dituen lehertu aurretik. Hori guztia lau azkaz eutsita dago eta horien artean jotako sagarra erortzen da.

Antzinako matxakek motortxo bat izan beharrean, ondoan gupil handi bat zuten, eskuz eragiten zena. Gaur egun beste sistema aurreratuagoak erabiltzen dira.

■ Sagardoak suteak itzaltzeko uraren tokia hartu zuenean

Sagarraren kasuan bezala, foruak eta ordenantzak nahiko babeskorrak izan ziren sagardoarekiko. Antzina sagardoa etxeko kontsumorako omen zen. Gero, «herri sakanabatuak» «herri bilduak» bihurtu zirenean, sagarra eta sagardoa negoziatzen eta beste produktuekin trukatzeko hasi ziren. Portuak eta bide berriak eraiki zituztenean, sagardoa merkaturatzeko modu berriak erabiltzen hasi ziren.

Lege bera edo antzekoa izaten zen udal batetik bestera, hau da, nahiz eta udal bakoitzak bere legeri independentea izan, azkenean herri bateko eta besteko legeak antzekoak ziren. Adibidez, kanpoko sagardoa ezin zen herrira sartu bertako sagardoa bukatu arte. Hala ere, kanpoan saltzea baimenduta zegoen, hau da, Tolosak ezin zituen sagarra edo sagardoa Hernanitik jaso, baina produktu horiek Hernanin saldu zitzaizkeen. Halaber, Hernanik Tolosan saltzerik bazuen, baina debekatuta zeukan handik ekartzea. Egoera honek

anitz auzi sorrarazi zuen eta Batzar Nagusien parte hartzea berezkoa gertatzen zen.

Hernaniko ordenantzen barruan, A atalean, 9. bulegoan seriean, 1542. urteko ordenantzen arabera zenbait espediente erutu zen. Lehendabiziko espedientea (1. liburua, 1. espediente) Esteban de Ollok, Artigako San Sebastian el Antiguo parrokiako biztanleak, Hernanin bere sagardoa saldu nahi izateagatik izan zen.

Atal bereko 3. espedientean, Olaberriagako burdinolari duka bateko isuna ordaintzeko, ohe-estalki baten bahitzea aipatzen Hernaniko agintariek Urnietatik ekarritako sagardoa burdinotik aurkitu zuten, 1583. urteko ordenantzak zioenari jaramonik egabe.

6. espedientean zera esaten da: 1651 eta 1681 urteetan, sagar urritasuna zela eta, Hernaniko udalak baimena eman zuen sagarra

PRENTSA MOTAK. Bi motatako prentsak erabiltzen dira, ore handikoak eta ore txikikoak. Antzinako prentsak ore handikoak ziren, gaur egun erabiltzen direnen tankerakoak. Orain berriz motor pneumatiko baten bidez estutzen da patsa eta lehen berriz eskuz eragiten zitzaion.

Ore handiko prentsa egurrezkoa zen, gaur egun berriz porlana erabiltzen da, karratua den kaxa baten tankera dauka eta erdian torlojodun ardatza du tente. Honek txapel itxura duen tramankulu bati eusten dio. Tramankulu horrek kaxarekin bat egiten du eta torlojoaren bidez igo edo jaitsi egiten da, patsa estutu edo sartu-ateratzeko. Mugimendu hori gaur egun makinaren bidez egiten da. Patsa estutzerakoan, kaxa horrek dituen zirrikituetatik muztioa kanporatzen da eta hortik upelerako bidea hartzen du. Patsak halako estualdi batzuk behar izaten ditu daukan zuku guztia aska dezan. Prentsa aldi bakoitzeko patsa moztu egin behar izaten da, hau da, patsa barruan zuku-poltsak sortzen dira, kanpora irteteko biderik aurkitu ez dutenak. Endai baten bidez patsari bira ematen zaio, poltsa horiek hausteko, eta hurrengo prentsa aldian zukua kanporatzeko.

Ore txikiko prentsa mahatsa estutzeko erabiltzen den prentsaren tankerakoa da, borobila, erdian torlojodun ardatza du eta azpian oin gisa zukua jasotzen duen ontzia. Patsa eskualdi bakoitzeko sare bat jartzen da iragazki modura. Horrela, muztioak errazago aurkituko du kanporako bidea. Prentsa honetan, eskuz edo motor txiki baten bidez estutu daiteke. Patsa ondo estutzeko hainbat prentsa aldi egin behar da eta



■ Patsa behin eta berriz estutu behar da duen zuku guztiak upelerako bidea hartuko badu.

horretarako prentsa aldi bakoitzeko patsa atera eta sartu behar da. Nekatzeko aukera eskaintzen du lan honek. Uneotan, bestelako prentsak ere agertzen hasi dira, pneumatikoak adibidez. Dena dela, oraindik ez dira asko zabaldu Gipuzkoan.

Patsa beratua patsa lehorrera pasatzeko prozesuan, prentsa zaharrak erabiliz harek zukua galtzen zuen (% 60-70 bitartean). Orain, tartean motorrak eta laguntza mekanikoa dagoelarik % 75 edo % 80 muz-

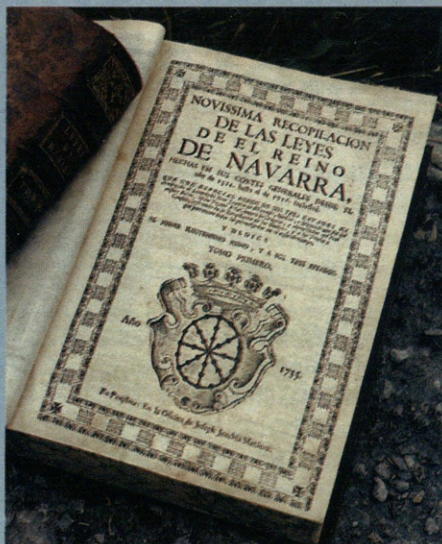
tioa lortzen da. Beraz patsa lehorragoa ateratzen da.

Gaur egun sagardogintzan erabiltzen den tresneria egurrezkoa edo herdoilezinezkoa da. Dena den, antzina egurrezkoak soilik erabiltzen baziren, orain ohikoena herdoilezinezkoa erabiltzea da. Material berekoak izaten dira baita ere upelak. Datorren astean helduko diegu edariaren bilguneei ●

◆ JON GARMENDIA

kanpotik ekartzeko. Halaber, bertako sagarra edo sagardoa kanpora saltzea debekatua zegoen.

XIX. mendera arte behintzat, sagardoren salmenta guztiz arautua izan zen Euskal Herrian. Denboraldi bakoitzaren hasieran, udaletako agintariek sagardotegien irekiera arautzen zuten, baita upelen irekiera eta txandaketa ere. Gaur egun, sagardogileak nahi duenean irekitzen ditu upelak. Garai batean ordea, sagardotegi gehiago zeuden eta lehiakortasun handiagoa zegoen eta erregulazioa beharrezkoa zen. Udaletxeetan sagardo arduradun bat izendatzen zuten eta horrek sagardotegi guztietako sagardoak dastatzen zituen. Ondoren, upelak zigilatuta zozketa bat egiten zuten upelan irekial-



dia sailkatzeko. Denboraldi hasieran behin upelak zenbakitu eta gero, sagardogile guztiak biltzen ziren eta zozketari ekiten zioten: zilarrezko bi pitxarretan upelak adina paper-txo sartzen ziren. Ateratzen zituzten paper-txoek upelak irekitzeko segida jartzen zuten.

Lehendabiziko bi upelak zortzi egunez irekitzen ziren, ondoren beste biak, hauek ere beste zortzi egunez, eta abar. Honela gertatu zen Tolosan 1758. urtera arte. Bitxikeria bezala, aipa dezagun Gipuzkoako Foruan XXXIX tituluan, 2. kapituluan, suteei buruzkoan zera esaten dena: «Sutea izan eta ur falta gertatuz gero, ardoa eta sagardoa sua itzaltzeko erabiltzea onartzen da, baita etxeak botatzea ere, kalte-ordaina beharrezkoa balitz ere» ●

Pepe Rei eta «Egin»eko ikerketa taldea osatzen zuten gainerako kazetariak abian jarritako agerkaria da «Ardi Beltza» eta ikerketa eta salaketa ditu oinarri. Egunotan hilabetekariak dagoeneko lortu dituen 8.500 harpidedunek lehen alea euren etxeetan jasó dute.



ARDI BELTZAREN SALAKETA MARRAKA ETXEETARA IRITSI DA

Duela urte bete baino gehiago, «Gara» egunkaria gorpuzten ari zela, bertako zuzendaritzak egunkari berriak inbestigazio talderik izango ez zuela erabaki zuen. «Egin»eko ikerketa taldeko buru zen Pepe Reiri ardura postu bat eskaini zioten. Honek, ordea, taldea osatzen zuten gainerako bost kideekin batera, «Egin»en garaietan ekindako bideari jarraitu behar zitzaiola erabaki zuen. Lan asko zegoen oraindik egiteko. Baina, lan hori nola burutu, zein euskarritan eskaini? Aukera desberdinak

aztertu eta, guztiak baztertu gabe, hasiera batean euren lana hilabetekari moduan gizarteratuko zutela erabaki zuten.

Oinarria erabakita, agerkariaren lerro editoriala finkatzea izan zen hurrengo pausoa. «Egin»en lerroarekin bat etorritik, hura aldatzeko beharrik ez zuten ikusi. Aldizkari abertzale, ezkertiar eta internazionalista izango zen, beraz.

Alderdi praktikoari heltzeko ordua iritsi zen orduan. Kapitalik ez duen langile talde batek zer egin behar du horrelako proiektu bat ekonomikoki bultzatzeko?

«Eskarmentua dugu gai hauetan» dio Pepe Reik «eta bagenekien lerro ideologikoagatik publizitatean diskriminatuak izango girela; ezin genuen besterik gabe merkatuan konpetitzera irten, ezin genuen gure agerkariaren erdia banatzaileen esku utzi». Harpidetza izango zuten oinarri, beraz. Babes taldeak antolatu eta harpidetza kanpainari ekin zioten. Txosna bat hemen, kontzertu bat han, kamisetak... apurka-apurka finantziazio bidea zabaltzen joan ziren. Lehen aleak argia ikusi baino lehen dagoeneko 8.500 harpidedun zituen «Ardi

beltza»k. Pentsatzekoa da jendeak produktua ezagutzeak harpidetzari bultzada berri bat emango diola eta hilabetekariaren arduradunek ezarritako kopurua (10.000 bazkide) erraz gaindituko dela.

Une honetan finkatutakoa baino soldata txikiagoa jasotzen ari dira langileak, baina 10.000 harpideduneko muga igaro bezain pronto —martxo bukaeran hala izatea espero dute—, errentagarri izango da produktua eta soldata normalizatua jasotzeko moduan izango dira egileak.

Hasieratik garbi zuten publizitatea ez zela euren diru iturri nagusia izango. Agerkari askok aurrekontuaren % 50 bide horretatik lortzen duten bitartean, «Ardi beltzak» % 10etik gora egitea zaila izango zela pentsatu zuen. «*Ahalegin handirik ere ez dugu egin eta berandu ekin genion gai honi*». Eta, hala ere, erantzun bikaina jaso dute zentzu honetan. Aurrekontuaren % 20ra iristea dute orain gogoan.

MAMIA. «Ardi beltza»ren edukia bost atal nagusitan dago banatua. Lehen atala inbestigazio gai indartsuenek osatua da; salaketa politiko eta ekonomikoa egiten da nagusiki. Bigarren atala iritziei zabaldua dago; hilabeteko kronikak zabaltzen du sekzio hau, kolaboratzaile nahiz irakurleen iritziei bide eginez. Hirugarren atala boterea eta ustelkeriari eskainia dago eta bere baitan hainbat azpisail du: ekonomia, militarismoa... Salaketa sozialari egiten diote toki laugarren zatian: kartzela, marjinazio soziala, inmigrazioa, emakumea, sexualitatea... Azken atalean kultura eta komunikazioa dute aztergai; kultura minoritarioez, hezkuntzaz, komunikabideez eta teknologia berriez jardungo dute

atal honetan. «*Atal horiek guztiek salaketa eta ikerketa dute euren oinarrian*» diosku aldizkariok zuzendari den Pepe Reik.

AZALA. «Ardi Beltza»ren lehen zenbakiak 128 orrialde ditu eta aurrerantzean 120 inguru horretan jarraituko du. Aldizkariaren diseinua Tram Grafic enpresarena da eta oso gustura daude lortutako emaitzarekin. Berritzailea da diseinu aldetik eta, batez ere, formatuari dagokionean. Karretua da «Ardi beltza», egunkari bat baino txikiagoa eta aldizkari arrunt bat baino handiagoa. «*Aldizkari kutsua eman nahi genion baina egunkari itxurarekin nahastuta*». Nahasketa hori ez da tamainan soilik nabari. Barruko diseinuan ere, orrialde batzuk egunkari itxura handia ematen diote eta besteak aldizkari estetikara hurbiltzen dira gehiago. «*Gure planteamendu ideologikoarekin koheren-*

«Egin»en lerro editorialari jarraituz, aldizkari abertzale, ezkertiar eta internazionalista egitea erabaki zuten

tzia gorde nahi genuen. Edukia apurtzailea izanik, euskarria ere apurtzaile izatea nahi genuen.

Hogetik gora langilek osatzen dute «Ardi beltza», gehienak erredakzioako ki-deak eta gainerakoak administrazioan jarduten dutenak. Guztiak Errenteriako egoitzan aritzen dira. Gainera, beste sei kolaboratzaile finko dituzte, egoitza honetatik kanpo. Katalunian hiru erredaktore ari dira lanean. Hauei guztiei korrespontsalak —mundu guztian zabaldua daudenak—, marrazkilariak, aldikako kolaboratzaileak... gehituta, hilabetekaria egiteko giza talde zabala dutela nabaria da.

Agerkariak bi edizio ditu egun. Bata elebiduna eta Euskal Herrian banatzen dena eta gaztelarazkoa bestea, hemen-dik kanpo zabaltzekoa. Urtea amaitu baino lehen katalanezko edizio berri bat aurreikusten dute. Euren asmoetan



■ «Ardi Beltza» diseinatzerakoan, egunkari eta aldizkariaren arteko nahasketa egin dute.

euskara hutsezkoa ere badute, baina hura argitaratzerako denbora gehiago pasako da seguruenik, «*beste urte bete edo*». Bertsio galegoa epe luzeagoan etor daiteke.

LIBURUAK. «Ardi beltza» hilabetekari bat baino gehiago da. Harpidedunak urtean ordaindu beharreko 12.000 pezetekin, aldizkariaren 12 ale jasotzeaz gain, lau liburu ere eskuratuko ditu. Hilabetekaria ez bezala, liburuak kiosko eta liburutegietan salgai izango dira. Aldizkarian motz geratuko lirakekeen gaiak osatzeko

asmoz hartu zuten erabakia. «*Ikusi genuen presoekiko elkartasunaren gaia jorratzeko, adibidez, aldizkarian nahiko lekurik ez genuela, hoberena solidarioek beraiek liburu baten kontatzea zela*». Horrela banatutako lehen liburuak «Elkartasun taupadak» izenburukoa da. Hurrengoak, apirilean banatuko dena «Prensa rosa, voto azul» izango da. Urte amaierarako Juan Carlos I Espainiako erregearen biografia (ez ofiziala, noski) jasoko duen liburuak aurreikusitako dute. «*Inork kontatu ez duena esango dugu guk eta badakigu gainera etorriko zaizkigula, arazoak ekarriko dizkigula, baita justizia aldetik ere. Eta Estrasburgera iritsi behar badugu Estrasburgora iritsiko gara. Baina ez dakit liburuaren doaneko publizitatea egiteko gogorik izango duten*». Horretan badute eskarmentua Pepe Rei eta bere taldeak; «Egin»eko ikerketa taldearen ia hamar urtetan 100 kereila inguru izan zituzten. Ez dute bat bera ere galdu. «*Egiatzko informazio kontrastatua argitaratzen dugun bitartean, ez dugu arazorik izango*» ●

◆ NAGORE IRAZUSTABARRENA



ALBERTO ELOSEGI

■ «Koherentzia gorde nahi genuen. Edukia apurtzailea izanik, euskarria ere apurtzaile izatea nahi genuen».



ARGAZIAK: J. M. INDO

D A K A R K A I R O

Urtarrilaren 23an Indo eta Barberena euskaldunak Dakar-Kairo rallyaren helmugara iritsi ziren lehenengoz. Lasterketa baino gehiago, espedizioa da eurentzat Dakar-a. Juan Mari Indo izan dugu solaskide eta sailkapenaz kanpoko kontuez aritu gara.

AMAITZE HUTSA GARAIPEN BIHURTZEN DUEN RALLYA

Duela bizpahiru aste amaitu zen Dakar-Kairo rally ezaguna eta dagoeneko itzali da mehatxuen, istripuen eta azken sailkapenen oihartzuna. Sailkapen horietako lehen postuetan ez zen Patxi Barberena ultzamarraren eta Juan Mari Indo aiarraren Mitsubishi Pajeroa ageri. Ezta beharrik ere. Garaipenerako leihatik at, bikote euskaldunak, beste askok bezala, Dakar ezberdin bat bizi du, amaitze hutsa helburu duen Dakar-a. Azkenean, helmugara iritsi den lehen euskal taldea izan da eurena eta autoen sailkapenean 69. postua lortu dute.

Orotara 135 auto irten ziren Dakar-etik —kamioiak 60 inguru eta motorrak 240—.

Laugarren Dakar-a izan da hau Juan Mari Indorentzat. 1992an izan zuen baitaioa. Camel Trophy-n ezagututako lagun

□ Sailkapeneko lehen postuetarako leihan daudenen aurrekontua 500 milioi pezetara irits daiteke

katalan batzuk luzatu zioten eurekin kamioian joateko eskaintza. Dakar berezia izan zen hura, bereziki luzea, Parisen hasi eta Cape Town-en (Hego Afrika) amaitu

zena. Azken egunean izandako istripu larriak (kamioia irauli zitzairen) helmugatik 150 kilometrorra utzi zituen. Urtebeteko geldialdiaren ondoren 94an ekin zioten berriro. Urte hartan, kamioia lokatzetan sartu zuten Mauritania zeharkatzen ari zirela. «Hiru egun eta 22 lagun behar izan genituen kamioia lohietik ateratzeko».

Ondorengo urtetan ate joka ibili zen Indo, diru eta sponsor bila. Alferrik, baina. Patxi Barberena agertu zen arte bederen. Hark sponsorra lortzeko bidea bazuela aipatu zion. Esan eta egin. 99ko Dakar-ean —aurten bezala— Selene





emakumezkoen barruko arroparen publizitatea eraman zuen erantsita euren autoak. Autoaren atzeko zubia hautsita zazpigarren etapan laga behar izan zuten lasterketa.

PRESTAKUNTZA. Tankera eta zailtasun honetako proba batek aurretik prestakuntza handia eskatzen du, autoari dagokionez gehienbat. Parte hartzailearen mailaren arabera —eta aurrekontuaren arabera, noski— izaten da prestakuntza hori. Sailkapeneko hamar lehenengo postuetarako leihan sartu ohi direnak T3 moduko autoak, prototipoak, eraman ohi dituzte eta euren aurrekontua 500 milioi pezetaraino (20 milioi libera) igo daiteke —autoa bakarrik 300-400 milioi pezetara irits daiteke—. Baina auto mota desberdinak —gasolina, diesel-a, lau gurpiletako trakzioduna, bi gurpiletako, serie-ko autoak...— eta hauen arabera sailkapen bereziak daude. Sailkapen bakoitzean leihan dihardutenak beste 20 bat izan daitezke. Handik aurrera bukatzea helburu dutenak datoz —tartean euskal bikotea— eta, izan badira, prestakuntza minimorik gabe amaitzeko inolako aukerarik ez dutela jakinda ere bertara abiatzen direnak.

Serieko auto bat 4 milioi pezetagatik eskuratu daiteke eta ondoren beste bizpahiru milioi pezeta behar izaten ditu egokipenerako: segurtasun barrak, amortiguadoreak, eserleku bereziak... Gutxieneko aurrekontu horretatik gora nahi adina —edo ahal den neurrian— igo daiteke ko-



■ Juan Mari Indo Donostiako lantokian, alboan Afrikako oroigarriak dituela.

purua. Bestalde, auto prestatua alokatzeko aukera ere bada.

Autoa alde batera utzita, beste 7-8 milioi pezeta gutxienez beharrezkoak izaten dira. Inskripzioagatik soilik, parte hartzaile bakoitzak 1.700.000 pezeta inguru ordain-

du behar izan du aurtengo edizioan. Pertsonen eta ibilgailuen garraioa eta janaria ordaintzen dira horrekin. Gasolina, aldiz, bakoitzak bere poltsikotik ordaindu behar du. Litroa hemen baino bost-sei aldiz gehiago ordaindu ohi da. Indok esan digunez «Libian petrolioa dago; gasolinak, beraz, merkeago izan beharko luke. Bada, litroa 600 pezetan saldu digute, gero irabaziak Suitzako banku batean sartzeko». Batzuentzat Dakar-a negozio ederra dela, alegia.

Aurrekontu handi hori arintzeko sponsor bila ibili ohi dira eta gaitza izaten omen da horiek lortzea. «Azkenean lagunek edo ezagunek ematen dizute laguntza». Nafarroako Selene enpresaren kasua da.

Dakar-a prestatzeko, beraz, elementu bat behar da nagusiki: dirua. Eta prestakuntza fisikoa? Malariaren aurkako neurriak hartzeaz gain, ezer berezirik ez.

USTE BAINO SAMURRAGOA. Basamortua, beroa, egarria... Dakar-eko pilotuak izerditan, gose eta egarriak jota, sofitzen irudikatu ditu batek baino gehiagok. Baina ez omen da hainbesterako. Egia da Indo 7 kilo gutxiagorekin itzuli dela. Baina,





janariarekin arazorik ez omen da. Gaez ederki jaten omen dute; egunez, ordea, nekez. «*Eta barruan jateaz ez zara gogoratu ere egiten. Gero, etapa amaitu, autoa ondo dagoela ikusi eta lasaitu egiten zara. Orduan, jaten duzu lasai*» esan digu 51 urteko aiarrak. Berorik ere ez omen dute pasa; tenperaturak ez zuen egunez 25-28 gradutik gora egin. Autoan aire egokitua zuten, gainera. Dena den, istripu bat izan edo galduz gero, ura beharrezkoa izaten da eta aukera zuten bakoitzean, autoaren zirriritu txikienean botila sartzen zuten. Rallyaren amaieran 18 litro ur atera zituzten autotik. Janari poltsa bereziak ere eskaintzen ditu antolakuntzak.

Segurtasun arazoak ere kontrolpean dituzte. Antolakuntzak GPS sistema eramatera behartzen ditu. Galduz gero, GPSak autoaren posizio zehatza adieraziko dio pilotuari. Larrialdietarako kutxa prezintatu bat ere eraman ohi dute.

Barberena eta Indok hirugarren egunean izan zuten istripua. Zortea izan zuten, ordea, asistentziako kamioiak iritsi eta arazo mekanikoa konpontzeko aukera izan baitzuten. Arazo handirik gabeko etapa laburra zena, 20 orduko odisea izan zen eurentzat. Gaixo ere egon da Juan Mari. 40

gradu sukarra, eztula... Zer harrapatu ote zuen Afrikako lurralde haietan? Ezertxo ere ez. Itzultzean ulertu zuen ia Euskal Herri osoa ohean izan duen gripe madarikatua baino ez zela.

HARREMANAK. Rallyak mundu horretan dabilena ezagutzeko parada ematen du. Parte hartzaileen arteko harremanak onak izaten omen dira, oro har. Aurten, Goardia Zibil ekipoarekin topo egin du euskal bikoteak eta, distantzi geografikoa medio-

■ «Gu gara hor terroristak. Haiek euren ohiturak dituzte eta ibilgailuekin dena zapaltzera joaten gara gu»

edo, ondo moldatu omen dira. Solidaritatea omen da nagusi istripu edo arazoren bat denean. Baina, bertakoekin, afrikarrekin, ba al dute harremanik? Nahi baino gutxiago. Lasterketaren erritmoak ez die aukera handirik ematen. «*Gehienez, etapa hasieran, umeak hurbiltzen zaizkizu eskean, 'cadeau, cadeau' esanez*».

Atentatu mehatxua eta lau eguneko geldialdi famatuaren inguruan galdetu dio-gu Juan Mari Indori —Nigeretik Libiara munduko hegazkin handienetan, Antonov

errusiarretan eraman zituzten—: «*Gu gara hor terroristak. Haiek euren ohitura eta tradizioak dituzte. Herri batean sartu baino lehen haren inguruan itzuli bat eman behar da, toki batzuk sakratuak dira eta ezin da bertan sartu, beste batzutan tribuaren buruzagiaren onospena behar da... eta gu dena zapaltzera joaten gara zuzenean gure ibilgailuekin*».

Geldialdi horrek bestelako ondorioak ere izan zituen. Egoera txarrean zeuden ibilgailuak berriro prest uzteko aukera izan zen. Horregatik, inoiz baino jende gehiagok lortu du lasterketa amaitzea. Beste urtetan amaitzen zutenak %40-50 baziren, aurten-goan %70 iritsi da Kairoko hel-mugara. Antolaketak jende gu-txiago espero zuen, azken etapatan eta ur eta janari faltan izan dira.

Dakar-eko burrunbatik hurrin, etxera eta bere dekoratzaile lanetara itzuli den honetan, hara itzultzeko asmorik ote duen galdetu dio-gu Juan Mari Indori. Ezetz erantzun digu, nahikoa duela eta beste proiektu batzuk dituela. Baina iaz ere gauza bera esan omen zuten eta, itzuli eta hilabe-tera, berriro hurrengo prestatzen hasiak ziren ●

◆ NAGORE IRAZUSTABARRENA





J O S E R A M O N B E L O K I

“GILTZARRIA UNEON HAUXE DA : ETA-REN ONDOREN ZER?”



■ «'24 orduak euskaraz' delako mezu hura normala iruditzen zaigu orain, baina orduan elebitasunari buruz eztabaidatzen zen».

Gipuzkoako Turismo eta Ekonomia diputatua da, Diputazioko informazio gabinete-buru zortzi urtez aritu ostean. Irratia, telebista nahiz prentsan zaildua. Hainbat proiekturen eragile, argi dauka informazioa eta politika elkarren eskutik doazela. EAEko hedabideen kudeaketan ibili zen. Egun, berriz, ibili European barrena dabil. Europatik datozen berriei gehiago daki bertako berri txikiez baino. Euskarazko irratia eta prentsa daramatza gogoan 53 urteko gizon honek, eta Zumarragarrakoa den Amaia emaztea eta Ane eta Maialen alabak bihotzean.



Legazpiko Telleriarte auzotik Oñatiko Arantzazura joan zinen nerabe garaian. Geroago, gartzaroan fraidetza utzi eta kalera bueltatu zinen. Ordurarteko urteak gogoan ahal dituzu? Mintzaiguzu familia eta inguruaz.

Aita Bidaniako Usarraga baserrikoa zen. Baserriak badu bere historia. Gipuzkoako Batzar Nagusiak herriz herri aldakorki biltzen ziren, eta aita jaio zen baserrian ere egiten ziren. Aurten betetzen da mendeurrena azkeneko batzarrak bertan egin zirela eta Batzar Nagusiek erabaki dute oroimenezko plaka bat jartzea. Familian kontatzen denez ganbaran baziren liburu zahar batzuk eta umeen ohitura zenganbara joan eta liburuekin jolasean ibiltzea. Batzar Nagusien liburuak izango ote ziren galdekizun izan da nire familian.

■ **Aita Bidaniatik Legazpiko Telleriartera etorri omen zen gazte-gaztetan.**

Aita, Tomas, Usarragatik Legazpiko Patrizio Etxeberrira lanera jaitsi, eta Telleriartereko baserri batean jartzen da morroi. Han ezagutzen du ama: Narcisa. Telleriarten Diputazioaren eskola bat zegoen: Escuelas Nacionales. Telleriartereko ume guztiek bezala han egin nituen lehenengo urteak. Gero, 9 urterekin, Legazpiko La Lasallera jaisten naiz. Eta segidan 10 urterekin Arantzazura. Arantzazun lehen 3 urteak egin nituen. 2 urte Forun; Zarautzen urte bat, eta 3 Oliten. Azken 2ak berriz Arantzazun. Denetik ikasten genuen, baina gure kasuan euskaraz —fenomeno hori Arantzazun ematen da—; ikasi ahala alfabetatu ginen euskaraz. 20 urterekin utzi nuen.

■ **Donostiako EUTGera etorri zinen. Artean Usurbilgo Bordatxo tabernan kamarero aritu omen zinen. Usurbil zerbait izan zen zure bizitzan.**

Zen eta da. Nik bizitzan ez dut ezer jaso familiaren partetik; familia xumea izan baikara. Aita fundizioko langilea zen Patrizion; ez zen dirurik etxean. Estudiatuz bat jartzen naiz lanean, jateko eta lo egiteko tokia pagatzeko. Karrera egiteaz batera urte batez aritu nintzen kamarero. Usurbil gogoan daramat beti, jakina. 10 urterekin joan nintzen Arantzazura, eta koadrilarik ez nuen izan adin hartan. Izan dudana koadrila bakarra Usurbilgoa da, eta harremanak mantentzen ditut egun ere.

■ **Herri Irratira etorri zinen hurrengo urtean langile gisa. ELA sindikatuan**



■ «Milaka pertsona bizkarrean irratia aparailu bat zeramala manifestatu zen Donostian».

omen zenbiltzan.

Herri Irratira etortzen naiz administrazio lanak egitera. Politikoki —nolabait esatearren— ELAn sartzen naiz. Egun, orduko ELA zer zen hitz gutxitan esplikatzea zaila da oso. Herri Irratia oraindik Gotzaingoarena zen. Gotzaingoak saltzen die josulagunei; gaurko nagusiei. Une hartan, komunikabide prozesu hartan, toki hartu behar hartan, hura ELaren operazio bat izan zela esango nuke. Txaro Arteaga eta Pako Sagarzazu, Iñaki Gabilondo eta

Roman Gil de Montes ibili ziren prozesu hartan. SER kateak segidan fitxatzen du Iñaki Gabilondo. Iñaki Gabilondo ateratzen den unean sartzen naiz ni, eta esatari moduan hasi ere; administrazio eta esatari lanak uztartuz.

■ **«Euskal Hit Parade» izeneko saioa aurkeztzen zenuen, ezta?**

Halako zerbait. Artean diskoetxerik ez zegoen, bakarren bat kenduta. Bat-batean euskal kantagintza berria loratzen hasten da. Mikel Laboa eta Benito Lertxundi be-



■ «Aita fundazioko langilea izan nuen; estudiatuz bat jarri nintzen lanean».

zalakoek grabatzea bazuten. Kantari pila bat hasten da kantatzen eta horiek ez dute modurik disko bat grabatzeko ordea. Loiolan hasi zen mundu berri hori garatzeko, eta guk heldu genion ondoren; medio gutxiarekin. Euskal kantagintza bi mikrofono ezagutarazten hasi genuen.

■ Zu ere SER kateak fitxatu zintuen.

SERren programazio berria indartzen hasia zen; beti ilunabarretan baina. Ni euskarazko programazio guztiaren arduraduna bezala sartzen naiz. Iñaki Gabilondok eraman ninduen. Herrietara joan eta bertatik notiziak jasotzea zen gure egitekoa. Berriak elebidun igortzen genituen. SER iratiak, tamalez, euskararen alorrean atzera egin zuen gero.

■ Zuk ondo ezagutu zenuen Iñaki Gabilondo gaztetan. Zer iritzi duzu bere pertsonaz?

SER euskalduntzeko prozesu hartan elkarrekin ibili ginen. Sevillara alde egin zuen gero; eta handik Madrilera. Orduan, hasten da Iñaki Gabilondoren izar prozesua garatzen. Hemen pertsona nabaria izan zen; baita profesional nabarmena ere. Ni euskararen bidea sustatzera eraman ninduen, baina berak alde egin zuenean bidea ez zela oso urrutira iritsiko konturatu nintzen. Iñaki Gabilondok hemen segi izan balu gaurko SER oso diferentea izango zen.

Bere sentsibilitateak ezagutzen ditut; ez dira nireak, jakina. Baina pertsona bezala hitz egiten duen oso hurbila egin zait. Egun ere, berarekin hitz egin daiteke; beste mundu batean dagoela jakinda ere. Hemengo gauzak ulertzearen aldeko joera garbi bat dauka. Iñakik bere barrenean —neurri batean denok biziko genukeen— haustura bizi duela esango nuke.

■ Bizi dugun egoera gatazkatsuan zubi lanetan egiteko gertu, esaterako?

Baliteke. Antzematen zaio halako zerbait, baina ez unean uneko interesengatik, barruan daraman zerbitzengatik baino.

■ Herri Irratira itzulita «24 orduak euskaraz» irratsaio historikoaren ari-ma izan zinen.

«24 orduak euskaraz», hori da! Ez dugu 24 ordu euskaraz esaten, 24 orduak baizik. Mezua hori da. Gero, neurri batean, hori egin da. Orain normala iruditzen zaigu, baina garai batean elebitasunari buruzko eztabaida handiak ziren. Gu ohar-tzen gara badatorrela mundu berri bat; Ikastolen mugimenduarekin batera sendotzen eta egituratzen doana. Eta prozesu honen bukaera euskarazko irratia bat martxa jartzea da gure xedea. Prentsa idatzia- ren inguruan egiten diren analisietan elebitasuna gailentzen da. Guk berriz, hainbat urteetan garatu den irratigintzaren ondorioz euskara hutsezko irratia bat behar dela diogu. Nik garbi neukan komunikabideetan eraman nuen prozesuaren ondorioa behar zela izan.

■ “Funtsa hartu du «Euskaldunon Egunkaria»k, baina etorkizuna duen oinarri enpresariala falta da oraindik ere”

■ Informazioa eta politika mundua bizi izan dituzu batera. Orduan hasi al zinen biak bizitzen na-

barmenki?

Urteak aurrera joan ahala konturatu naiz informazioa politikatik hurbil egon dela beti. Orduko garaia zerbaitentzat orain ulertzea ezinezkoa da agian. Guk, ordea, une politikoaren arabera egin genuen aurrera. Zeuden aukerak zeuden eta haien arabera bultzatu genituen gure asmoak. Guk garbi genuen, euskarazko komunikabideetan euskara behar zela oso- rik, hori ez zela berez etorriko. Hartara, uhinik ez zigutelako ematen, manifestazio bat antolatu genuen Donostian, milaka jende bizkarrean irratia aparailu bat zeramala. Euskararen aldeko agiri bat egin zen. Irratian genbiltzanok orduko giroan genbiltzan multzo bat gehiago ginen. Jende hark ez zuen euskarazko komunikabide bat ordea. Alde horretatik Herri Irratia zetorren mundu ha- ren bozeramale izan zen. Ekimen horietako guztietako parte izanik «24 orduak euskaraz» euskararen garapenaren ager- garria bilakatu zen.

■ Nola gogoratzen duzu egun historiko hura? Egin zenuten irratsaioa alegia.

Ekitaldia ez zen Herri Irratiaren po- derioz soilik martxan jarri, koordinazio lan baten ondorioa izan zen; elkarlana. Irrati

H a m a r r e k o a

JOSE LUIS ZUMETA

«Aspaldiko laguna. Artista. Oso laguna denekin. Pertsona erabakia»

MARIANO FERRER

«Nortasun handiko gizona. Honelako pertsonen aldekoak eta kontrakoak izaten ditu nabarmen»

IÑAKI ZUBIZARRETA

«Oso lagun ona; ogi puska bat. Pertsona batzuk definitzeko hitza ‘on-on’ da. Hori da bat»

MIKEL ATXAGA

«Iñaki bezala. Biak pasta onekoak dira, nik ez daukadan pastakoak. Niretzat kontrapuntu bat dira»

CARLOS GARAICOETXEA

«Politikan mundu berri bat ireki zidan. Nire lehenengo esperientzia fuertea berarekin hasten da»

RAMON SUDUPE

«Konbentzimendu tinkoak ditu. Zertaz ari den transmititzen dakien pertsona. Hori eskertzekoa da»

XABIER ARZALLUZ

«Ez gara bere nortasun politikoaz ohar-tzen. Ez dugu bera bezalako beste bat urte luzeetan ezagutuko»

JOSE MARIA GORORDO

«Azkarregia. Azkarregi ibiltzen da, eta politikan patxara behar da»

JOSEBA ARREGI

«Berari buruz esaten dena eta nik kontrastatzen dudana ez datoz bat»

ELI GALDOS

«Asko maite dut. Berak eman zidan konfiantza politikan sartzeko. Esker ona daukat berarekiko»



ALBERTO ELÓSGI

■ «Iñaki Gabilondok hemen segitu izan balu, gaurko SER oso diferente izango zen».

Ianaren aldetik irratigintzan egin zitekeen saiorik xelebreena izan zen. Irrati programa bat nola ez den egin behar halaxe izan zen hura. Baina noski, ez ginen irratsaio bat egiten ari. Testimonio bat eman nahi genuen. Ulertzen ez ziren Txirritarren bertso batzuekin ireki genuen programa. Lagun batek esan zidan, «*nik badiat etxean Txirritarren bertso-disko zahar bat*». Ekarri zigun, eta pentsa dezakezu nola entzuten zen. Hola hasi ginen, inork ez zuen ulertu. Baina hura Txirrita zen. Hura zen orduko giroa.

■ **Eusko Jaurlaritzako prentsa-burua izan zinen urte batzuk geroago; Euskal Irratiak sortzen direnean. Parte hartu al zenuen sortze lan haietan?**

Euskal Irratiak sortzeko bileretan izan nintzen, baina nik ez nituen sortu. Izan ere, nik sortu izan banitu horrela-horrela ez ziren sortuko behinik-behin.

■ **Zergatik?**

Konplikatuak litzateke hori azaltzea. Gainera, horrek ez du esan nahi gaurko irratiaren izaerarekin bat ez datorrenik. Irrati modeloa eztabaidan egon zen. Hasieran euskara hutsezko irratiak behar zirela pentsatu zen; zein funtzio bete behar zuten eskualdetik eskualdera. Nire ustez ez dute funtziorik bete orainokoa. Nik neuk pentsatzen nuen tokian tokikoak egin behar zirela. Euskal Irratiek helburu nagusiak lortu dituzte hala ere. Orduan eztabaidatzen zen modeloa, euskal munduan euska-

raz ari den irrati bat izatea eta EAEko hiru irrati publikoen arteko euskalkiz euskalkiko modulazio bat egitea zen eta egun ere modelo horren alde naiz ni. Areago, irratiaren gehiago inbertitzea defendituko nuke.

■ **Eusko Jaurlaritza berriaren lehen garaia ez zen samurra izango?**

Ez. Baina, gu pribilegiatuak izan gara. Jaurlaritzan sartzean pareta txuri batzuk dituzu; mahai bat eta aulki bat. Funtsean ez dago Jaurlaritzarik; Lakuarik ez da existitzen; ez dago ezer. Prozesu hori bizitzea ikaragarri aberatsa da. Gure mugak zenbatekoak ziren nork bere sailean ezagutu zituen. Nik nire eskarmentuarekin hitz egin dezaket. Objektibo izanez, suete ika-

■ **“Iparraldearekiko proiektuan haxe da giltzarria: hitz magikoek ez diezagutela errealitatea ezktuta”**

ragarria izan zela diot. Nire kasuan, prentsa-bulegorik ez duzu, eta sortu behar duzu ezerezetik, eta ondoan ez dago inolako esperientziarik. Garai oso aberatsa, asko ikastekoa, pribilegio bat.

■ **Urte haietan, EITBko zuzendariordea izan zinen. Geroago, «Deia»n politika sailean. Eta bat batean, ETBko «Ezbaian» programaren aurkezle agertu zinen. Nolatan?**

«Deia»n lanean nagoela, Mikel Atxaga dut parean, norbaitekin ari dela: «Zu zoratuta zaude. Nik nola egingo dut? Au-

rrean zeukeat hori egingo lukeena. Har ezak telefonoa» esaten dit Mikelek. Gero jakiten dut ETBn etsituta dabiltzala. «Ezbaian» saioa hamabi pertsonari gutxienez eskaini diotela, eta aurkezle bat ezin aurkitu dabiltzala. Inori ez zitzaion pasatzen burutik ni joan nintekeenik.

■ **Euskarazko egunkaria sortzeko agindua jaso zenuen geroago.**

Ez zen horrela izan. Ni ez ninduten Euskarazko egunkaria egitera deitu, azterketa bat egitea eskatu zidaten. Talde baten buruan jarri, eta zorte ikaragarri —Jaurlaritzaren diru laguntzaz— Europan komunikabideak nondik nora doazen aztertu nuen. Gero talde bat bilduz eztabaidatu genuen. Prozesua txosten bat egiten bukatu zen. Txostenaren arabera euskarazko egunkariaren proiektua egiten hasteko egunkari horri zein egitura ekonomiko nahiz juridikoa zegozkion finkatu behar zen. Ondorioz, eredia aurrera ateratzeko, diru publikoa behar zela ikusi zen. Egunkariak salmentarik ez baitzuen ematen. Salmentarik ezear, urtero 800 milioi behar zirela esan nuen nik. Baina, juridikoki zaila zen, ze, 800 milioi ezin zaio enpresa pribatu bati eman eta hor konpon! Hori ez dizu inongo legediak onartzen. Eztabaida hura une politiko konkretu batzuen inguruan eman zen. Eredua ezin atera zitekeela uste nuen nik, baldin eta ez bagenuen babes sozial inportante bat. Eta ez zen atera. Une oso tirabiratsua bizi izan zen. Lagun batek «*oraingo honetatik ez zara onik aterako*», esan zidan. Pello Zubiria eta Joxemi Zumalaberen taldeak ateratu zuen bere proiektua eta gaur arte.

■ **«Euskaldunon Egunkaria» egin daitekeen euskarazko egunkari hoherena al da zure ustez?**

Beti egin daiteke zerbait hohera. Nik sekula ez dut diskutituko horko meritua eta esfortzua. Hala ere, gai horri buruz erreflexionatzen dudanean, orduan ikusten nituen problemak ikusten ditut. Eta ez da euskarazko egunkariaren problema, baizik euskaraz eduki beharko genukeen egunkari baterako garapen ekonomiko garantizatu baten problema. Ez dira egun asko ARGIA bertan irakurtzen nuela elkarriketa bat Xabier Mendiguren Kontseiluko zuzendariarekin. Arazoak bere horretan darrai.

Koxka da egungo komunikabideekin nola uztartu euskarazko egunkaria. Batzuk esango didate hori erantzunda dagoela. Ni ez nago dagoen erantzunarekin konforme.

Errespetu guztiekin eta jendeak egiten duen lana miresten dudalarik, funtsean, orduan planteatzen nuena zen nola garantizatzen dugun behar bezala euskal prentsa idatziaren etorkizuna bizi dugun komunikazio aroan. Erreflexio horri beti heldu behar diogu, gaiari ekiteko une berebizikoa da orain ere. «Euskaldunon Egunkaria»k bere funtsa hartu du, kazetari nola idazle berriak formatu dira. Baina falta da etorkizuna duen oinarri enpresariala; ikerketa talde bat, multimedia proiektua...

■ **Gaur egunera etorriaz, Gipuzkoako Diputaziotik Baiona-Donostiaren arteko Euro-Hiriaren projektuan aritu zara. Zer-nolako esperientzia izan da?**

Proiektuaren abiapuntuan arazorik ez sortzea dago. Proiektua oso konplikatu da; epe motzera garatu ezin dena. Azken zortzi urteetan isilean egin dugu lan, eta oraindik orain hasia da kaleratzen. Une interesgarria da proiektu batzuk normaltasunez elkarrekin egiteko: errepideetan, eraikintzan edo turismoa mundura zabaltzeko elkarrekin. Giltzarria hauze da: hitz magikoek ez diezagutela errealitatea ez-kuta. Proiektu honetan nork bere irakurketa politikoa egitea onartzen dugu; eta zentzu horretan ez gaude proiektu politiko

batean sartuta. Eusko-Hiria izenetik hasita hitz bakoitza ondo eztabaidatu da. Zuk hitz bat esaten duzu, eta gauza bat esan nahi duzu. Besteak hitz bera esaten du eta konturatzen zara hainbat ñabardura egon daitekeela hitz horren barruan. Goaz poliki, beraz.

■ **Une historiko konplikatu batean gaude. EAJk eutsiko al dio oraingo erronka berriari? Baturik egin ere?**

EAJ historikoki esparru konplikatu-

entzungo ere. Baina bagenekien. EAJ dagoen tokian mantenduko da, baina horrek ez du esan nahi besteak ere leku berean mantenduko direnik. Kontua ez da EAJ mugitu dela, beste gauza asko mugitu direla baizik. Testuingurua mugitzen denean norbera ere mugitzen da.

■ **Inboluzio batean murgilduta gauden arren, egoera aldatu al da zure ustez?**

Gauzak ez dute berdin segituko. ETAk menia eman zuen, eta inpaktu bat izan zen.

Gauzak gizartean aldatu ziren, eta kontua ez da zure alderdiak zer pentsatzen duen, gizarteak zer pentsatzen duen baizik. Kontua ez da zu zer zaren, baizik zertan den gizartea. Politikan zer edo zer ikasi

behar bada da, ez zarela zu. Bi gauza ikasi behar dira, zer zara zu eta zer besteak. Gizarteak diferente pertzibitzen bazaitu, nahiz eta zu aldatu nahi ez, objetiboki, gizartea aldatu bada, zu neurri batean aldatua zara. Hori bizi dugu. Erritmoaz ari gara. Erritmoarena ez da anekdota, giltzarria da. Funtsean giltzarria eta galdera klabea hauze da: ETArek ondortik zer?: Horri ari gara erantzuten orain. Arazoari konponbidea ematea zaila da alderdi bakoitzak erantzun diferente bat ematen diogulako. Hor dago kokka ●

◆ MIKEL ASURMENDI

□ “Kontua ez da zu zer zaren, baizik eta zertan den gizartea. Politikan zer edo zer ikasi behar bada da, ez zarela zu”

nean izan da. EAJk pentsatu izan du beti: izan zaitez eta egin ezazu pentsatzen duzuna. EAJ Europari begira ari da uneon —baina ez kanpora joan beharrez, gu barne gara jadanik— eta horretan alderdiko kide guztiak gaude. Ez dago diferentziarik alde horretatik. Ez dut duda izpirik ere. Atzera egiterik ez dago; ez du logikarik eta. Beste gauza bat da aurrera joateak zer esan nahi duen. Etxe barrutik ez dut diferentziarik somatu. Ñabardurak bai. Baina horiek etxe denetan daude. Gaur entzuten dituzun gauzak duela sei hilabete entzuten genituen; eta ondoko hilabetetan

T a n t o a

Langile porrokatua eta txukuna



■ **Mikel Atxaga**
Kazetaria

Lagun leiala da Jose Ramon Beloki. Aintzakotzat hartzen, errespetatzen eta laguntzen dakiena. Ez da aldartetsua eta gorabeheratsua. Bata, Donostiako Herri Irratian, bestea, Zeruko Argian, doi-doi ginen ezagunak. Felipe Gonzalez, Txiki Benegas eta Enrique Mugica, prentsaurrekoan euskaraz galdetu nielako, estuasun gogorrean jarri nituenan, Belokiri eskatu zioten itzulpena. Jose Ramonek, entzungor. Ez ninduen saldu.

Geroztik, mahaiaren alde banatan lan eginak gara luzaroan. Oraintxe ere larunbatero egiten dugu hitzaspertua. Baina Garaikoetxea, Galdos eta Sudupe bere nagusien sekretuak Josefateko zelaian jakin beharko ditut. Hain da leiala!

Eta langile porrokatua. Ordurik ez duena. Behar denean gau eta egun aritzen dena. Lanari aurrea hartzea gustatzen zaio. Ez zaizkio gustukoak azken orduko presak eta zalapartak. Aldez aurretik dena ongi lotua nahi izaten du. Herri Irratiak antolatu zuen «24 orduak euska-

raz» ekitaldiak bakarrik ere ederki adierazten du Jose Ramonen alderdi hori.

Gainera, langile txukuna da. Gehiegizkoa batzutan. Akatsik gabeko lan borobila burutu nahi izaten du denean. Arazoari eta konponbideari alde guztietatik begiratu behar izaten dio, jira eta bira. Eskatu behar duen informazio guztia eskatuko du, eta hitz egin behar duen guztiarekin hitz egingo eta eztabaidatuko. Eta erabakiko. Ez du bertan behera uzten, ustel dadin edo denborak konpon dezan. Euskarazko egunkariaren egitasmoa burutzerakoan nabarmen utzi zuen alde hori.

Ez zaio zabarkeriarik eta erdipurdikeriarik atsegin. Ez du arinkeriarik eta inprobisaziorik onartzen. Eta alferkaria, arinkeria, inprobisazioa eta jokabide aldartetsuak nagusi ohi diren lekuetan aspergarri eta gogaikarri gerta dakioke bati baino gehiagori Jose Ramonen jokabide hori. Bereari azkeneraino eusten du. Baina beste zerbait erabakitzen bada ere, ez da zaputzen eta haserretzen. Jose Ramonek nekez hautsiko ditu inorekin harremanak ●



E Z P A

PRINTZA

EUSKARARI KALTE
ETA MESEDE

Xabier Mendigurenek honela zioen euskararen kalitateari buruz «Gara»n: «Hiztun eta idazle onengandik agian beti ez da hizkuntza ona ikasiko, baina txarrengandik inoiz ez. Gure komunikabideetan, telebista eta irratiaren beretik, hitz batean, jendarean agertzen diren hiztunek (...) oro har hizkuntz eredu nolabaiteko samarra erabiltzen dutela gauza jakina da (...). Erdaraz inoiz onartuko ez genituzkeen moduak erabiltzea normalizat jotzen da. Egia da, gure hizkuntz egoera eta inguruko erdarena ez direla parekatzekoak baina euskararen munduak dena gutxiegi omen duela eta ezer baztertzeko ez eiz dagoelakoa aitzakiatzat harturik, edonor eta edozein baldintzatan onartzeak ere, mesede adina kalte egin diezaguke. (...) Beste hizkuntzetan bezala, jendareko komunikazio-egintza edo lanetan esku hartzen dutenek laguntza eta prestakuntza bereziak beharko litzukete gurean ere nork bere lanari etekin handiagoa ateratzeko ez ezik denon ondarea den hizkuntza altxorari ekarpen gero eta hobeak egiteko. (...) Diodanak ez du zerikusirik zenbaitek hain hinguigarritzat dauzkan «hizkuntz komisario»en lanarekin. (...) Horrek ere badu zerikusia Euskal Herria «eraikitzearekin», eta oso zuzena gainera».

TACTICA TEATROREN LEHEN LANA

MINA Espazio antzerki gunetik datoz Tactica Teatro antzerki taldeko bost gazteak. Euren lehen lana hilaren 4an estreinatu zuten Getxo Antzokian. «El vientre de la ballena» izenburuko antzezlanaren fisikoa eta errealitatearen artean mugitzen da. Idazle zahar baten istorioa da antzezlanaren muina. Nerea Castroren zuzendaritzapean eta Gontzal Dominguezen idatzian oinarrituriko lan honek komedia eta tragedia biltzen ditu.

LOGSE-REN GORABEHERAK

EUSKO Jaurlaritzako Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailak haur eskolako zentroak—0-3 urte bitarteko umeentzakoak— arautzeko Erakundearteko Batzorde bat iazko urrian sortu zuen arren, oraindik ez da horrelakorik gertatu. 2.002 urte arteko epea du hori egiteko. Bitartean Eudelak (EAEko Udalen Elkarteak) Euskal Autonomi Erkidegoko udalei idatzi bana igorri zien joan den hilabetean haur eskola hauek ez sortzeko gomendatuz. Orain arte, 0-3 urte bitarteko haurrentzako eskolak Foru Aldundiek eta Udalek eratu eta finantzatu dituzte. Eudelen arabera ordea, ardua hori Eusko Jaurlaritzarena da. Horrez gain, LOGSE legeak agindutako egitura aldaketak bukatzeko, Eusko Jaurlaritzak joan den astean ekin zion irakasleak kokatzeko prozesuari Bigarren



Hezkuntza eta Lanbide Heziketako ikastetxeetan. 6.133 lanpostu beteko dira erreformarekin, horietatik 863 berriak izango dira.

EZINEZKOAREN MITOA GAZTETURIK

LEOPOLDO Ferran eta Agustina Otero, Francisco Ruiz Infante, Mabi Revuelta, Javier Perez eta Gabriel Diaz euskal artista gazteen lanak biltzen ditu hilaren 1ean Guggenheim Bilbao Museoan atek ireki zituen erakusketak. «Tximistaz zauritutako dorrea. Ezinezkoa helburutzat» erakusketa maiatzaren 7a bitartean egongo da ikusgai. Bertan bildutako eskulturek, bideo-lanak eta instalazioek gai bat jorratzen dute: ezinezkoa helburutzat, lortezina lortzeko mitoaren inguruko hausnarketa. Artisten 16 piezak museo hirugarren solairuko lau aretotan daude kokatuak. Lan gehienak aretoaren neurri eta itxurara egokituak daude.



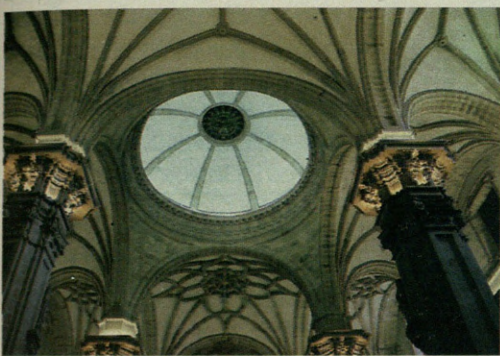
■ Haur-eskolak 2.002rako arautu beharko dira.

ALBERTO ELOSOGI

HITZ BITAN

- **Koldo Zuazok** zera esan zuen «El Correo»n: «Euskal Herrian eman dotzagu lehentasun guztia idatzizko euskera horri, euskera batuari. Pentsatzen dogu idazten dogun moduan egin behar dogula berba, eta gauzak ez dira horrela».
- **Ramon Gomezek** honela zioen hizkuntz ereduaren inguruan «Irutxulo»n: «Edozein lanbidetan pertsona baten balio profesionala gehiago kontuan hartu behar da euskara jakitea baino».
- **Pello Salaburuk** esanak dira hauek «Euskaldunon Egunkaria»n Unibertsitatearen barruti

L A K



EUSKAL ONDARE BARROKOA

III. Arte Jardunaldietan izen emateko epea zabalik dago jada. Martxoaren 16tik 19ra, Euskal Herriko arte barrokoa aztertuko da. Eusko Ikaskuntzak antolatu ditu jardunaldiok eta bertan sei ponentzia orokor eta 40 txosten aurkeztuko dira. Unibertsitateko irakasleak izango dira ponentzien buruak, Madrilgo UCM Unibertsitate Konplutentseko nahiz EHUkoak. Barrokoaren gaur egungo kontzeptua, euskal arkitektura barrokoaren topagune eta jarrera tipologikoak, irudi erlijiosoaren bilakaera, pintura, euskal grabatu barrokoak eta arte dekoratzaileak izango dituzte hizpide. Ponentzia eta komunikazioak Donostiako Miramar Jauregian egingo dira. Film emanaldiak berriz, Lugaritz kultur etxean. Bi arteera ere egingo dira Azpeitiara eta Bergarara, bertako ondare barrokoa ikusteko.

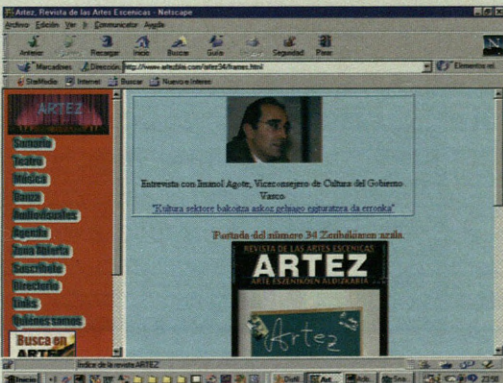
MUSIKA BIDEOEN BIDEZ ERAKUTSI

MUSIKA mota ezberdinen xehetasunak jaso ditu bost bideotan Xirula Mirulak. Antzinaroa, Erdi Aroa, Berpizkundea eta Barroko garaiko klasi-koak batetik, eta bestetik, folka eta rocka jaso dira lan hauetan. Musikaz gain, musikariak dira bideoen protagonista. Hauen garaia eta bizilekua- ren berri ematen saiatu dira Xirula Mirulako ki- deak. Etorkizunean ere lan honi segida emango diote. Euskal klasikoen eta musika berriak egiten dituztenen bideoak argitaratzea da hauen asmoa, hain zuzen.

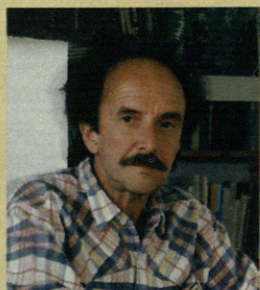
«ARTEZ» EN ERRONKA BERRIAK

ARTEZ hilabetekariak hiru urte bete dituela eta, hainbat asmo berri du 2000. urterako. Hala nola, kolaboratzen duten kultur aretoen kopurua igo, harpidedunak gehitu, uztailetik martxan dagoen

web gunea euskal antzerkiaren benetako atari bihurtu eta Espainiako, Europako eta Hego Ameriketako beste aldizkariarekin harremanak sendotu. 250 pezeta (10 libera) balio ditu «Artez»ek eta 5.000 ale saltzen ditu hilabetero.



■ www.artezblai.com da «Artez» en web gunea.



■ Joxean Artze.

IZENAK

Artze anaiek, Joxantonek eta Jexusek, Mikel Laboa eta Benito Lertxundiarekin batera, EHUk emandako Urrezko Dominak jaso zituzten. Hilaren 2an Miramar Jauregian egindako ekitaldian, omenduek Lurdes Iriondo eta Xabier Lette, Ez Dok Amairuko beste pertaideak gogoratu zituzten.

Maria Etxabe idazlearen «Itziar'ko Ama: Etxabe ta Aldai' tar Miren'ek euzkeratutako iru ataldun antzerkia» eskuizkribua dohaintzan jaso du Euskaltzaindiak. Hau idazle zaraiztarren lan nagusia da. Berrez, gaztelaniazko antze- lan baten itzulpena, 1929an antzeztu zen lehen aldiz.

Pantxo Hirigarai da, bigarren urtez, 42. Donostia Hiria literatur lehiaketako antzerki saileko irabazlea. Ipuinen sailean, Mikel Ta- berna suertatu zen garaile.



■ Pantxo Hirigarai.

irekiari buruz: «Barruti irekiaren ondorioz, euskaraz ikasi nahi duen jendea bertako unibertsitateetatik kanpo gera daiteke kalifikazioengatik, eta euskaraz ikasteko aukera bakarra hemen du. Hitzun batzuen eskubideak baztertuta geratuko lirateke».

● Ruper Ordorikak herri-musikaren inguruan hausnartu zuen «Administrazioa Euskaraz» aldizkarian: «Euskal Herriko erdal komunitateak oso gutxi kontsumitzen eta ezagutzen du euskal produkzioa, lehen —duela 15 urte— baino gutxiago. Kontsumitzaile kulturalak diren aldetik, erabat erdaldunak dira».

Zergatik ez ETB-3 Kirolak?

Euskal Telebistak Espainiako Kopa txapelketako futbol partidak bigarren katetik eta gaztelaraz ematen hasteko erabakia hartu berri du. Albistegietan irakurri eta entzundakoaren arabera, beste hainbat kirol emandirekin ere gauza bera egiteko asmoa azaldu omen dute ETB-ko arduradunek. Aitzakia gisa lehenengo kateko programazioaren jarraikortasuna eta egonkortasuna hartuta, hemen dik aurrera horren egiturari, ETB-1eko programazioaren normaltasunari alegia, traba egingo dioten saioak bigarren katera igarotzeko asmoa azaldu ei dute.

Asko eta asko kexu ginen euskarazko katearen programazioatik, kirolez gainezka zegoela iritziz. Gehiegizko kirol emanaldiak direla eta, baten batek esana da ere mututzen joan den telebista dela ETB-1. Zergatik kezkatzen gaitu, orduan, albiste honek? Ez al zen bada, neurri batean behintzat, horixe, hain zuzen ere, eskatzene genuena? Euskarazko programazioarekiko begirune handiagoa; kirol tarteak gutxituta hitza, hizkuntza, euskara berreskuratu; kirolen zama arinduta, programazio taxuzkoagoa osatu. Hala balitz, gaitzerdi, baina hala eta guztiz ere arazoa konplexuagoa da.

EUSKAL Telebistak bi kate ditu, eta biekin jokatzene du bere funtzio publikoak betetzeko. Ildo horretatik, askotan esan zaigu bi kateak lehiakide baino osagarriak zirela, bai funtzioetan, baita helburu duten ikusleriari zegokiolarik ere. Hori, ordea, ez da inoiz egia izan. Egungo telebistaren merkatu-egitura konpetitiboan edozein programazio eskaintza ondokoaren lehiakide baita: saio bat ikustene duenak ezin du une berean bestea ikusi; kate batetik ematen dena ezin da, baldintza normaletan, aldi berean, bestetik igorri. Hizkuntza bera erabiliko balute, gerta zitekeen ETB-1 eta ETB-2 osagarriak izatea, TVE-1 eta TVE-2ren, edota France 2 eta France 3ren programazioak osagarriak izan daitezkeen bezala: katea biak egitura ezberdinekoak izanda, eduki ezberdinak eskainita, gaztelarazko edo frantsesazko hiztunei edozein momentutan ikusteko aukera ezberdinak eskaintzen baitzikiere.

Hemen ez da, ordea, hori gertatzene: bi hizkuntza ezberdin dabilazte Euskal Telebistaren kateek eta, hortaz, hizkuntzaren aldetik ere lehiakide dira. Are okerrago, biek gertutasunaren eremu berberean jokatzene dute elkarren lehiari Estatu espainiar eta frantseseko beste telebista kateen aurrean. Izatekotan, telebista lokal euskaldunak dira, egun, ETB-1en osagarri hizkuntzaren ikuspegitik begiraturata.

Zentzu honetan, ETB-1 eta ETB-2ren arteko oreka eta osagarritasuna ezinezkoa da, are gehiago ekonomi baliabideak mugatuak eta katea bien artean banatu beharrekoak direnean. ETB-1en kirol eta haurrentzako programazio gehiago ematea ETB-2 zinean espezializatzen den bitartean ez da osagarritasuna.

Ezinezko oreka eta osagarritasun horren gorabeheran ikustene dut nik hemendik aurrera Kopako futbol partidak ETB-2tik gaztelaraz ematearena. ETB-1en ikuspegitik bakarrik —euskararen ikuspegitik, hortaz— egoki eta positiboa irudi dezakeena —kirol zama arintzea, alegia— kate bien arteko hartuemanaren ikuspegitik —eta, hortaz, hizkuntza bien arteko hartuemanaren ikuspegitik— begiraturata gaztelarazkoaren posizio konpetitiboa hobetzeratorren neurria bihurtzen da orduan, euskarazkoaren kalterako, alegia. Ez ote dago beste irtenbiderik?



MONIKA DEL VALLE

Patxi Azpillaga

EHuko Kazetaritza Fakultateko irakaslea

“Ez al da hauxe abagune egokia euskarazko kate berri bat zabaltzeko? ETB-1en programazioak, kirol gehiegikerien ondoan, hutsune eta gabezia nabarmenak ditu hainbat programa motatan: zinea, telesailak, musika... Zergatik ez euskarazko ETB-3 Kirolak?”

AZKEN urteotan itxura gabe ugalduta erdarazko telebista programen eskaintza. Euskarazkoena, berriz, oso gutxi: telebista lokal gutxi batzuk eta ETB-1en etengabeko errepikapenak. Ez al da hauxe abagune egokia euskarazko kate berri bat zabaltzeko? ETB-1en programazioak, kirol gehiegikerien ondoan, hutsune eta gabezia nabarmenak ditu hainbat programa motatan: zinea, telesailak, musika eta abar. Zergatik ez euskarazko ETB-3 Kirolak?

Bi kate euskaraz, osagarriak, bakoitza emisio-ordu gutxiagorekin —Amatiñok «Egunkaria»n proposatzen zuen islandiar ereduaren ildotik— baina programa kalitatezko eta konpetitiboekin. Orduan ez litza-teke futbol partidak gaztelaraz eman beharrik izango. Baina hori baino garrantzitsuago: telebista euskaraz ikusi nahi eta ez genuke zertan derigorrez futbola ikusi beharko, asteburuetan behintzat; edo ez ginateteke iluntzetan «Sorginen Laratza» gustukoa izan ez eta euskarazko inongo beste aukerarik gabe geratuko.

P.D.: Artikuluxka hau argitaratzeko bidaltuta zegoela jakin dugu Euskaltel-ek Canal Bizkaia kate lokalaren % 10 erosi duela —horrekin Telebilbao eta Canal 7 bezalako beste kate lokalen kontrola ere parte batetan behintzat bereganatuz—, eta laster antzeko inbertsioak egiteko asmoak dituela Canal Gasteiz eta Teledonostin. Kate horiek guztiek gaztelaraz jarduten dute eta EITB partaide da Euskaltelen kapitalean. Zertan gabilta? Kate hauekin ere euskarazko telebista lokalekiko «osagarritasuna» jorratzeko asmoa ote dute gure telebistako arduradunek? Martxa honetan telebista lokalen eremua ere galtzeko arriskuan da euskara ●

Ikusmina piztu du «Yoyes» Helena Tabernaren lehen filmak. Gai arantzatsua den arren, polemikatik alde egin nahi izan du altsasuarrak, ur handitan sartu baino Yoyesen bilakaera eta alde emozionala jorratu nahian. Martxo aldera izango dugu ikusgai, baita euskaraz ere.

YOYES: BELAUNALDI BATEN ERRETRATOA LAINO ARTEAN

Txikitatik zinemazale porrokatua izan da Helena. Altsasuko Bengoetxea zinematik pasatzean halako irrika sentitzen zuen zein film zegoen jakiteko. Posterrari begira geratzen zen liluratua. Baina ez zuen inoiz pentsatu zinematik noizbait bizi ahal izango zenik. «Umetan zinema erreferentzia gune bilakatu zen niretzat. Handik ateratzen genituen ereduak, handitzerakoan zer izan nahi genuen jakiteko. Zoritzarrez, ageri ziren ereduak ez ziren erakargarriak. Mutilak astronauta, abenturazale edo 'cow boy' izaten ahal ziren. Emakumezkook berriz, bi rol baino ez genituen aukeran: santa edo emagaldurena. Eta ez bata ez besteak ez ninduten batere erakartzen» diosku Tabernak. Pedagogoa den aldetik Helenak badaki oso ona dela umeek halako ametsak izatea, nahiz eta gero bizitzak

hegoak moztzen ahal dizkien. «*Nik ez nuen halakorik izan, baina pasioak, benetakoa denean, zerbait ematen dizu bueltan*». Pedagogia arloan bideo lan didaktikoak egingen hasi zen, bideoaren aplikazioa irakas-kuntzan, hain zuzen. Nafarroako Gobernuan haatik, bideo bakarra zuten. Alcalá de Henaresko ikastaro batean trebatu eta bete-betean murgildu zen zeregin horretan. Sormen aldetik mugatua zegoenez, bere aisialdian fikzioa lantzeari ekin zion.

Halaxe, Bardeetan bideoan egindako «*La mujer de Loc*» filmak, Emakunderen sari bat lortu zuen. Bibliako gatz estatuaren pasadizoan zegoen oinarritua, emakumeek desobeditzeagatik antzina jasaten zuten zigorra salatzeke. Hortik zinemara pasa eta



■ Irudian, Yoyes (Ana Torrent), senarra (Ernesto Alterio) eta bien alaba (Laura Ballesta).

zenbait labur egin zuen, hala nola, «*87 cartas de amor*», «*Altsasua 1936*», «*Nerabe*» edo «*Herrikolore*». Altsasukoan, Gerra Zibilaren alderdi ezezagun bat jorratu zuen: elizaren inplikazioa Altsasun 1936an gertatu ziren triskantzetan, guru-

Filma flashback moduan dago kontatua, puzzle baten antzera. Gogoeta sortu nahi du baina

tzada santua zela argudiatuz. Garai hartan, eliza katolikoan ere bazen ideia aurrerakoiak zituen korrante bat. «*Altsasu adibidez, Nafarroako herri gorri bakarra zen eta Marino Aierra nire osaba, hango apaiz gorria*». Halaxe, 1936ko uztailaren 17an

Aierrak bere sermoian bota zuen: alkatea ez beste, ez zela inor bisitatzea joango, bere etxea zabalik egonen zela. Goikoetxea alkateak alde egin eta handik gutxira hasi ziren gezur eta hilketak. «*Franko-eta terrorista hutsak ziren, legalki ezarria zegoen boterearen aurka matxinatu ziren. Elizak hori egin izan ez balu, agian Gerra Zibila ez zen inoiz hasiko*». Egoizle bati erdimetraiak gustatu eta telebistarako hiru atal eta drama bat egin zitzaizkion. «*Baina orduan, agintean zen PSOEk horrek elizaren baimenik ba ote zeukan galdegin zuen*».

Tabernaren aurreko lanei so beraz, badi logikarik Yoyesen bizitzari heldu izana, pertsonaia berezien bizitzak kontatzea

gustukoa baitu; Emiliana de Zubeldia edo Aierra bera, kasu.

BAKARKA HEGAN. Estatubatuar eta irlandarrek Yoyesen tragedia garaikide hau balute, honezkero zenbait film egin zuten. Gidoia mamitzeko dokumentazio bilaketa itzela egin zuen Tabernak, egunkariak miatuz, familiarekin mintzatuz, baita Yoyes ezagutu zutenekin ere, gaur egun politikaren esparru zabalean daudenak.

Alabaina, aurre produkzioa eginda gero, makina bat atzerapen eta luzabide jasan zuen filmak. Azkenean, bost urteren buruan, filmaketari ekin zioten, 400 milioiko aurrekontua zuela. «Hainbeste buruhauste eta oztopo jarriko zidatela jakin izan banu, ez nioken inoiz helduko. Eskerrak jendea ni animatzen izan dudana, ETBko Elixabete Garmendia bezala». Tabernak Yoyes eza-gutu ez bazuen ere, belaunaldi berekoa izanik, oso gertukoa sentitzen du. «Patua bere iraganaren aurrean nola oldartu eta gailendu zitzaion interesatu zait. Bere garaia aurre hartu zion emakumea zen Yoyes, ETAn barruan agintaritzara iritsi zen lehenengoetako bat». Pertsona orok aldatzeko duen eskubidea azpimarratu nahi izan du; bizitza mugiezina ez delako, pro-



■ Udazkena hosto eroriak baino zerbait gehiago bilakatuko da Yoyesentzat.

zesu bat baizik. «Nire ustez, herri heldu batek ausardia izan behar du zaurien gainean hatza sartzeko, beti ere sendatu ahal izateko. Dagoeneko 14 urte pasa dira. Ordaindu beharreko emaitza ez dadila hainbestekoa izan bakarka hegan egin nahi izateagatik. Edozein arlotan gertatzen da, ez ETAn bakarrik, eliza katolikoan, alderdi politikoetan edo koadrila bera uzteagatik. Biografiak zirraragarriagoak izango litrateke jendea benetan nahi duena egitera ausartuko balitz».

1970eko hamarkadan hasten da filma, Dolores Gonzalez «Yoyes»ek muga zeharkatzen duenean. Flashback moduan dago kontatua: ETAn nola sartu eta nola ateratu zen, Pariseko egonaldia, eta bere heriotza Ordizian. GALen atentatuak gordinki irudikatzen dira, Espainiaren interes ilunak, prentsaren jazarpena, Yoyes ETAn ikusmiran jartzearino. Yoyesek uko egin zion komunikabideetan agertzeari. Hilketa justifikatzeko, bere burua salbatzearen talde kideak salatu izana leporatu zion hainbatek. «Film politikoa baino Yoyesen barne mundua islatu nahi izan dut, alde emozionala, gizaki eta gizartearen kontraesan sakon horiek». Nahiz eta gertaerei atxiki, ez omen dago ezer gezurra denik, ezta ezer zehatzik ere. Esaterako, bikotearen eguneroko bizitzari dagozkion kontuak asmatuak izan dira, Tabernak ez zuen ikusleak filmeko pertsonaiak egiazkoekin identifikatzen hasterik nahi-eta.



■ Panpin honek sinbolismo berezia hartzen du filman.

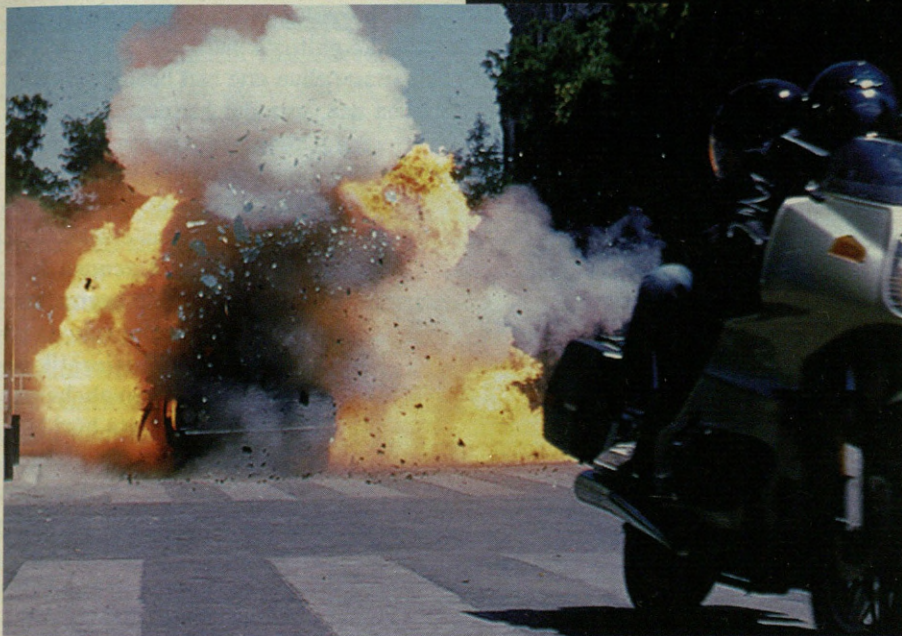
INOLAKO PRESIORIK GABE. Europako gidoi laguntzetarako aurkeztean, istorioa erabat bideragarria zela esan zioten. Finantziazioa lortzea izan zen hurrengo erronka, ez baitzen film merkea. Azkenean, Eurimages, Eusko Jaurlaritzaren eta Kultura Ministeritzaren babesarekin lortuta, errazagoa izan da ekoizle baten interesa pizteko. Gai samingarria zela jakinki, jo-kuaren arauak Helenak markatu ditu. Enrique Cerezo ekoizlearekin kontratu bat sinatu zuen, zeinean filmaren erantzukizuna bere gain osorik hartzen zuen, kanpoko eragingarririk gabe: «Banekien edozein fasetan gidoia alda ziezadaketela».

Filmaketa hainbeste denbora atzeratu izana bestalde, mesedegarri izan zaio bai bileretako entseguak egiteko bai lokalizazioak ongi hautatzeko: Andoain herria (Ordizia balitz bezala atondua), Iparraldea, Irati, Madril eta Paris.

Zortzi astez luzatu zen filmaketara dena xehe-mehe prestatua eraman bazuen ere, bat-batekotasunari ez zion muzin egin. Kameran kokapena eta alderdi bisuala franko zaindu ziren, akzio sekuentziak adibidez, hiru kamerarekin filmatuz. Hala ere, filma, alderdi teknikoan baino antzez-penean oinarritu du. «Aktorea delako hunki zaitzakeena, berdin dio kamera non dagoen kokatua. Nire iritzirako, Ana Torrentek lan arras ona egin du. Senarraren rolean Ernesto Alterio ere oso sinesgarri da-

go, 70eko hamarkadan eramaten ziren bi-
zar horietako bat duelako baino, rolean
erabat sartu delako. Gora egingo duen ak-
torea da». Banaketa honako hauek osatzen
dute: Florence Pernel aktore frantziarra,
Yoyesen Iparraldeko lagunaren azalean,
Koldo Langa, Iñaki Aieria, Isabel Ordaz
eta alabaren azalean, Laura Ballesta. «Ak-
toreek euskara klaseak hartu zituzten, bi-
denabar Ana eta Ernestoren azentuek eus-
kal doinua har zezaten. Jorge Oteizaren-
gana ere eraman nituen, Euskal Herria
ulertzen erakutsi ziezaien».

Soinu bandaz Angel Illarramendi mu-
sikari zarauztarra arduratu da, Pragako
Orkestra sinfonikoa lagun duela. «Prime-
ran konpondu ginen hasieratik. Irlandar
zinemarekin bezalaxe gertatzea nahi nuen,



ren euskarazko sekuentziak noski, bere ho-
rretan utzi ditugu». Helena irrikitan dago
jendearen erreakzioa ikusteko. «Nire desio
bakarra filma ikustera sartuko den jendea
aurreiritziekin ez joatea da. Badakit prent-
sak galdera makurrak egingo dizkidala,
baina ez naiz amarru horretan sartuko,
istorioaren funtsa bestelakoa delako. Film
samina izan arren, ez dago inondik inora
gorrototik egina, adiskidetzea lortze alde-
ra jo dut gehiago. Ez ditut pertsonaien
ekintzak epaitzen, ikuslea izan dadila, nahi
badu, juzgatuko dituen».

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

■ GALen atentatu makurren sekuentziak
filmatzeko hiru kamera erabili dituzte.

hau da, esertzen zaren unetik, musikak he-
rrialde horretan kokatzen zaitu. Ba, hori
bera nahi nuen gure filmarekin: Euskal
Herrian gaudela nabarmentzea, baina ez
modu bigun eta folklorikoan, ausarki bai-
zik. Azken sekuentziak oiloipurdia jartzen
du, alboka, txalaparta eta gaitak batera
sartuz». Gai nagusia Amaia Zubiriak
abesten du, «gurean dugun emakume aho-
tsik politena, belus-antzekoa dirudi». Es-
treinaldia martxo aldera egitea espero dute
estatu osoan; Euskal Herrikoa baina, be-
reziki zainduko dute. Horren harira, euska-
razko bertsioa ere izango du, Txemi Arra-
tibel ataundarrak egina. «Filman ageri di-





Iñigo Aranbarri

“OZTA-OZTA LIBRATU GARELA ESAN LITEKE”

Azken lau hilabetetan ARGIAk kaleratutako «Gure Mendea» liburu eta CD-ROMaren inguruko zertzelada zenbait topatu duzu orrialdeotan, hasieran liburuan jasotako kronika hautatu batzuk (zegokion urtearen kronologiarekin batera), CD-ROMean bildutako publizitate, komiki eta gainerakoak ondoren. Sail honi amaiera emateko liburuaren egile den Iñigo Aranbarri elkarrizketatu duzu).

■ **Liburuaren sarrean aipatzen duzu, lanari aurre egiterakoan, lau oreka zenituela zaindu beharrekoak: urteekiko oreka, kulturaren adierazpen diferenteen arteko oreka, zazpi lurraldeen arteko oreka, estiloarekin lotura zuen oreka. Zer moduz moldatu zara guztiak orekatzen? Zein zailtasunekin egin duzu topo?**

Osasungarri gertatu da oso, egin beharreko ariketa bat lana hasiera batean pentsatu bezala burutzeko. Gure kultur historiaren berrirakurketa batean arriskuak itzelak dira edozein aldetara gehiegi kargatuz gero, eta egin daiteke... Ikuspegi orokor eta kritiko bat ematearren ahalegindu naiz esate baterako literaturaren gehiegizko pisuari hanka egiten, gipuzkoanismoari, galderarik ez dakarten kronikei... Gaien aukeraketan bertan uste dut badagoela ideologia bat.

■ **«Ez da nire xedea ikerketa akademiko bat egitea izan, subjektibotasunetik egindako mendearen irakurketa bat baizik».** «Bihar bertan hastera ostera ere, aukeratutako kronikak desberdinak izanzen zirelako ziurtasunez idazten ditut lerro hauek». Horrela eginda, kon-

takizuna askoz ere erakargarriagoa da. Moduan asmatu duzula uste duzu?

Ez naiz egokiena asmatu dudan esateko... garbi daukadana zera da, bihar hastera ez nuela ez aukeraketa berdina egingo ez berdindatuko. Historia dinamikoa den neurrian dinamikoa da historia hori irakurtzen eta berridazten duen idazlea ere. Eta hala izan behar du. Idazlearentzat abantaila handia da abiapuntu honetatik ekitea lanari. Subjetibotasun honek idazlearen inplikazio handiagoa eskatzen badu

ere, libreago ere egiten du.

■ **«Mende amaieratik idazteak (...) garaian garaiko kronistek izan ez zuten ikuspegia ematen dizu. Distantziak libreago egiten du idazlea».** Alde horretatik, unean uneko pentsakerak, ideologiak, gaurkoetatik zein desberdinak diren ere garbi ikusten da. Eta mende bat barruko euskal herritarrek nola ikusiko gaituzte gu?

Beste ehun urte bizi beharko jakiteko. Dena den, uste dut heriotzaren eta auto-konplazentziaren artean kulunkatzen dabilen gizarte bat bezala ikusiko gaituztela, eta beldurtzen nau epaiak.

■ **Nola hasi zenuen lana, non hasi zinen begira, nora jo zenuen, nola izan da lan prozesua? Hasieratik zenuen gutxi gorabeherako zerrenda bat eta hori betetzen joan zara ala pixkanaka-pixkanaka egituratzen joan zen ehuneko zerrenda?**

Hezurdura eguneroko bizitzak ematen dizula uste dut, historia norberak irakurtzen duen neurrian mamitzen doan nolahalako egitura bat. Zerrenda, arestian aipatu orekak kontuan izanda egin beharra egon da hala ere. Gertaerak berriro bizi eta baloratzeko aldiz, prentsa idatzia izan da iturri nagusi.

■ **Unamunoren Arriagako gertakari ezagunarekin (euskara ohore guztiekin ehortzi behar zela esatean, oihuka erantzun zioteneko) abiatu duzu kronika. Azkeneko kronikan, mende amaierara helduta, euskararen egoeraren aurrean irakurleak «baikor agertu**



■ «Sarritan bi lagunek aparato burokratiko oso batek baino lan gehiago egin izan dutela erakusten den herri batean bizi gara».

ALBERTO ELOSEGI

nahiko» lukela eta badagoela «pozerako arrazoirik» diozu, «Bilbo Unamunok ezagutu zuena baino hagitzez euskaldunagoa» dela. «Baina ehun kronikek markatu bidean zerbait ikasi badu hori da hain zuzen ere, Bilboko pozak ez duela inoren larria estaltzeko balio behar». Egungo errealitateari so, baikorra al zara?

Alde horretatik, berriro diot, beldur naiz. Uste dut badagoela auto-konplazentziarako joera oso zabaldutakoa, nolabait kanpora begira normaltasun itxura bat eman nahia, funtzionarizazioak berarekin ezinbestean dakarren ideologia bat. Baina gero gauzak oso bestela dira. Ez da Iparraldean euskara apapa badoala jakitea bakarrik. «Normaltasunaren esparruaren» barruan ere, zeharo urruti gaude kultura batek behar beharrezkoak dituen gutxieneko jardura batzuetatik. Lau hari mehek eusten diote gure eguneroko jardunari askotan, eta ez da boutade bat, sarritan bi lagunek aparato burokratiko oso batek baino lan gehiago egin izan dutela erakusten den herri batean bizi gara.

■ Azkueren «Diccionario Vasco-Español-Francés» en argitalpena modu orijinalan kontatu duzu, Tours-eko mol-diztegian kokatuz. Soissons-Reimsetik «Gerla kronika bat» helarazi duzu, Gurs-en gatibu zeuden sei mila bat euskal herritarren kronika ere bai eta horrela beste hainbat. Era horretan sortu dituzu kronika asko.

Euskaldunak atzerrian ibili garenean ere euskaraz ekoiztu dugula erakusteko aukera ona eskaini didate gertaerok. European, Ameriketako... nahi adina adibide dituzu. Parada ona zen isolamenduaren teoriara (kanpotik erasotzeko, etxean mitoustelak sortzeko) kondenatu nahi gaituztenei erantzuteko. Endogamiaz salatzen gaituztenean erakutsi beharreko adibide duinak baditugu azken ehun urteotan.

■ «Ehun gertaera (...), ehun tolesdura historiaren ibilian non geure burua identifikatu, non arrotz ez sentitu behingoz» diozu liburuen sarreran. Duela gutxi irakurri dugu halaber «Bazka» aldizkarian euskal kulturaz egiten zenuen hausnarketa; euskal kultura ez dela existitzen erdal medioetan, eta Israelgo



MONIKA DEL VALLE

■ «Poeta fusilatua daude, baina baita poesia fusilatu duten apostoluak ere...».

herriarekin parekatzen zenuen, beti egon behar baitugu gure izaera bilatzen: «Badakigu ia existitzen ez den herri bati itxura eman nahian gabiltzala. Hemen-dik eta handik, zatika eta presaka ari gara gure existentziaren frogak biltzen, jantzi dotore bat eman gura diogu gure egunerokotasun ahulari. Ez dakit oraindik nola ez diguten bekokira bota Israel artifizial bat sortu nahian gabiltzanarena». Gure existentziaren frogak biltzen aritu zara zu ere.

Bai, transmisio kulturari begira batez ere. Ahanzturaren kontu honetan nonnahi aurki ditzakezu alarmak pizteko moduko

gure kulturak mende honetan zehar. Zergatik?

Gure garaipenak, berez, ezin dutelako handiak izan, eta hortik agian amorrarazita bizirik mantentzen gaituen har hau. Baina komunitate txikia izateak ez gaitu komunitate handiei erasotzen dieten miserietatik libratzen. Euskaldun izateak ez gaitu epai unibertsal batzuetatik absolbitzen, ez dugu buldarik. Kultur komunitate bat gara, baina komunitate horren barruan euskaldun zapalduak daude, baina baita euskaldun zapaltzaileak ere, banguardiako artistak daude, baina baita jarrera estetiko atzerakoie-n defendatzaileak ere, poeta fusilatua daude, baina baita poesia fusilatu izan duten apostoluak ere...

■ Zein gertakari zuretzat ezezagun zenak harritu zaitu hura deskubritu duzunean? Eta zein pertsonak, hark egindakoa eza-gutzen ez zenuelako?

Dena izan da deskubrimendu bat... baina ez dut pentsatu ere egin nahi nolakoa izango zen herri hau ez balitz abertzale-tasuna ezkerreko baloreekin uztartzen aha-legindu zen belaunaldi hura egon. Aresti, Zeruko Argiako «Gazte gara»ko artiku-luak, euskalduntzearen konzientziazio kanpainak... garai horretan gure historiak hartzen duen birak egiten gaitu desberdin seguruena beste herri askorengandik. Ozta-ozta libratu garelako esan liteke ●

■ «Zeharo urruti gaude kultura batek behar beharrezkoak dituen gutxieneko jardura batzuetatik»

egoerak, eta ez naiz orain dela lauogeit urte gertatutako ez dakit zeri buruz ari... Kultur komunitate garen neurrian, behartuta gaude azaltzera nola heldu garen gauden egoerara, mitoen eta oskurantismoaren aurreko jarrera bat, eta ez inoren aurrean ezer justifikatu beharrik dagoelako, oraina hobeto ulertzeko baizik. Zor diogu hainbeste gure memoriari.

■ Mendearen laburpena egitean, kronika gazi-gozoa dela diozu, garaipen txikiak eta miseria handiak izan dituela



Liburuko zenbait kronika hartu eta hauen inguruko hausnarketa eskatu diogu Iñigo Aranbarriri.

■ Alfonso XIII.ak euskara landu eta ondorengo belaunaldiak erakusteko deia egin zuen Eusko Ikaskuntzaren lehen kongresuan.

Adibide polita da ikusteko nola jokatu izan den askotan boteretik euskarari dagokion afera honetan: alde batetik zaindu beharreko relakia dela iragartzen zaigu, baina eguneroko bizitzan eratzunaren zigorrak bere bertsio modernoetan segitzen du, erabilera praktikoa eta zibila oztopatzen saiatzen da. Badago museora kondenatze nahi bat, ondare moduan nahi gaituzte, ez komunitate bizi. Begira demokrazia modernoaren ama den Frantziari ere: frantsesa ez den gainerako hizkuntza orok alegala izaten segitzen du 2000. urtean. Baleen harripaketaren aurkako moratoria sinatu duen zein estatuk salatu du?

■ 1935eko «Bertso Gudua»: Txirrita eta Aitzolek bertsoa era desberdinean ulertzen zuten; honek ez zuen haren taberna zuloko bertsokera maite, jantzia, dotorea behar zuen. Gaur arte iraun duen eztabaida da.

Bertsolaritzan behin eta berriro agertu den arazoa da satanizazioa. Batez ere euskaltasunaren ezaugarri bereizi moduan erabili izan diren arteetan, beti egongo da politikoki zuzena ez den jarrera bat, eta polita da ikustea nola ez dugun ikasten: trikitixa munduan antzeko zerbait bizi izan dugu orain ez aspaldi. Denborak irribarre egitera behartzen gaitu.



■ 36ko gerran, «bitan zatiturik dira abertzaleak Nafarroan». Abertzale zenbaitzuk gorriekin bat egiteko hautua onargaitza zen 82 urteko Arturo Campionentzat, «Larreko» rentzat... Gipuzkoan ere bazen matxinatuen alde egin zuenik: Juan Telleria konpositorea, Ignacio Zuloaga, Julio Beobide...

Beste lurraldeen aurrean askotan harroegi agertzen den gipuzkoar abertzaletasunari egin beharreko apunte bat zen. Gerra aurrean momentu batean bazegoen Aitzolen Pizkundean eta Falangean, bietan kolaboratu izan zuen artistarik. Marra ez zegoen hain markatua. Irabazleen sinbologiak asko zor die artista gipuzkoarrei.

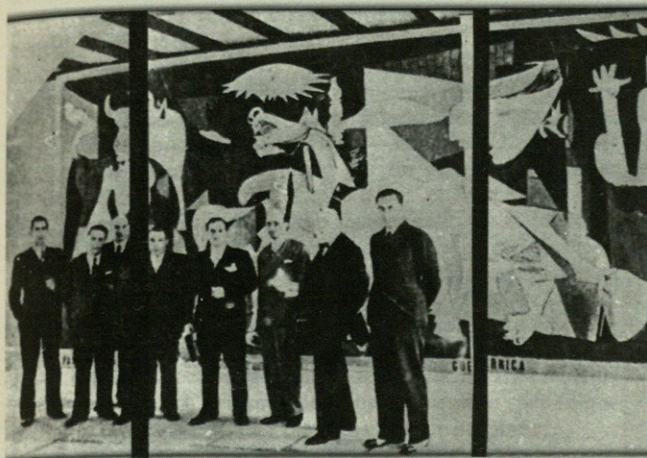
■ Lizardiren ametsa bete zen 1937an: «Eguna» euskal egunkaria kaleratu zen. Kronikaren lehen esaldia argigarria da: «Bake garaia lortu ez duena erdietsi du gerrak». Momentu zailenatan, emaitzarik onenak? Eta 1990ean, ametsa bigarrenkoz. Hala ere, zera diozu beronen salmenta ikusita: «Ez da asko 750.000 euskal herritarrek airtortzen dutelarik erroldetan euskaldun direla. Lizardik 1929an Bai-rentzat kalkulatzen zituen berberak ditu irakurle».

Garai zailtako dinamika batera ohi-tu gara. Gaur egun ere, begiratzen hasita, zenbat gauza ateratzen da oraindik ere langile on askoren nolabaiteko militantismo



bati esker? Baina badu beste aldea ere. Zenbat militante dago ez dagoena prest euskal prentsa kontsumitzeko egunero?





■ Agirre lehendakariari ez omen zitzaien Picassoren «Guernica» gustatu.

Agirrerri Picassoren artea gustatzen ez zitzaiolako ez dago «Guernica» Gernikan. Normala da, politikoak ez dira egokienak artea baloratzeko. Egunero ikusten dugun zerbait da.

■ Mixel Labegiereren «ahots eta gitarren biluztasunak frankismoaren kontrako panfletorik gogorrenaren zama du», baina Iparraldean frantximant saldu bati eman ziotela botoa zioten abertzaleek.

Berdin pastorekin ere. Badago oinarizko arau bat: errealitate baten ezagutza eza eta jarrera aitakorren zabarkeria.



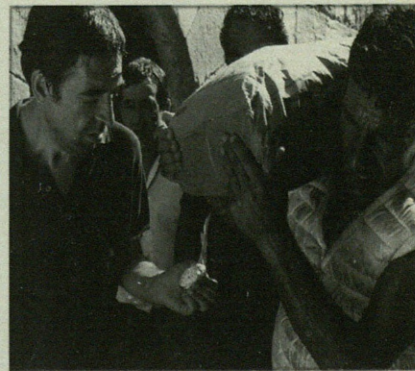
■ 1985. «Orain arte 'cine vasco-euskal zinema' zigiluaren monopolioa izan duten erdal ekoizleek urduritasun nabarmenaz erantzun diote euskaraz mustu eta euskaraz emandako lehen filmek berekin ekarri duten egoera berriari». Egoerak antzekoa izaten jarraitzen du, ez da euskarazko filmik (film laburrak sal-

bu) egiten.

Neurgailu ona da zinearena artea eta industria maila handi batean batzen dituen neurrian. Begira nola gauden.

■ Euskalkien inguruko gogoeta ere egin duzu. «Liluraren indarra» kronikan zera diozu: «Hiru Truku taldeak mendebaldeko kantu zaharrak kaleratu dituztenean, arrakastak batuaren esparrua gaingitu du. Musikak sortutako liluraren bidez ukitu dira sentsibilitaterik lotuenak, horrela ari da irabazten hizkuntzaren gaineko txostenekin lortu ez dena». Egun bizkaiera sustatzeko ekimenak agertzen ari direla dirudi.

Bai, asko aurreratu da mendebaldeko euskararen erabilera eta prestijioari dagokionez. Dena den, uste dut hizkuntzari kolorea eman beharrak mugiarazi gaituela denok, baina beldur naiz ez ote garen jarrera inmobilita berri batean eroriko. Erregistroz abe-



rasten segitu beharra dugu, beste euskalkien ekarpenekin, hizkuntza mailak desderdintzen, gaztelerazko argotaren menpetik askatzen...

■ Guggenheim Bilbao Museoa. «Handiegia da turismorako iman legez erabili nahi den museogatik ordaindu beharreko saria. Hau da, eta ez besterik berrehun euskal sortzaile eta ekoizle bildu dituen Kultur Kezka taldea Gasteizko talde parlamentarioekin izan denean mahai gainean jarri den ardura». Kultur Kezkaren indar eta esperientzia politiko eza, fundazio pribatu baten indarra, politikoen maniobralitate ezina... dira aipatzen dituzun arrazoietako batzuk.

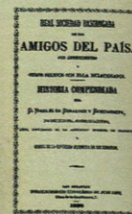
Guggenheim-ek egunero erakusten digu zer izan zen hura eta zer den fundazio pribatu bat. Oraintsu, sarrerak ehuneko berrogeita hamarra garestitzea erabaki du. Lan konbenioak nekez dira ehuneko bi eta erdian igoko. Zer indar daukagu administrazio publikotik harrokeria horren aurrean? Geuk sortutako munstruo eder bat

◆ ERIZ ZAPIRAIN



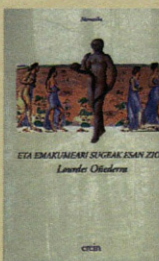
Astia Hartuta

L I B U R U A K

UDAL-
ADIERAZLEAKEUSTAT
131 orrialdeREAL SOCIEDAD
BASCONGADA DE
LOS AMIGOS DEL
PAÍS*Nicolás de Soralue y
Zubizarreta*RSBAP
108 orrialde

Honakoa «Udal Adierazleen» laugarren argitarapena da. Azken hirurak «Euskal urtekari estatistikoa» ren barruan gehitzen ziren: udalerrri bakoitzaren datuak zegokien gaiko atalean azaltzen zirela. Datuen kopurua dela eta, laugarrena urtekaritik bereizita argitaratu da. Liburuak Euskal Herriko udalerrri eta eskualdeen oinarritzko datuak biltzen ditu. Lehenengo, erabilitako adierazleen zerrenda bat egiten du, eta bakoitzaren definizio zehatza eman. Ondoren, adierazle horiek eta lurralde historikoa, autonomia erkidegoa, eskualdeak eta udalerriak oinarritzat hartuz, hainbat taula jasotzen du. Amaitzeko, aipatutako datuak modu argiagotzeko batean ikusteko hainbat mapa gehitu zaio ●

Lehenengo aldiz, 1880an argitaratu zen Euskal Herriaren Adiskideen Elkartea sortu aurreko eta ondorengo gertakarien berri ematen duen liburu hau. Guztira, hirutan argitaratu da, azkena 1998an. 1763an Peñaflo-ridako Kondeak eta beste hamabost prokuradorek Gipuzkoako Nekazaritza, Zientzia eta Arte erabilgarri, Industria eta Komertziorako Plana aurkeztu zuten Gipuzkoako Batzar Nagusietan. Hori da Euskal Herriaren Adiskideen Elkartea-ren lehen aurrekaria. Horren tankerako beste hainbat biltzen ditu liburuak. Eta ondoren, Elkartearen Estatutuak, izandako ospea, gainbehera, Bergarako Seminarioaren historia eta Elkartearen sortzaile Peñaflo-ridako Kondearen bizitzaren hainbat ohar ere jaso dira ●

ETA
EMAKUMEARI
SUGEAK ESAN
ZION*Lourdes Oñederra*Erein
184 orrialde
1.950 pta.ZER DAGO
AFALTZEKO?*Mary Risk eta
Nekane Umerez*Ibaizabal
25 orrialde
855 pta.

Udazkena, negua, udaberria eta uda igaroko dira Teresak Euskal Herritik Europa erdialdeko hiri batera bidaiatzen duen bitartean. Liburuaren muina, ordea, senarrarengandik hamar urte lehenagoko lagunarengana daraman barne bidaia da. Bakardadea, itxaropen eza, helburuen desagertzea... jorratzen ditu Oñederrak. «Ez dago Paradisurik/ez dago gerorik/ ez ziguten egia kontatu/ ez dago beste mailarik/ez zara handitzen/zahartu egiten zara», dio liburuaren hasierako poemak. Horretarako hamaika hizkuntza eta literatur estilo ez-kontzen ditu. Dire Straitsen «Romeo and Juliet» kantuari zati bat ere jaso du sarreran: «Juliet, when we made love, you used to cry» ●

Di- bertitzeko eta ingelesa ikasteko balio duen ipuina da honakoa. «Ingelesez irakurtzen dut» bildumaren baitan orain arte eginak dauden sei izenburuetako bat da. Bertan seme-alabek eta aita amari sorpresa emango diote afaria prestatuz. Horretarako, supermerkatua joan eta behar dituzten osagaiak erosiko dituzte. Ipuinak gainera baditu beste atal batzuk. Hasteko, irakasle eta gurasoentzat ipuina nola irakurri azaltzen duten oharak. Gero ipuina bera, orrialde bakoitza Carol Thompsonen marrazkiez eta euskarazko nahiz ingelesezko esaldi banaz horniturik. Eta amaieran, hitz garrantzitsuenen hiztegia eta esaldiak ingelesez ahoskatzeko gida ●

**GERNIKA
-ZUZENEAN 2**

Mikel Laboa

Elkarlanean
2.595 pta.

Joan den urteko abuztuan Victoria Eugenia antzokian eskainitako ikuskizunaren emaitza da diskoa. Emanaldiaren lehen zatian Laboak eta bere ohiko lankideek beren azken lanak aditzera eman zituzten. Eta bi bideo emanaldiren ondoren, Laboak Euskal Herriko Gazte Orkestrarekin eta Donostiako Orfeoiairekin hiru kanta eskaini zituen: «Gernika», «Txoria Txori» eta

«Baga-Biga-Higa». Diskoan, zuzeneko zortzi abesti jaso dira. Horien artean, lehen aipatutako hirurak bertsio sinfonikoan daude grabatuak Orfeoiairekin eta Orkestrarekin batera. Eta beste bi lehen aldiz grabatu dira: Atxagaren hitzez osatutako «Gure hitzak» eta Sarriñandiarren «Kiomantzidxa». «Elgeta», «Txinaurria» eta «Ezpata dantza» dira diskoan bildutako beste doinuak ●

«Ingelesa ikasteko bide berria sortu dugu»



■ **Eukene Herrera**
Ibaizabaleko Haur eta
Gazte Literaturako
arduraduna.

Noiz sortu zuen Ibaizabalek «Ingelesean irakurtzen dut» ipuinen bilduma eta nolako lana egin da orain arte?

1996an kaleratu zen bilduma honen lehen liburua. Eta ondoren, apurka-apurka 6 izenburu argitaratu dira. Gure asmoa datorren urtean beste bi liburu argitaratzea da. Eta baliteke hortik aurrera gehiago ere kaleratzea. Ez dago oraindik erabakia.

■ **Nondik sortu zen bi hizkuntzetan, ingelesez eta euskaraz, ipuinak egiteko ideia?**

Bilduma hau sortu zen momentuan ez zegoen Euskal Herrian horrelako ipuinik. Jarraitutako ereduei dagokienez, Espainia mailan bazeuden gaztelania eta ingelesezko liburuak. Eta Espainiatik kanpo, Frankfurtetara bezalako azoka handietan ikusten ziren horrelakoak. Han era horretako liburu mota ugari zegoen haurrentzako, helduentzako... Eta bertatik hartu genuen ideia. Honela, batetik ipuin entretenigarriak egitea; eta bestetik, ikusita haurrak gero eta lehenago hasten direla hizkuntzak lantzen, euskara eta ingelesa uztartzeko bilduma sortzea otu zitzaigun. Asmoa ingelesa irakurtzen eta ikasten laguntzea zen, horretarako bide berri bat eskainiz.

■ **Beraz, ez dira haurrek besterik gabe irakurtzeko liburuak?**

Batik bat gurasoekin edo irakasleekin irakurtzeko dira. Ipuin errazak dira berez. Baina haurrek aurrez azalpen bat behar dute. Orrialde bakoitzean esaldi labur bat dago. Baina haurrak irakurtzen ikasi berriak direnean, euskarazkoa irakurri dezaketen arren, oraindik ingelesa ez. Orduan, guraso eta irakasleekin irakurtzen dute: lehenengo euskarazko esaldiak, gero hiztegiko hitzak landu, ahoskera... Normalean, gurasoek eskolen bidez izaten dute horrelako ipuinen berri. Ikastetxeetan, ingeles mailaren arabera, aukeratzen dira ipuinok. Ez daude adin finkoko haurrei zuzendurik: ikastetxe batzuetan 3 urtekoek badute ingeles maila nahikoa, beste batzuetan 6 urte arte ez.

■ **Nolako harrera izan dute ipuinek?**

Ona. Jendeak jakinminenez hartzen ditu hone-lakoak, ez direlako irakurgai arruntak. Istorio laburrak dira, egitura sinple eta errepikakorretan oinarrituak. Baina badiu lagungarriak: hiztegia eta abar. Irakasle eta gurasoen laguntzaz etekin handia atera dakioke horrelako istorio bati. Gainera, modu diferenteetan landu daiteke: helduen ahotsetan entzun, norberak irakurri, ozen ahoskatu... ●

...ARGIA JOAN EGIN ZEN ETA
JOATEZ BAT, GARRASI IKARAGARRI BAT
ENTZUN ZEN GAZTELU OSOAN; ESKAILERETAKO
MAILAK KRAK EGITEN HASI ZIREN ETA TXIMISTA BATEK ESKAILERAK
POLIKI-POLIKI JAISTEN ARI ZENAREN AURPEGI BELDURGARRIA ARGITU ZUEN,
MAIORDOMOA ZEN. ARGIA ETORRI ZEN BERRIRO ETA ODOLEZ BETETA ZEGOELA IKUSI NUEN.
LABANA BATEN AHOAK DISTIRA EGIN ZUEN BERE ESKUTAN ETA ERREAKZIONATU ORDUKO HAREN GORTUA GAINERA ETORRI ZITZAIDAN

Distantzia guztietara irakurtzeko zailtasunak badituzu, hurbil zaitez MultiOpticasera.

lente
PROGRESIBORIK
onenak
VARILUX®

goza ezazu
egokitzen
BERMATUAZ

3 hilabetean
ordaindu
ERREKARGURIK GABE

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

www.multipticas.com

Bezeroaren arretarako telefonoa: 900 34 35 36

Mesedegarria izan daiteke kirola ETB-2an ere gazteleraz ematen hastea. Momentuz, Errege Kopako sei norgehiagoka izango badira ere, goi mailako kirola euskaraz iritsiko zaigu. Hain zuzen, jakin badakite euskararen normalkuntzan ETBren kirol emankizunek duten eragina.

BESTE BALOI BAT LAPIKORA



ALBERTO ELOSEGI

■ Futbolak euskarazko programazioari leku gehiegi kentzen diola argudiatu dute hainbat norgehiagoka gazteleraz ematen hasteko.

K irol gehiegi ematen duela leporatzen zaio ETB-1i. Pilota ia egunero eta futbola ere, ostiralean izan ezik. Ez zaie arrazoirik falta hori uste dutenei. Ez baita gaikako kate bat, orokorra eta euskarazko bakarra baizik. Asteburuan kirolak egundoko pisua du, larunbat nahiz igandean, eta astean zehar, programazioan kirol emankizun askotxo sartu izan dute ETB-lean, gaueko programazioa («Gaur egun», «Bertatik bertara», «Goenkale» eta «Sorginen laratza») aztoratzeraino; futbola, pilota edo saskibaloia dela. Horretaz jabetuta, neurri hau hartu du ETBko zuzendaritzak. Bestetik, irizpide ekonomikoa erabili dute kirola bigarren katean ematen hasteko, futbolarekin egiten den inbertsioa errentagarria izan dadin, bai audientzia, bai publizitateari dagokienez.

«Sakonean aztertu eta gero hartu da erabaki hau, momentuz Errege Kopako sei partidak izango dira. Bestelako zurrumurruak etxeko sukaldekoak dira» azaltzen digu Mikel Olazabal ETBko kiroletako buruak. Goi mailako futbola, pilota, txirrindularitza ETB-lean ematen jarraituko

■ Txalotzekoa da ETBkoen urtetako ahalegina euskara kirol hizkuntzara egokitzeko, erdarakadak baztertuz

dute. «Telebistan konpetentziari erreparatzen diozu, oso bitarteko aldakorra delako. Gu lehiakorrak izaten saiatzen gara, gure buruari muzin egin gabe baina, hau da, badakigu ETB-lek duen eta izango duen garrantzia euskararen normalkuntzan».

Uneotan, bi eskusiba nagusi ditu

ETBk: futbol ligakoa eta Errege Kopako aipatu 6 kanporaketa. Pilotan berriz, urtean ehun partidatik gora ari da ematen, bi jaialdi, estelarrak, bigarren mailakoak, zesta, erremontea, eta abar. Saskibaloian, AC-Bko eskusiba Canal + eta Sportmanian dutela, TAUn ligako 10 bat partida eman ditzakete. Sapolta kopan, aukera handiagoa izanda ere, TAUkoek oso zail dute kanporaketan aurrera egiteko. «Programazio irizpideak beraz, ezin dira epe erdira edo luzera egin, emaitzen arabera baino».

GUERREROREN USAINA. Inork ezin dezake uka ETBk egin duen ekarpena euskaraz bultzatzen. «1983tik hona, harrokeria litzateke sekulako lana egin dugula esatea. Guk behintzat, oso gustura bete dugu kirol eskusibak euskaraz burutzearen erronka». Horri lotua, tiradizoko film baten haria jarraitzeko ikusleak gutxieneko maila behar duen bitartean, kirola bezalako produktu eskusiboak euskaraz emanez gero, ez da beharrezkoa, narrazioa irudiaren osagarria baita. «Orain erraza da, baina garai batean buruhauste franko izan genituen euskara kirolaren hizkuntza teknikora egokitzeko. Kazetariez gain, kirolari izandakoak ere trebatu dira. Nire irudipena agian ez dator bat Euskaltzaindiako kideek dutenarekin, baina tira, jendeari dagokio gure ekarpena ona, halamoduzkoa edo erdipurdikoa izan den esatea. Guk bitartean, hobetu nahian segituko dugu».

Kirol emanaldien egiturari, nolabait esateko, kazetari bat egoten da narrazioaz arduratuta, bigarren bat elkarriketak eta egiteko, eta aditu bat, kirolari ohia izaten dena (Genar Andrinua eta Juanan Larrañaga futboleant). Orobat, 1 Formulako emanaldietan, estudioan dauden bizpahiru adituek jasotzen diren irudien gaineko beren iritzia ematen dute. Txirriri-



■ Urtean ehun pilota emanalditik gora eskaintzen dira ETB-1ean. Ordu askotxo badira ere, asteburuan bereziki, partida bat ere ez dute ETB-2ra pasako.

dularitzan ere, proba luzeak direnean, Euskal Herriko Itzulia edo Euskal Bizikletan kasu, solasaldi antzekoa izaten da. «Eman-kizunetan euskara jasoa erabiltzeari garrantzia ematen diogu. Guretzat, euskaraz txukun samar moldatzea kirol jakin horretan aditua izatea bezain pisuzkoa da-eta». «Adituak ezaguna eta erakargarria izan behar du, gainera. Aukerak hortaz, askoz murriztagoak dira» diosku Olazabalek. «Hori guztia lapikora bota eta gero dena ongi ateratzea ez da erraza, are gutxiago jakinda zuzenean aritzen direla. Eta ez pentsa, balizko aditu dextente baztertu dugu euren euskara maila nahikoa ez zelako. Nire ustez, gure oraingo adituek ezaugarri horiek bete ez ezik, ikuskizunari ere ekarpen bat egiten diote, euskaldungaiak erraz

jarraitzeko moduan».

Gure ingurumarian zoritxarrez, kirolean ere gaztelera dugu jaun eta jabe. Ezin ahortzi hainbat tokitan, tabernak nahiz etxe partikularretan, ETB-leko irudia atxiki arren, jendeak bolumena jaitzita eta gaztelera irratia piztuta ikusten dituela partidak. Horrek noski, egundoko eragina du euskaraz erdal maileguak erabiltzerakoan. Hartara, erdarakadak maiz entzuten dira, hala nola, «beste gol bat igo da markagailura», «korer berri bat», edota «Guerrero usaina dauka area barruan». «Gu saiatzen gara ahal den erdarakada gehien baztertzen; horretarako ETBko euskara sailekoak ditugu lagun, okerrak zuzendu eta esamolde berriak proposa diezazkiguten» gehitzen du Olazabalek.

ERRUSIAR ESATARI XELEBREA.

Estatu mailako irratietan, estilo sutua nagusitu da, Argentina edo Brasilgo esatarien etorriak kutsatua. Telebistan aldiz, ezberdina da. Telebistak berak markatzen du emisorako estiloa eta, irratia ez bezala, ez du hainbeste deskribatzen, ardatz nagusia irudia eta bertako giro soinu direlako. «Narrazioaz arduratzen den kazetariak bera osagarri bat dela pentsatu behar du, nahiz eta saskibaloia edo futbolak atletismoak baino gehiago laguntzen duten tonu bizi batean jarduteko. Futbolearen adibidez, plano orokor batean, baloia nork daraman esan behar du; ez ordea ezker edo eskuin hegaletik sartzen ari den, hori bistakoa da-eta».

Estiloaren kontua bestalde, aldatuz doa kultura batetik bestera. Mikel Olazabalek oso gogoan du Realak Minsk-eko Dinamoren kontra zuen norgehiagoka bat. «Errusiar esatari bat ezagutu eta seko harrituta utzi ninduen. Bera hona etorri zen partida Bielorrusiarako zuzenean ematera, eta guk lagundu genion, eroso sentitu zedin. 'Txuleta' moduko batzuk eta guzti egin nizkion. Emanaldia hasia zela, konturatu nintzen ez zuela fitsik ere esaten. Isilune luzeen ondoren, tarteka bi hitz botatzen zituen, eta hori zen dena. Korner bat zegoenean ere juxtu-juxtu esaten zuen. Hamaika ikusteko jaiok gara! Nik ondoezik edo bihotzekoak emanda zegoela uste nuen. Zurbil-zurbil zegoen, gainera. Kezkatuta, ea zerbait gertatzen zitzaien galdegin nion eta berak ezetz, lasai egoteko; hori, errusiar estiloa zela. Lasaitu ederra hartu nuen. Gero, Argentinara zoaz, eta sekulako hitzjariora dutela ikusten duzu, eta gola denean, zer esanik ez, ordu erdiko oihua. Gu berriaz, erdibidean gaudela esango nuke» ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

T x o r i B a t e k E s a n D i g u

■ DOKUMENTALAK PRIME TIME ORDUTEGIAN

Ezustea izan da Antena 3k berriki eman duen dokumentala emakumezkoen salerosketa salatuz. Sofres-en audientzia neurketaren arabera, %43,5eko «share» delakoa lortu zuen, eta Tele 5eko «Cronicas marciales»ek berriz %15 baino ez. Horrek argi adierazten du, dokumentalaren generoak ere tiradizo handia izan dezakeela ●

FILM LABURREN LORALDIA TELEBISTAN

Astearte gauero film labur bat emango da Espainiako La2en, antolatu duten lehiaketa nazionalaren barruan, 120 eman arte. Ondo legoke, ETBk ere antzeko ekimena izango balu. Hain zuzen, industriarik ez badugu ere, urtean zehar film labur anitz egiten da Euskal Herrian, zirkuitu baten faltan oharkabea pasatzen zaizkigunak ●

■ EUSKALTEL TELEBISTA LOKALEN ATZETIK

Komunikabideetan sartzeko interesik ez zutela esan zuten arren, Euskaltekoek buru belarri ekin diote EAEko hiru hiriburuetakotelebitetan partaidetzak erosteari. Halaxe, Canal Bizkaia-ko kapitalaren %9,99 erosi dute. Canal Gasteiz-ekiko hartu-emanak aurreratuta daudela, Tele Donosti da hurrengo jomuga ●

Irrati libre honen uhina handitu nahi dute. Betiko eredu atxiki arren, gero eta fundamentu handiagoz dihardute. Kolektiboek jarraipen batekin egin saioez gain, gau magazina dute buruan.

GASTEIZKO HONDARTZA GORRIA

Gasteiz hiri tradizional eta kontserbadorea dugu. Hori da bederen, nagusitu den irudia. Baina jakina denez, batak bestea dakar askotan. Eta Hala Bedi, 1983an sortu zenez geroz, «karka» ez direnen erreferentzia bilakatu da, entzule fidel samarra erakarriz. Hain zuzen, Gasteizek alderdi «kañeroa» izan du beti; prozesio ateak, festa alternatiboak edo Gasteiz autonomia direla. «Gu hasi ginen ez bezala, orain kontserbadoreak findu egin dira. Hori kontuan hartuta, azken aldi profesionalagoak gara nolabait esatearren, dial kutsatua argi izpi batzuk helarazteko, umorea eta ironia erabiliz, gainera» diosku Migel Angel Hernandez kideak. Informatiboak, «Suelta la olla» goizeko magazina, eta «Bagazina» arratsaldeko emisioen ardatz izanik, programazioa indartzen joatea dute helburu nagusi. «Duela gutxi topaketa ba-



■ Liberaturen bat hartzeko aukera hausnartzen ari dira, bai gaueko saioari begira, baita administrazio lanak egiteko ere.

tzetan egon gara. Bertan ondorioztatu dugunez, irrati libreen betiko ereduari uko egiten ez badiogu ere, bi moldeak uztartuko dira; batetik, puzzlean egindako programazioa, saio bat taxuz egin nahi duen edozeinek burutu dezakeena, eta bestetik, ko-

lektiboek jarraipen batekin aurrera ateratzen dutena, programazioa nahaspiloa bihur ez dadin». Aurrera begira, gaueko magazin bat abiarazteko asmoa dute: «Zerbait ludikoa bezain sentsuala. Hori finkatzeko baina, eztabaidatzen ari gara norbait liberatua hartu beharko ote dugun».

Hala Bedi 2 milioi pezeta inguruko (8.000 libera) aurrekontua izaten du urte osorako, 160 bat bazkideen kuotek osatzen dutena, hilero 1.000 pezeta (40 libera) inguru emanez. Gainerakoa, txoznak jarritz eta milaka kamiseta salduz lortzen da.

Euskararen presentzia azkenik, %25-30ekoa da, arratsaldeko «Bagazina» euskara hutsean egiten da eta beste hainbat elebitan. «Hirian euskararen batez besteko ezagutza baino handiagoa, alegia» ●

◆ BEÑAT DOXANDABARATZ

A u r p e g i a

■ Migel Angel Hernandez

«Gure eragin soziala da politena»

«Zibertrainera» saioa egiten du Gasteizko Hala Bedi Irratian.



Hala Bedi-ko sortzaileetako bat dugu Migel Angel gasteiztarra. Nagusiki, teknikari gisa jardun duen arren, esatari lana ere gustatzen zaio. Orain, «Zibertrainera»n aritzen da, astelehenero 21:00etatik 22:00ak arte. «Internetaren alderdi gorriena aztertzen dugu, hau da, jendeak sareak ikuspuntu horretatik erabiltzen ikas dezan». Beste lau lagunen laguntza du, gehi Justo de la Cueva kolaboratzaile

nafarrarena. «Saretik ateratako musika elektronikoa ere jartzen dugu entzungai. 'Galera' izeneko atalean norbait galeretara bidaltzen dugu egin duen zerbaitengatik». Bere ustez, politena Hala Bedi duen eragin soziala da, «zure lanaren emaitza nola edo hala ikusten dela. Zailena berriz, eguneroko jarduna izaten da, denbora asko kentzen dizu-eta» ●

B a g a k

■ HERRI IRRATIA ETA ONDA VASCA HITZEZ HITZ

Ziurtat jo daiteke Gernikako Onda Vasca eta Herri Irratia batu egingo direla. Noiz da jakin beharrekoa. Izan ere, negozioak aurreratuta zihoazen arren, atzerapena egon da, azken orduan irrati ezagun batek egitasmoarekin bat egitea eskatu dielako. Ez dugu izena esango, baina elkarte hau gauzatuko balitz, indar polita hartuko luke irrati berri honek, bai entzule kopuruan, bai bertako gaiak galbaherik gabe zabaltzeari dagokionez. Oraindik zehaztu ez bada ere, litekeena da goiz eta bazkal buruko programazioa kate bakoitzak egitea, eta arratsaldeko berriz, Herri Irratiak bere gain hartzea ●



ALGORTA otsailak 12
Ipuin kontaketa
Ipuinak kontatu edo entzun nahi dituzten helduek "Kontularien Kluba" k antolatutako saiora joan baino ez dute.
Kultur Etxea
19:00



DONOSTIA otsailaren 11tik 13ra
Antzerkia
"La ratonera" lana eskainiko du Txalo taldeak. Agatha Christieren obra hau Ramon Bareak zuzendu du eta euskal aktore ezagunek antzeztzen dute (besteak beste, Ane Gabarain, Ramon Agirre eta J.L. Mendiaraizek).
Victoria Eugenia Antzokia
22:00



IRUN otsailaren 16tik 29ra
Erakusketa bezitzailea
Liburu bat nola egiten den azaltzen du erakusketa bitxi honek.
Amaia Kultur Zentroa



DONAPALEU otsailak 17
Hitzaldia
"Amaia Ezpeldorein urratsarik" solasaldian Iñaki Borda hiru liburutan pertsonai izan duen detektibe horri buruz ariko da. Aitzakia horretatik abiatuta, idazle amikuztarraren beraren lanerako iturriak eta helburuak biluztuko dira.
Zabalik (Frantziakantot)
20:30



BILBO otsailak 11
Kontzertua
La Polla taldeak, oholtza gainetan hogei urte daramatzan honetan, "Toda la puta vida igual" disko berria aurkeztuko du.
Kafe Antzokia
22:00



ANDOAIN otsailak 13
Mendi irteera
Euskalduna Mendi Taldeak Gasteiztik abiatu, eta Azazeta portua igotz Indagana eta Arrigorrista gailurrak harrapatuko ditu.
Izenematea: Kale Nagusia, 31 (Andoain).



IZPURA otsailak 11
"Upeletan Erironka"
Antzezlekua sagardotegi bihurturik, Laxok taldeko dantzariak lehiari ibiliko dira, nor baso fin eta luzeragora igo. Bitartean, Egaña eta Peñagarikano bertsolariak hitz neurtuz erironka bideratuko dute.
Faustin Bentaberry
21:00

GASTEIZ otsailak 17

Kontzertua
Xabier Amuriza bertsolariak bildu dituen Bizkaiko kopia zaharrak eskainiko ditu, Tapia eta Leturia trikitilariak lagundurik.
Principal Antzokia



GERNIKA otsailaren 27ra arte
Grabatu erakusketa
Juan Luis Baroja Collet-en kobrezko xafak zizelkatu eta tintaz zipritinduz egindako lanak ikusgai.
Euskal Herria Museoa



IRUÑEA otsailak 11
Zinea
Euskaraz azpi idatzirik, "Biziaren arbola" filmea eta "Gizon gazte baten kondaira" laburmetraia ikusgai.
Karrikiri Euskara Elkarteak antolatutako emanaldian.
Golem Zinemak
20:00

Agendarako deialdiak hogei egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Argitarapen honen edizioko laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora:



fundazioa
fundación



Aurtengo neguaren hotz eta lehortearen ondorioz, lehenengo suteak jazo dira. Badaude ordea, suteen ondoren, bereziki azkar hazten diren bi landare mota: gurbitza eta txilar handia.

APROBETXATEGIAK

Aspaldiko negu hotz eta lehorre-na aurtengo hau. Urtarrila erabat lehorretik joan da eta gure aurrekoek maiz aitatzten dituzten ahanzteko moduko gerra garaiko izozteak ekarri dizkigu opari. Ondorioz hostajea galtzen ez dutelako edo negua atsegin dutelako berde-berde egon beharko lukeen landare eta belaze askok erabat gorrituta igaro dute hil beltza.

Gorri honek urteko lehen suteak ere haizetu ditu. Urtarrilean bai! Lurraren espekulazioa, basoen ordeztur gorria maite duenen batek, lahar edo ote sasia erre asmoz zebilenak... jakin ezazu nork piztua, baina hotzikara gartzen duen urteroko suak pasatako milioika eta milioika goldetako



lehenak erre dira Donostialdean.

Behin baino gehiagotan aitatu dugun gurbitza (*Arbutus unedo*) eta oraintxe loruzuriz josia dagoen txilar handi edo zurikata (*Erica arborea*) dira sute hauen ondoren sail berriak kolonizatzen aprobetxatutakoak.

Gainerako espezieek ez bezala aparteko kementa dute adarrak eta enborra erabat erre eta ipurditik altsuma mordo ikusgarria boteaz ingurua bereganatzeko. Su-piztailen aurkako borrokan bi landare hauek landatu beharko genituzke betikoen tartean. Lur gorrien aprobetxategien aurka naturaren aprobetxategiak ●

◆ JAKOBA ERREKONDO
mandio@redestb.es



Espainian hirutik batek pairatzen ditu barizeak. Honen harira, jakitun ugari bildu da Tolosan patologia benosoaren lehen Nazioarteko Bilkuran, gaitzaren zahar eta berriak hizpide hartuta.

BARIZEEN INGURUKO I.BILKURA

Joan zen asteen, urtarrilaren 28an, goimailako bilera medikoa burutu zen Tolosan, barizeen gaineko azken aurkikuntzak eta egungo ezagupe-nak eztabaidatu eta aztertze-ko.

Merezi ote du barizeak bezalako kontu batek nazioarteko bilkura bat egitea, kanpoko nahiz bertako adituak mobilizatzea, eta hainbeste hauts harrotzea? Erantzuna baiezkoa da, ikusiz patologia honen eragina (% 30ekoa Espainian, hau da ia 3 pertsonatik batek barizeak ditu) eta berorren kariaz sortzen den interbentzio medikoen kopurua (bai diagnostikorako eta baita barizeen tratamendurako ere).

Bukatzeko aholku batzuk emango di-



tut, edozeinentzat baliagarriak direlakoan:

✓ Ez erabili gorputzaren beheko aldean es-tutzen duen arroparik, ezta takoi altuko za-patarik ere.

✓ Pisu egokia mantendu. Ez edan alkoho-

lik ezta erre tabakorik ere.

✓ Emakumezkoek ahoko antisorgailuak medikuaren aginduz bakarrik hartuko di-tuzte.

✓ Egutero ur hotzetan bainuak egin (10-20 segundotan), orkatilatit gorantz.

✓ Medikuari galdetu ea galtzerdi elastiko-rik erabiltzea komeni zaizun.

✓ Ahal izanez gero igeriketa edo txirrin-dularitza praktikatu.

✓ Ibili ahal duzun guztia: egutero ordu-erdi gutxienez.

✓ Ez egon zutik denbora luzez. Orduero 20 minutuko atsedenaldiak hartu, zangoak goian edukiz eta masaje txiki bat eman ●

◆ JABIER AGIRRE

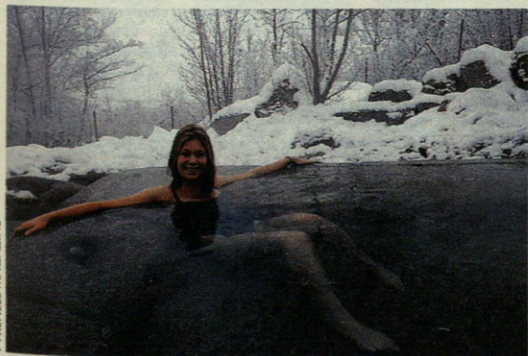


Cerdanya, harri zaharren distiraz

Cerdanya, bere kokaleku pribilegiatu eta eraketa bereziarengatik, Piriniotan hobekien xedatzen den eskualde erakargarria da. Baso sakon, goi alaleku eta 3.000 metrotara hurbiltzen diren gailurrek margotzen dituzte lur honen kolore, distira eta argitasuna, aisialdiko edozein jarduera praktikatzeko ingurune natural bikaina bilakatuz.

Cerdanya, itsas-galgaren gainetik 1.000 metrotara dagoen hondo lauako sakonunea da, 40 km. luze eta 10 km. zabal neurtzen duena. Administrazio aldetik, 1659. urteaz geroztik, Espainiak eta Frantziak banatzen dute Cerdanya eta Piriniotako Ituna deritzanaren eskutik, Liviako enklabea frantziar estatuak inguratuta geratu delarik. Muga honek ez dauka eskualdearen zedarre naturalekin zerikusirik. Iparraldean, Frantziaren menpe, Goi Cerdanya geratzen da. Bere hiriburuan Mont-Lluis, Capcir eta Conflent-eko eskualdeen sarrera menperatzen du. Mugaren bestaldean, Puigcerda, Behe Cerdanyaren hiriburua.

Cerdanyako apeu turistiko handienetarikoa bat 60 kilometrotako erradio baten barruan dauden 19 eski-estazioak izanik, gu harengana hurbilduko gara bertako lurrek gordetzen dituzten mendetako altxorrak kausitzeko asmoz. Horrela, harlauza itzelak arro upatzen dituzten megalitoak, arte erromanikoa gordetzen duten ermitak eta xarmaz beteriko harritzko herrixkak topatuko ditugu gure bidean.



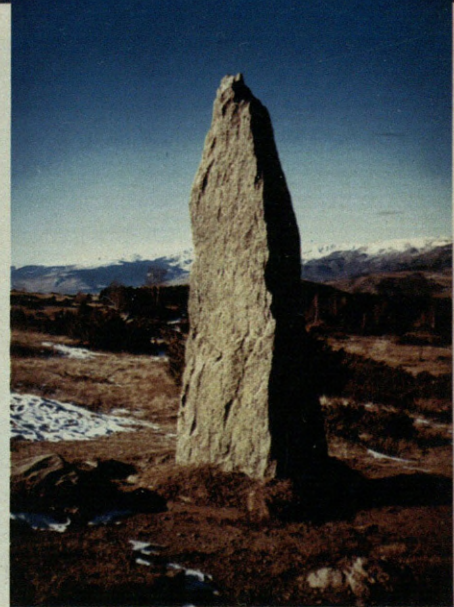
■ Cerdanyak termalismoaren aukera ere eskaintzen du.



PYRENEES MAGAZINE

Cerdanyaraino joateko ondorengo ibilbidea jarrai dezakegu: Paue, Tarba, Lannemezan, St-Gaudens, Salies-du-Salat, St-Girons, Fois eta Ax-Les Thermes. Hiri hau iragan ondoren aukeratu beharko dugu Puymorensko tunela zeharkatu ala izen bereko lepora igotzea. Ikusmira paregabeen zaleek azkeneko aukera hau hautatuko dute arauz. Lepotik jaitsiz, gure ezkerrean Carlit mendia geratuko da, Cerdanyako eta Ekialdeko Piriniotako gailurrik altuena. Inguruko ohiko igoera izanik, bere 2.921 metro sarri eta aise igotzen dira udan.

Guretzat Cerdanyako atea izanen den Porta herrixka topatuko dugu lehenik. Aitzinago, Querol, Riutés, La Tor de Carol eta azkenik Enveig izango dira zeharkatuko ditugun herrixkak. Azken honetatik, ezkerretik sortzen den eta Bena, Feners eta Brangolí herrietara doan bidea hartuta, Cerdanyako trikuharririk ikusgarriena izango



INIGO TAINYURRETA

dugu helmuga. Gainera, pistatik ikusmira ederra izango dugu Cerdanyako hegoaldea eta lautada menperatuz.

Bena ezkerrean utziko dugu bidegurutzean eta Feners iragan ondoren, zelai batean eta ehun metrotara bidearen eskuinaldera, «Cova del Camp de la Marunya» deituriko trikuharri itzela dago. Megalito eder honek oraindik eusten dio estaltzeko



INIGO TXINTXURRETA

■ «Cova del Camp de la Marunya» izeneko trikuharria Cerdanyako ikusgarriena da.

harlauzari; 3 metro baino gehiagoko diametroa du. Ganbarako harlauza batek lau metroko luzera hartzen du.

Berriro Enveigera itzuli ondoren, Ur izeneko herrixkara abiatuko gara... herri honetan bi erreka nagusi batzen direlako ukanen ote du izen hori? Angostrinarako bidea hartuta eta herri hau iragan ondoren, baina Targassonara iritsi aitzin, «Targassonako Kaosa» dago. Milioika urtetako higadurak landua, «Targassonako kaosa» granitozko harri itzelen haitzpitartea da. Amini bat gorago Themiseko eguzki-zen-trala dago.

Bidea jarraituz eta Eguet herria ezkerrean utzita, Odellora iritsiko gara, herri honetako eguzki-labe eskerga nahitaezko bisita izanen delarik. 7.000 kristal txikiz osatuta, 42 m-ko altuera eta 54 m-ko zabalera ispilu paraboliko itzelak, eguzkiaren norabidean biratzen duten 4 metro karratuko 62 ispilutan islatutako eguzki-izpien erradiazioa jasotzen du. Izpia 1.000 Kw/orduko energia elektrikoa sortzeko gai den 4.000° C-ko labean biltzen da.



INIGO TXINTXURRETA

■ Bordako trikuharria, giblean «Font-Romeu» eta Odello agertzen direlarik.

Bestalde, Odelloko elizako atari erromanikoa (X. mendekoa) eskualdeko zaharrenetarikotzat jotzen da. Odello baino pixka bat gorago, eski-estazioak famatua duen «Font-Romeu» (Erromesaren Iturria) ikusiko dugu. Bertan, Joko Olinpikoen aurreko hiria bisitatzea interesgarria da, Grenobleko Joko Olinpiko zurien partehartzaileak entrenatu eta hauei ostatu emateko eraiki zena.

Odello eta «Font-Romeu»tik Mont-Lluisera hurrandu gaitzeko, Piriniotako Ituna adostu ondoren Luis XIV.aren aginduetara eraikitako gotorlekuaren harresiak bisitatzeko asmoz. Interesgarriak dira halaber «Ate Nagusia» eta setio garaietan bertako biztanleak urez hornitzeko asmoz eraiki zen «Rueda dels Forcats». «Ate Nagusia»ren ondoan, Cerdanyan eraikitako lehendabiziko eguzki-labea ikus daiteke.

Mont-Llusetik atera eta Perxako lepotik Eina izeneko herrixka xarmangarriara abiatuko gara. Einarira iritsi baino kilometro bat lehenago, ordea, eskuinetik sortzen den pistak «Borda» trikuharrirantz eramango gaitu. Ikusmira paregabea eskaintzen duen muino txiki batean kokatuta, tumuloaren itxura bikain mantendu da gaurdaino. Ganbara berreraikita dago, lehen jarrita ez zegoen estalkia gaur egun lau harlauzen gainean ageri baita. Megalito eder hau historiaurreko aztarnategi garrantzitsu baten barruan dago, bertan zeramika, errota, tumuluak eta beste material ugari aurkitu delarik.

Einako harrizko etxeen liluraz gozatu ondoren, Sallagosa herritik Llivia aldera abia gaitzke. Llivian, Esteve sendiak 1415etik 1942a arte eraman zuen garai bateko «Farmacia» ospetsuaren tradizioa jarraituz, bikain antolatutako museoa bisita dezakegu. Lliviak ere

ur beroa eta Cerdanyako sukalde goxoa eskaintzen du. Aipatu behar dira hemen bertako sukaldearen jaki tipikoak, esaterako: «trinxat» (aza, patata eta urdiaiz egindako platera); «conill amb llenegues» (lapina llenegues izeneko perretxikoz); «tiro amb naps» (ahatea arbiarekin); «fette amb agredol» (gibela eztiarekin eta ozpinarekin); «sopes dall» (baratxuri zopa); «pastis de ceps» (onddo-pastiza); «saltejat de bolets» (perretxikoen salteatua); «truita de cremalloses» (cremalloses deituriko perretxikoen omeleta).

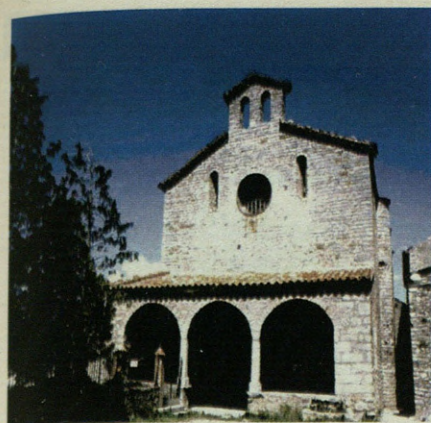
Lliviatik 6 kilometrotara, muga igarota, Puigcerda, Cerdanyako hiriburua eta eskualdeko merkataritza, turismo eta komunikaziogune nagusia dago. Hiria eta bere inguru guztia begiz ederki gozatzeko udaltxeko plazan dagoen «Cerdanyako bal-



■ Odelloko eguzki-labea.

koa» deritzanak bista bikaina eskaintzen du. Iparraldean, hiria urez hornitzeko helburuz 1310. urtean eraiki zen lakua dago, zuhaitzi mardulez eta garai bateko jauretxez inguratuta.

Puigcerdatik hegoalderantz abiatuz, Alp herriarekin egingo dugu topo. Bizitoki garrantzitsua da eta La Molina eta La Massella eski-estazioak bere udalerriaren barnean sartzen dira. La Seu d'Urgellerantz doan bidea hartuz gero, Bellver de Cerdanya izango da gure hurrengo geldialdia. XIV. mendeko arkupedun enparantzako ojiba-arkuak eta Isovoleko marmol gorritzko bataiarria duen eliza erromanikoa ikustea merezi du. Ikusgarria da orobat Bellveretik kilometro batera dagoen Talloko eliza erromanikoa. Eliza erromaniko



honi «Cerdanyako katedrala» deitzen zaio.

Bellveren ondoan dagoen Prullans heritik «Can Auren» izeneko trikuharriko ibilbidea has dezakegu. Megalito honen aurkikuntza gorabeherez beteta dago: 1915eko abuztuan arkeologo talde bat Prullansera iritsi zen trikuharriaren indusketari ekiteko asmoarekin. Taldeak Prullanseko ostatuan pasa zuen gaua eta han izan zuten Prullanseko biztanleek talde honen asmoen berri. Zoritxarrez, gau hartan bertan, herriko langile talde batek aurea hartu eta «olla de diners» —kondairetako diruz betetako lapikoa— aurkitzeko funtsik gabeko itxaropenez megalitoa hustu baitzuten. Hurrengo egunean, arkeologo taldeak, trikuharria iritsi zenean, megalitotik kanpo zabaldutako hondakinak besterik ezin izan zituen jaso.

Berriro errepeidea hartuta, itzulerako bidean La Seu d'Urgellerantz abiatuko gara, Cerdanya agurtuz, eta jakinda aste honetan aurkeztu dizkizuegun bazter erakargarri hauek baino askoz gehiago eskaintzen dizkigula; hala nola, mendi arroak, laku gardenak, mendizintzurak, kobazuloak... Hurrengo bidaia baterako jomugak izango direnak ●

◆ IÑIGO TXINTXURRETA



■ Cerdanyaren banaketa

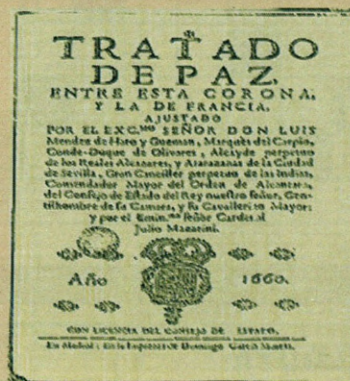
Cerdanya, banaketa administratiboari dagokionez, museoan egoteko pieza xelebrea da doikebe. Katalunia (Girona, eta Lleida), Espainia, Frantzia eta Ekialdeko Pirinotako administrazioen barruan dago.

Banaketa ugari egin badaiteke ere, —Goi Cerdanya eta Behe Cerdanya esaterako—, banaketa administratiboak bi dira: Frantziakoa eta Espainiakoa. Kataluniaren barruan, halaber, Girona eta Lleidako banaketa probintzialak.

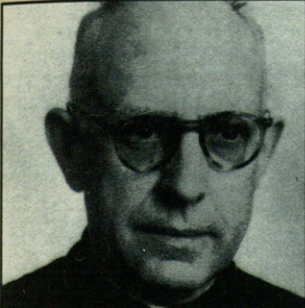
Hala ere, hegoaldea Cerdanyako «Conseil Comarcal» en eta Kataluniako Generalitateen gero eta menpekoago da. Cerdanyako ereserkiak dioten bezala, 1659an, Pirinotako Itunaren ondorioz, Frantzia eta Espainiaren artean politikoki banatu zen. Kataluniak Rosellon,

Conflent, Capcir, Vallespir eta Cerdanya erdia galdu zituen Frantziako koroaren mesedetan. Mugak hesi surrealista eta ikustezina altxatu zuen eskualdean eta familia aunitz alde banatan zatiturik utzi zuen. Muga egiaz inoiz ez da existitu Cerdanyako biztanle askorentzat eta «La Ratlla» deitu izan zaio (marra) trufa moduan. «Cerdanya» izenari dagokionez, «Ceretania» n duela sorburua onartuta dago, hau da, «ceretaniarrak» bizi ziren lekua. Dugun lehen deskribapena

Apameako Poseidoniorena da, K.a. 80. urtean: «Piriniotan, Iberiar isurialdea zuhaitzez beteta dago (...) Erdialdean, bizitzeko oso egokiak diren tokiak badira. Han ceretanoak bizi dira, iberiar tribua izanik, urdaiazpiko bikainak ekoizten dituztenak» ●



Hitz Gezidunak

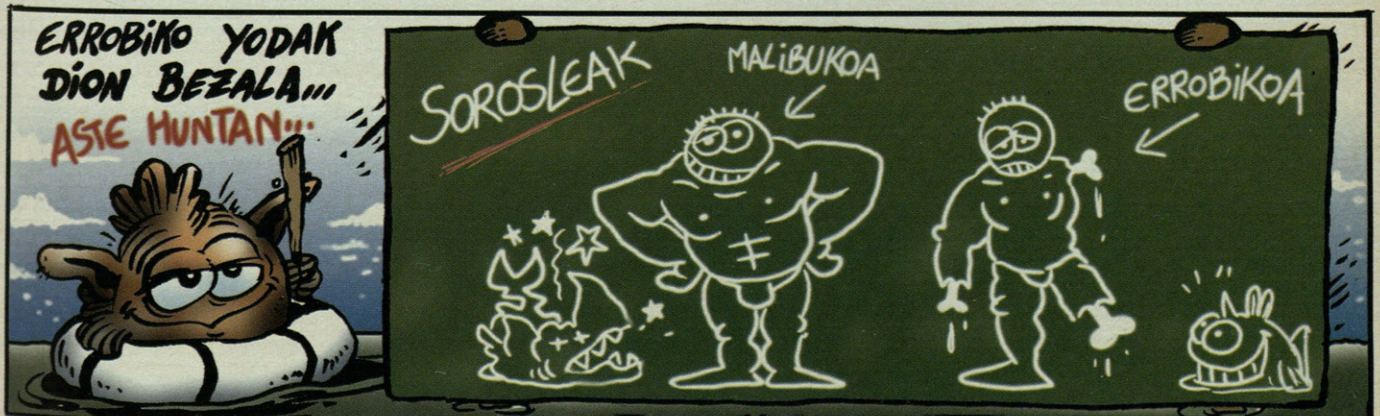
	Izena	Xumea	Hautsi	Intsektu- mota	Behizainak
	Ehortzi	Röntgen	Gaixo	Suitzako ibaia	
	Sufrea	Uretako bizidun			
	Zezen zikiratua	Arautegi			
Abizena	Italiako				Bokala
Infin., hondoratu	Sumatu				Egoera
			Tona	Modu atzizkia	
			Zortea	Zenbaki bikoitia	
Portu		Bokala	Eraikin- mota		
Leze		Tratamen- du-mota	Musika nota		
				... egina, total egina	
				Erdi, hitz elkarketan	
Jainko egiptoarra	Madariak				Egile atzizkia
Ozenki	Kanpo				
			Iridioa	Aluminioa	
			Boroa	Uranioa	
Gurasa arra		Elkartu			Bokala

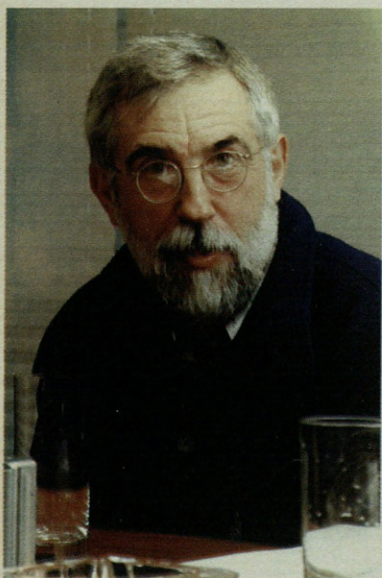
Pertsonaia: Euskal idazlea eta erlijiosoa (1901-1990), "Genio y Lengua" liburuaren egilea

Denborapasa: LUMA • Umorea: KIKE AMONARRIZ • Komikia: MARKO ARMSPACH



ERROBIKO PIRANJAK





EMILIO LOPEZ ADAN

EUSKAL ZIBILIZAZIOA

Berrikitan, Likiniano elkartek argitaratu du «La gran curva vasca del 2000». Liburuak badauzka asmo erupturista eta imaginazioa eta, hain zuzen, bertute horiek dituzte eskas ateratzen diren hainbeste lan akademikok eta ikerketa soziologikok. Trinkoa da, doinu beroaz idatzia, guztiz konprometitua. Batzuetan, botereen aurka ibiltzeko gogo urrun eramaten du, eta oinarri gutxiko baieztapenak botatzen ditu, bereziki osasunaz edo biologiaz. Puntu bat baizik ez dut ARGIAko txokoaan aipatuko: Euskal zibilizazioa. Leku askotan ageri da, eta haren edukin politikoa ez da pasatzen uztekoa.

LIBURUAK postulatzeko du badela euskal zibilizazio berezia, estatu zapaltzaileen barbariarri guztiz kontrajarria. Paleolitikoan sortu omen zen, Europako biztanleen hominizazioaren garaian; gero, Mediterraneo ondoko matriarkalismoaz aberastu zen; bukatzeko, kultura greko-latinoaren hoberena bereganatu zuen, nortasuna galdu gabe. Hots, berdintasunean eta kulturaren finkatu gure zibilizazioak badarama hamaika mila urte borrokan inguruko herri eta estatuen aurka, zeinak, jatorri sur-germaniarrekoa izanik, bortitz, militarizatu eta patriarkalistak baitira. Gurea ez omen da nazioa askatzeko borroka soila: zibilizazioen gatazka da, eta, irabaztean, humanitate osoari irekiko diogu askatasunaren atea.

Laburpenak ez dira guztiz zehatzak, baina ez gara liburuak proposatzen duenetik urrun. Harrigarria da zein disonanteak dituen gaurko errealtatearen analisiak eta zibilizazio horren erreferentziak. Idazleak gaurko klase borrokan ikerketa oso pertinentea egiten du, tradizio marxistaren barnean, eta deskripzioa egitate material eta ideologikoetan finkatzen da. Horiek ditu kapitulu hoberenak eta, niretzat behintzat, argigarriak dira. Berriz, paleolitikotik hona eta Mediterraneo ondoko Ama Jainkosen aztarnetatik guregana, hutsean egin jauziak, analisi kritikorik gabekoak, aire gorrian gelditzen dira. Bisionarioek lekua badute ere, generoen nahastea ez da komeni. Asiskok eta lagunek

Mariren eta Ama-Lur famatuaren inguruan brodatzen dutenean, artisten probokazio gisa, zuhurak eta espainiolistak kakinarazteko, bere eremuan dira: doinu umoretsua eta asmakizunaren metatzea ongi doazkie lan ikonoklastei. Baina fantasia berak lehen graduan hartuta, tradizio marxistan eta analisi zientifikoa finkatu nahi den liburu batean, desegokiak dira.

Beharbada, oraindik ez dugu gainditu euskal nazionalismoaren tradizio bat: historia mitifikatua sustraitu gure eskubideak. Arantisentzat, euskal enda munduko arraza kristaurena zen eta horregatik behar genuen espainol birautiengandik bereiztu; gero, nazionalismo burgesak herri demokratikoarena ginelako baieztatu zuen. Horiek, behintzat, bazituzten oinarri materialak: Mendebaleko Pirinioetan ziren etxeko-jauen batzarrak. Gainera, erromantizismo nazionalista europarrak eman zien koherentzia historiografikoa. Berriz, azken garaietako erupturismo erradikalak ez dauzka minimo material horiek ere, eta, ideologia bezala, euskal zibilizazio perfektua lotzen bada naturarekiko eta osasunarekiko jarrerekin, esoterismo irrazional modernoekin baizik ez da erkatzen ahal.

NIRE ustez, ez da serioa. Askatasuna bilatzeko, gure leku errealean tinko ibiltzea egokiago da. Ez gara abertzale gure nortasun nazionala besteena baino hobea (kristauagoa, demokratikoagoa, matriarkalagoa edo iraultzaileagoa) delako, baizik eta besteak bezala garelako eta, beraz, eskubide berak ditugulako. Hemen ere badugu matxista, bortitz edo ustelen proportzio ederra, eta horrek ez du zerikusirik burujabetasuna eskatzearekin. Eskubidea dagokio kontzientzia nazionala duen edozein komunitateri, eta ez da meritu etnikoen arabera banatzen: askatasunaren alde borrokatzea zilegi zaigu itxusiak izanik ere. Gero, askatasun nazionalarekin batera iraultza soziala nahi badugu, gure antzeko sozietateetan ikusi, ikasi eta elkartu beharko gara, ondokoak bisigotoak edo frankoak diren erreparatu gabetik. Langileen eta zapalduen internazionalismoa auzoekin egiten da bereziki, eta, zibilizazio kontuan, lehen auzoak Kaukasoa edo Ertameriketan aurkitzen badira, marka txarra ●

“Hemen ere badugu matxista, bortitz edo ustelen proportzio ederra, eta horrek ez du zerikusirik burujabetasuna eskatzearekin. Eskubidea dagokio kontzientzia nazionala duen edozein komunitateri, eta ez da meritu etnikoen arabera banatzen: askatasunaren alde borrokatzea zilegi zaigu itxusiak izanik ere”



Euskal Herriko Oraitzapena MAKILA

Mizpira/Alpaka

Mizpira/Zilarra

Gaztaina/Larrua

Mizpira/Larrua



• *Opari Bereziatarako*

• *Pertsonalizatu Daiteke*

• *Neurrira Egiten Dira*

• *Eskaria Denboraz Egin Behar Da*

• *Prezio Aukera Desberdinak*

• *Alberdik eginak*

Informazio edo argibide gehiago nahi baduzu, deitu gure telefonora
edo ondoko laukia bete ondoren, bidali gure helbidera.

IZEN-DEITURAK _____

KALEA _____

HERRIA _____

HERRIALDEA _____

ZBKIA _____

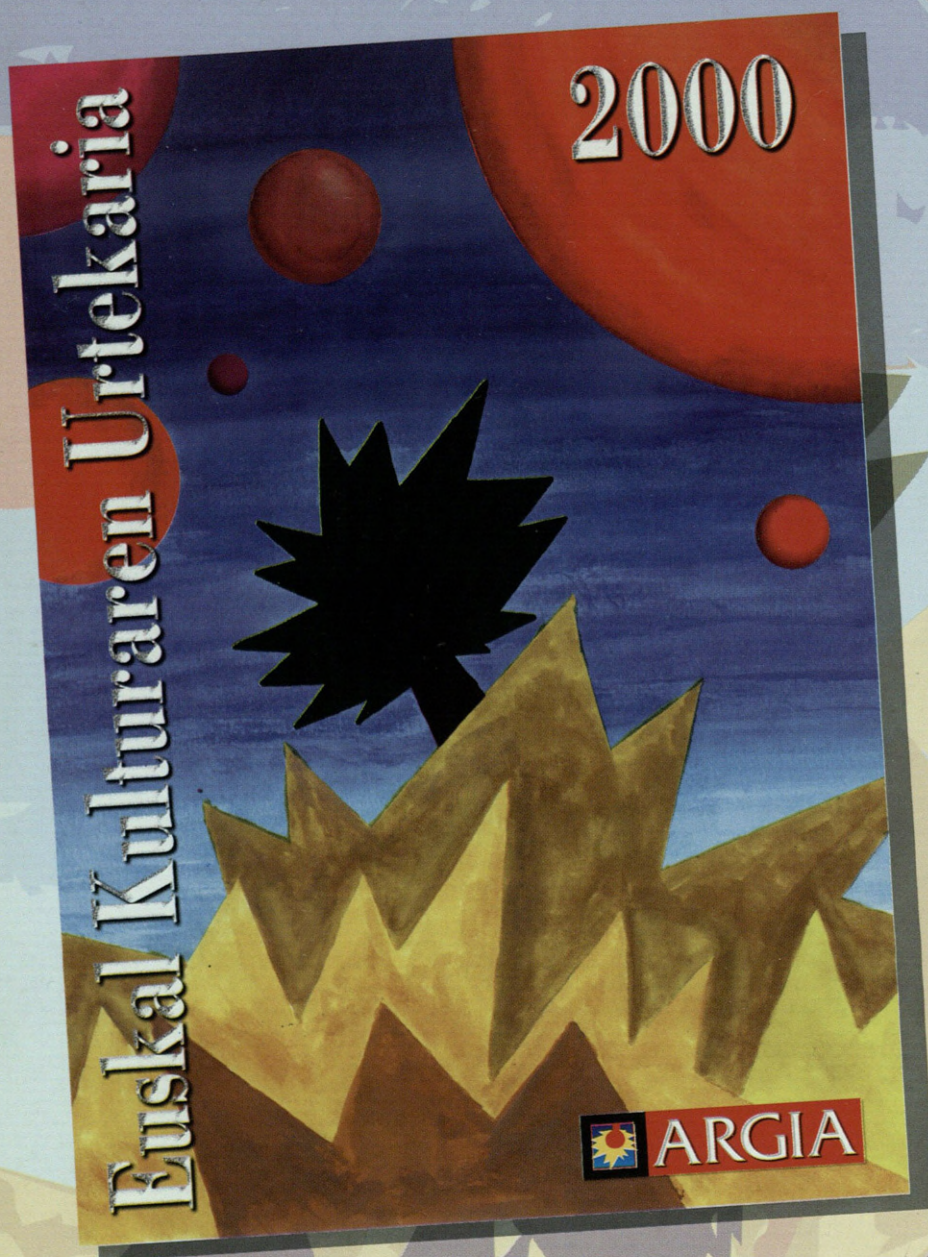
SOLAIRUA _____

TFNOA _____

POSTA KODEA _____

HARPIDETZA ZENBAKIA _____

2000. URTEKO EUSKAL KULTURAREN URTEKARIA



Eskura ezazu

- ☀ Hamabi hilabetetako Euskal kulturaren gertakariak 17 gai nagusitan.
- ☀ Kronologia, pertsonaiak, iritziak...
- ☀ Euskal Kulturaren Aurkibidea eta Hizkuntza Gutxiagotuak.
- ☀ 7.300 erreferentziatik gora.